

Jaarverslag 2018

Vogelbescherming Nederland

Bestuursverslag 2018

Vogelbescherming Nederland

Inhoudsopgave

1 Inleiding & samenvatting	4
1.1 Uitdaging, impact en succes	4
1.2 Strategisch Meerjarenplan 2015-2020	6
1.3 Strategisch Meerjaren Programma 2020-2025	7
1.4 Vooruitblik naar 2019	8
2 Een natuurlijk platteland	11
2.1 Huidige situatie en context	11
2.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming.....	11
2.3 Speerpunten en activiteiten 2018	11
2.4 Weidevogelprogramma	11
2.5 Akkervogels.....	15
2.6 Basiskwaliteit landelijk gebied	17
3 Topnatuur voor vogels	20
3.1 Huidige situatie en context	20
3.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming.....	20
3.3 Speerpunten 2018	20
3.4 Verbetering omvang, kwaliteit en ecologisch duurzaam medegebruik van binnenlandse gebieden	20
3.5 Natuurlijke kustontwikkeling en bescherming intergetijdengebieden.....	24
4 Meer natuur in de stad	31
4.1 Huidige situatie en context	31
4.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming.....	31
4.3 Speerpunten en activiteiten 2018	31
4.4 Meten van vogelpopulaties en het delen van kennis.....	31
4.5 Samenwerken met gemeenten, bedrijven en andere partijen.....	33
4.6 Netwerk Stadsvogeladviseurs en Tuinvogelconsulenten ondersteunen	34
5 Grenzeloze natuurbescherming	37
5.1 Huidige situatie en context	37
5.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming.....	37
5.3 Speerpunten en activiteiten 2018	37
5.4 Bescherming van trekvogels	37
5.5 Ondersteuning BirdLife Partners.....	40
5.6 Stadsvogels internationaal	42
6 Actieve samenleving voor vogels en natuur & een sterke basis.....	44
6.1 Huidige situatie en context	44
6.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming.....	44
6.3 Speerpunten en activiteiten 2018	44
6.4 Activeren samenleving	44
6.5 Relatieprogramma	49
6.6 Fondswerving	51
6.7 Eigen Media.....	57
6.8 Pers en publiciteit	59
6.9 Winkel.....	60
6.10 Servicecentrum	60

7 Weten en delen.....	63
7.1 Huidige situatie en context	63
7.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming	63
7.3 Speerpunten 2018	63
7.4 Boek <i>Bedreigde vogels in Nederland</i>	63
7.5 Actieplan bedreigde vogels	64
7.6 Werken op basis van Conservation Science	64
7.7 Participatie in het Centre for Avian Population Studies.....	65
7.8 Steun leerstoel Theunis Piersma	65
7.9 Doorontwikkeling aanpak Kwaliteit voor Natuur	65
7.10 Kennismanagement Vogelbescherming.....	66
7.11 Ontwikkeling juridisch kenniscentrum	66
7.12 Wetenschappelijke begeleidingscommissie.....	66
7.13 Samenwerking met Sovon Vogelonderzoek Nederland	67
8 Organisatie	69
8.1 Vereniging.....	69
8.2 Bestuur	69
8.3 Raad van Toezicht.....	70
8.4 Ledenraad.....	74
8.5 Bureau	77
8.6 Financieel Beleid	82
8.7 Jaarplan en begroting 2018	84
Bijlage 1 Medewerkers Vogelbescherming per 31-12-2018.....	85
Bijlage 2 Lijst van gebruikte afkortingen	86
Colofon.....	88
Jaarrekening 2018	89
1. Kengetallen en kerncijfers	90
2. Jaarrekening 2018	92
2.1 Balans per 31 december	92
2.2 Staat van baten en lasten.....	93
2.3 Kasstroomoverzicht	94
2.4 Toelichting jaarrekening.....	95
2.5 Toelichting op de balans per 31 december 2018	97
2.6 Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen	104
2.7 Toelichting op de staat van baten en lasten	105
3. Overige informatie	111
4. Overige gegevens	113
4.1 Controleverklaring accountant	113
Bijlage 1. Model voor kostentoerekening	116
Bijlage 2. Begroting 2019	117
Bijlage 3. Kostenverdeelstaat 2018	118

1 Inleiding & samenvatting

1.1 Uitdaging, impact en succes

Nederland heeft als delta met brede rivieren, intergetijdengebieden, moerassen en vruchtbare grond zeer bijzondere natuurwaarden. Voor grote groepen vogels is ons land van mondiaal belang. Iets wat niet bij iedereen bekend is: ons land is een kruispunt van trekwegen waar miljoenen trekvogels van afhankelijk zijn.

Naast het belang van ons land voor trekvogels is Nederland ook zeer belangrijk voor enkele van grasland, moeras- en water-afhankelijke broedvogels, zoals de grutto, scholekster en lepelaar. Nederland is tegelijk dichtbevolkt en kent de meest intensieve landbouw ter wereld. Dat heeft zijn weerslag op de vogelwereld.

Vogelbescherming heeft een succesvolle strategie ontwikkeld waarin we op basis van onderzoek met concrete projecten laten zien hoe condities voor vogels en natuur kunnen verbeteren. Vervolgens bevorderen we dat deze projecten onderdeel worden van algemeen beleid of handelen van overheden, bedrijven en individuen. Daarnaast werken we voortdurend aan het verkrijgen van draagvlak voor vogels en natuur, wat eraan bijdraagt dat verbeteringen voor vogels op tal van gebieden gestalte krijgen.

Bedreigde vogels

Afgelopen jaar bracht Sovon Vogelonderzoek Nederland de *Vogelatlas van Nederland* uit en Vogelbescherming het boek *Bedreigde Vogels in Nederland*. Beide boeken laten klip en klaar zien dat vooral de intensieve landbouw de afgelopen decennia tot een enorme achteruitgang van verschillende vogelsoorten heeft geleid. Niet alleen op het boerenland zelf, maar indirect ook daarbuiten zoals in bos en hei. De achteruitgang van deze vogels staat voor een bredere teloorgang van de natuur. Het verbeteren van de natuurkwaliteit op het boerenland is dan ook een prioriteit van Vogelbescherming.

Succes in het boerenland

Het realiseren van positieve veranderingen voor vogels en natuur in het boerenland is geen sinecure. Desondanks lukt het ons om lokaal met concrete projecten goede resultaten voor vogels te boeken. Deze projecten laten zien hoe het kan en dienen als inspiratiebron. Zo bereiken we op grotere schaal impact.

Een mooi voorbeeld hiervan is het patrijzenproject PARTRIDGE in Noord-Brabant en Zeeland. Een project met zeer positieve effecten in het veld. De maatregelen zijn vanwege hun snelle succes in het beleid van overheden al overgenomen. Samenwerking met zogeheten weidevogelboeren en activiteiten in een aantal weidevogelkerngebieden tonen aan dat met gerichte maatregelen ook voor weidevogels positieve resultaten bereikt kunnen worden.

Voor een grootschalige verandering is een transitie in de landbouw noodzakelijk. Een ommezwaai waar grote belangen mee zijn gemoeid en die Vogelbescherming niet alleen kan bewerkstelligen. We zien echter dat onze inspanningen om de problematiek van de natuur op het boerenland te agenderen steeds meer beginnen aan te slaan. Een groeiend aantal boeren, bedrijven in de voedingsindustrie, maar ook overheden en boerenorganisaties zien de noodzaak tot een transitie in de landbouw in en beginnen daaraan bij te dragen. Minister Schouten (LNV) streeft naar een kringlooplandbouw, een positieve stap, waarbij wel moet worden opgemerkt dat zo'n aanpak gecombineerd moet worden met concrete maatregelen waar vogels en natuur ook echt van profiteren.

Duin, kust en zoete wateren

Het internationale belang van de natte Nederlandse natuur, zowel zoet als zout, is enorm. Naast miljoenen doortrekkende en overwinterende vogels zoals steltlopers en eenden, zijn deze gebieden ook zeer belangrijk voor bijzondere broedvogels, waaronder verschillende soorten sterns en reigerachtigen. Een probleem in veel zoete

wateren is het gebrek aan dynamiek en natuurlijke overgangen tussen de zee en het zoete water, waardoor vissen niet naar het binnenland kunnen zwemmen.

Vogelbescherming zet zich in voor meer geleidelijke overgangen tussen zoet en zout en tussen land en water. In het Haringvliet werd samen met andere natuurorganisaties en steun van de Nationale Postcode Loterij afgelopen jaar een groot aantal natuurprojecten gerealiseerd. De activiteiten in het Haringvliet hangen samen met het op een kier zetten van de sluis waardoor er een open verbinding tussen zee en het gebied ontstaat.

De natuurprojecten gaan samen met projecten gericht op de natuurbeleving in het gebied. Zo is er in 2018 gebouwd aan een spectaculaire vogelkijkhut in de vorm een ei. De gezamenlijke activiteiten in het Haringvliet hebben grote impact op herstel van de Delta-natuur en dragen door de recreatieve activiteiten bij aan extra economische versterking.

Vergelijkbare projecten bereidt Vogelbescherming voor in het IJsselmeer, gericht op verbindingen tussen IJsselmeer en het achterland in Friesland en Noord-Holland. Deze activiteiten gaan gepaard met inzet voor een duurzame visserij in het gebied. Overbevissing is hier een serieus probleem voor onder andere visetende vogels. Daarmee dragen we bij aan het ecologisch herstel van dit grote zoetwatermeer.

Een aantal vogelsoorten lijdt onder het gebrek aan dynamiek in de Nederlandse zoetwatermoerassen en in de duinen. Heel concrete programma's van Vogelbescherming voor bijvoorbeeld de grote karekiet in het riet en voor tapuiten in de duinen laten zien – zij het nog op beperkte schaal – dat goed natuurbeleid deze kwetsbare soorten kan helpen.

Het Waddengebied is het belangrijkste natuurgebied van Noordwest-Europa; de bescherming ervan is in wet- en regelgeving en internationale verdragen vastgelegd, zoals Natura 2000 en internationale verdragen voor wetlands en trekkende watervogels. Die verplichten Nederland tot het nemen van maatregelen ter bescherming. De Waddenzee staat ook op de

Werelderfgoedlijst van de UNESCO. Niet alleen voor miljoenen trekvogels zijn de Wadden belangrijk, ook voor broedvogels zoals grote stern, kluut, eider en tapuit is dit een onmisbaar gebied. Met 21 van die broedvogels gaat het helemaal niet goed. Hoogste tijd voor het Actieplan Broedvogels Waddenzee. Het Programma naar een Rijke Waddenzee (PRW) heeft het opgesteld in 2018, veel partijen droegen eraan bij, waaronder Vogelbescherming. Alle knelpunten zijn in beeld gebracht en maatregelen afgestemd, dus nu is het tijd voor actie!

Steden, dorpen, huizen en tuinen

Nederland is dichtbevolkt. 15 procent van ons land bestaat uit bebouwde omgeving. Vogelbescherming zet zich actief in om de steden en dorpen vogelvriendelijker te maken. Dat doen we door zowel samen te werken met gemeenten en bouwers als door mensen te stimuleren hun tuin vogelvriendelijk in te richten. In 2018 werd een belangrijk succes geboekt in de samenwerking met gemeenten. Alle gemeenten in Noord-Brabant zetten zich dankzij inspanningen van Vogelbescherming en de Zoogdiervereniging in om bij bouwprojecten vogel- en vleermuisvriendelijke maatregelen toe te passen. Andere steden waaronder Utrecht, Den Haag en Amsterdam hebben vergelijkbaar beleid geformuleerd. Ook is er steun vanuit de rijksoverheid voor dit soort maatregelen. Zo is er nu sprake van een voorzichtige omslag naar natuurinclusief bouwen, waar Vogelbescherming een grote rol in heeft gespeeld. Vergelijkbaar is de ontwikkeling in steden naar een meer natuurlijk groenbeheer.

Het bevorderen van vogelvriendelijke tuinen is een andere belangrijke activiteit van Vogelbescherming. In 2018 werd mijnvogel-tuin.nl ontwikkeld, een site waar mensen op een laagdrempelige wijze adviezen op maat krijgen voor hun tuininrichting. In hoeverre alle initiatieven voor het maken van vogelvriendelijke tuinen ook daadwerkelijk leidt tot een groei van geschikt leefgebied voor vogels dient nader onderzocht te worden.

Internationaal

Vogelbescherming is internationaal actief via onze koepel BirdLife International. Een belangrijk speerpunt daarin is het veilig stellen van de trekweg van vogels die ook in ons land voorkomen. De activiteiten in West-Afrika die we met onze BirdLife Partners ontwikkelen hebben afgelopen jaar tot belangwekkende ontwikkelingen geleid. We richten ons daarbij niet alleen op losse projecten, maar ook op het versterken van de natuurbeschermingsorganisaties, waardoor die meer kunnen doen voor natuur dan alleen een enkel project.

In Burkina Faso is samen met ontwikkelingsorganisatie ICCO - met steun van de Nationale Postcode Loterij - een project gestart om de productie van shea-boter te koppelen aan ecologisch herstel van het landschap en inkomensverbetering van de lokale bevolking. Dit project is een direct gevolg van door Vogelbescherming geënta-meerd onderzoek en eerdere natuurherstel-projecten elders in Burkina.

Ook is er dankzij deze projecten een overeenkomst opgesteld tussen BirdLife en de organisatie van de Great Green Wall. Dit is een initiatief om in de Sahel natuurherstel in gang te zetten als wapen tegen verwoestijning en klimaatverandering. De overeenkomst is erop gericht om kennis uit te wisselen, onder meer over hoe (inheemse) bomen ook echt bijdragen aan herstel van de biodiversiteit.

Samenleving actief voor vogels

Vogelbescherming wil niet alleen grote groepen in de samenleving informeren over natuur en vogels en de broodnodige bescherming daarvan, maar ook mensen motiveren zelf een bijdrage te leveren. Vogels beschermen is een zaak van iedereen.

Bijdragen kan op allerlei manieren. Via een veelvoud aan financiële opties tot een aankoop in de winkel van Vogelbescherming, maar ook door middel van het inzetten van tijd – Vogelbescherming heeft een uitgebreid vrijwilligersprogramma – en ingrepen in de eigen directe omgeving: het vogelvriendelijk maken van de eigen tuin bijvoorbeeld.

In 2018 heeft Vogelbescherming verschillende online acties georganiseerd waarmee we groepen die de vereniging nog niet zo goed kennen een laagdrempelig 'handelingsperspectief' hebben geboden. Dan gaat het om een gratis online advies op maat om de eigen tuin natuurlijker te maken én om het kunnen kopen van vierkante meters 'rijke weide' ten behoeve van weidevogels. Meer dan 70.000 mensen maakten inmiddels gebruik van ons aanbod.

1.2 Strategisch Meerjarenplan 2015-2020

Vogelbescherming werkt met een Strategisch Meerjarenplan, dat loopt van 2015 tot 2020. Hierin zijn de strategie en de daaraan verbonden strategische programma's vastgelegd. Het gaat om zowel de beschermingsprogramma's als de activiteiten op het gebied van communicatie, fondswerving en bedrijfsvoering. Op basis van dit meerjarenplan stelt Vogelbescherming jaarlijks een jaarplan op. Daarin worden concrete activiteiten vertaald naar de inzet van geld en uren van medewerkers. Dit Bestuursverslag geeft een beeld van de mate waarin we het Jaarplan 2018 hebben kunnen realiseren: de successen, de mijlpalen en soms ook de tegenvallers van 2018.

Aan de basis van de activiteiten van Vogelbescherming liggen onze missie en visie, die in het verlengde liggen van de strategische uitgangspunten van onze koepelorganisatie BirdLife International. We geven ze hier weer.

Missie

Vogelbescherming Nederland komt op voor in het wild levende vogels en hun leefgebieden. In Nederland en wereldwijd. Samen met mensen die bescherming van vogels en natuur belangrijk vinden. Zo dragen we bij aan het behoud van de natuur en aan een leefbare wereld.

Visie

Vogelbescherming wil een wereld met een rijke verscheidenheid aan vogels en natuur,

waar mensen van genieten en zich voor inzetten.

BirdLife International

De missie en visie van Vogelbescherming zijn in lijn met de uitgangspunten van BirdLife International:

- Vogelsoorten sterven niet meer uit
- 'Gewone vogels' moeten gewoon blijven.
- Natuurgebieden worden goed beschermd
- Productie vindt ecologisch duurzaam plaats
- Mensen zetten zich actief in voor vogels en natuur.

Manier van werken

Om deze missie en visie als onderdeel van BirdLife waar te kunnen maken, heeft Vogelbescherming een aanpak met vier pijlers vastgesteld:

1. Vogelbescherming verbindt mensen, bedrijven en organisaties om vogels en natuur te beschermen.
2. Vogelbescherming verrijkt emotionele verbondenheid die mensen voelen voor vogels en natuur met een wetenschappelijk onderbouwde aanpak.
3. Vogelbescherming werkt van Nederlandse achtertuinen tot in Afrika. Vogels zijn grenzeloos, dus wij ook.
4. Vogelbescherming werkt aan duurzaam natuurherstel waar mensen baat bij hebben, zodat natuurherstel voor een langere termijn is gegarandeerd.

In de praktijk betekent deze manier van werken dat we eerst analyseren waar bepaalde vogelsoortgroepen last van hebben. Vervolgens moeten we inzicht verkrijgen in welke maatregelen echt effect hebben. Daarbij brengen we altijd in kaart welke actoren cruciaal zijn om dat effect te bereiken en hoe we deze actoren het best kunnen bewegen om ook daadwerkelijk tot handelen te komen.

Onze lijn daarbij is dat we met experimenten en voorbeeldprojecten andere partijen meenemen in een gewenste aanpak om vervolgens tot opschaling te komen. Per bedreiging kan deze lijn heel verschillend uitpakken, eenvoudigweg omdat er veel verschillende partijen bij betrokken zijn, van

zuivelaars tot ambtenaren en van terreinbeheerders tot vrijwilligers. De basis van onze aanpak is telkens om vanuit gegronde kennis en ervaring, in samenwerking met belangrijke actoren, te komen tot duurzaam herstel van leefgebieden voor vogels. Deze strategie leidt soms tot snel succes, maar meestal is herstel van leefgebieden van vogels een zaak van (heel) lange adem. Enerzijds omdat natuur zich slechts zelden snel kan herstellen, anderzijds omdat we te maken hebben met complexe maatschappelijke vraagstukken, waarbij voor veel betrokken partijen de natuur slechts een bijzaak is.

Voortgang evalueren

Voor de beoordeling van onze resultaten gebruiken we verschillende meetlatten, die per programma kunnen verschillen. De kernvraag is: maken we onze beloften waar als het gaat om geplande investeringen? Maar hoe belangrijk ook, de belofde en geleverde inspanningen zeggen niet altijd iets over het behaalde resultaat, laat staan over de impact van ons werk. Daarom vindt er per inhoudelijk programma – beschreven in de hoofdstukken 2 t/m 6 – gedurende het jaar in een tweetal interne Voortgangsrapportages ook een kwalitatieve weging plaats. In welke mate realiseren we ook de inhoudelijke doelstellingen van de verschillende activiteiten binnen de programma's is dan de vraag.

Een belangrijke meetlat vormen ook de monitoringgegevens van Sovon Vogelonderzoek Nederland, de organisatie die de trends onder vogelpopulaties in ons land onderzoekt en op systematische wijze onderzoekt hoe het met de vogels is gesteld. Vogelbescherming heeft in 2018 veel ondernomen. In de hoofdstukken 2 t/m 6 bieden we een overzicht van hoe we onze voornaamste doelen hebben gerealiseerd.

1.3 Strategisch Meerjaren Programma 2020-2025

Vogelbescherming werkt met vijfjarenplannen, daarmee zijn onze inspanningen en doelen voor het merendeel voorspelbaar.

In 2018 is Vogelbescherming gestart met het opstellen van een nieuw Strategisch Meerjarenprogramma (SMP), dat de periode 2020-2025 bestrijkt. In 2019 zal het door de Ledenraad worden vastgesteld. Het nieuwe programma wordt met behulp van de methodiek van de Theory of Change van de Open Standards opgesteld. In 2018 is gekeken hoe deze methodiek uitpakt voor de bestaande programma's. Daarnaast werden in 2018 de belangrijkste bedreigingen en doelen voor de komende periode in concept opgesteld.

1.4 Vooruitblik naar 2019

Op basis van ons Strategisch Meerjarenprogramma stelt Vogelbescherming jaarplannen op. In het jaarplan staat wat het komende jaar nodig is om onze meerjaren-doelstellingen waar te maken. In 2019 ligt daarbij de nadruk op het afronden van een aantal in het huidige programma voorgenomen acties. Hieronder leest u de hoofdlijnen van het Jaarplan 2019. In de hoofdstukken 2 t/m 6 bieden we per thematische programma waar dat relevant is meer gedetailleerde doorkijkjes naar 2019.

Landelijk gebied

Vogels van het boerenland staan opnieuw in het middelpunt van ons werk. Het in de afgelopen jaren succesvol gebleken uitgerolde patrijzen- en akkervogelproject, PARTRIDGE, gaan we in 2019 proberen op te schalen. Dat doen we via een gericht communicatietraject.

Een andere soort waarvoor we actie gaan ondernemen is de zomertortel. Deze trekduif verdwijnt zodanig snel uit ons landschap, dat er een acuut reddingsplan nodig is. Op diverse plekken in Nederland start Vogelbescherming een bijvoersprogramma naar Engels voorbeeld. Dit in combinatie met biotoopverbeteringen. Voor weidevogels voeren we een groot aantal activiteiten uit, gericht op behoud en herstel van de kerngebieden voor deze groep vogels en op verbetering van een beter generiek leefklimaat. In Amstelland zetten we een nieuwe stap naar het op de markt brengen van zuivelproducten die geld

genereren voor weidevogelbeheer. Naar het zich laat aanzien rollen de eerste producten voorjaar 2019 van de band.

In 2018 is door particulier initiatief de stichting Rijke Weide Vogelfonds opgericht. Deze stichting koopt weidegrond op en stelt dit ter beschikking aan boeren die vogelvriendelijk werken. Vogelbescherming adviseert over de grondaanschaf. Het aantal investeerders neemt naar verwachting in 2019 verder toe: in het voorjaar van 2019 worden enkele nieuwe hectaren in Idzega gekocht. Het grote project voor weidevogels op Terschelling stopt in 2019.

Vogelbescherming en alle betrokken partners gaan de successen ervan vieren. Verder kan in samenwerking met Friesland-Campina op Texel waarschijnlijk een deel van de gangbare boeren worden gekoppeld aan de productie van een speciale kaas, wat extra inspanningen voor weidevogels mogelijk maakt. Het aantal producten in Nederland met extra opbrengst voor weidevogels is de afgelopen jaren fors toegenomen. Die trend zet zich verder voort in 2019.

Vogelbescherming zet in 2019 een speciale actie op rond de provinciale verkiezingen om de boerenlandvogels hoger op de agenda te krijgen. De actie is er op gericht dat in coalitieakkoorden in de provincies passages komen te staan over het herstel van de populaties weidevogels. Ook bij de verkiezingen voor het Europees parlement plaatsen we vogels en natuur extra in de belangstelling.

Natuurgebieden

Dynamiek en geleidelijke overgangen, die twee woorden staan centraal in het werk voor onze natte natuur, ook in 2019. In het IJsselmeergebied starten naar verwachting twee projecten gericht op geleidelijke overgangen tussen de harde kustlijn en het achterland.

Vogelbescherming gaat zich verder inzetten voor het realiseren van Holwerd aan Zee, een plan voor een daadwerkelijke dijkdoorbraak en het realiseren van een getijdemeer bij Holwerd. Als dit doorgaat, betekent het óók een doorbraak in het denken over natuur in ons land. In de Waddenzee gaan we ons verder komend jaar richten op

verbetering van cruciale broedplekken. Dat gebeurt aan de hand van het in 2018 verschenen Actieplan Broedvogels Waddenzee.

Langs de kust krijgen strandbroeders zoals de strandplevier dit jaar extra aandacht door het realiseren van rustige plekken waar de vogels kunnen broeden. In april wordt het gezamenlijke project voor natuurherstel in de Haringvliet afgerond.

In de Noordzee gaat onze aandacht in 2019 uit naar een natuurinclusieve energietransitie. We zien erop toe dat windturbines op plekken terecht komen, waar er geen schade voor vogels optreedt.

Verder starten we een juridische procedure richting de rijksoverheid om een belangrijk vogelgebied in de Noordzee – de Bruine Bank – als Natura 2000-gebied aangewezen te krijgen.

Tuin en stad

In 2018 heeft Vogelbescherming een innovatieve website ontwikkeld waarmee mensen op een laagdrempelige wijze adviezen krijgen over hoe zij hun tuin vogelvriendelijk kunnen maken, na het intoetsen van hun postcode. Nu de gebruikelijke kinderziekten eruit zijn, gaan we dit 'mijnvogeltuin.nl' in 2019 op grote schaal promoten. De belangstelling bleek in 2018 al groot. Hiermee denken we het vogelvriendelijk tuinieren een nieuwe impuls te geven. Deze site is een van de voorbeelden hoe we in toenemende mate met digitale middelen mensen faciliteren in het genieten en beschermen van vogels. In de stad wordt het vogelvriendelijk bouwen, na de successen van afgelopen twee jaar, verder gestimuleerd met als

oogmerk dat het de standaardmanier van werken wordt. Steeds meer gemeenten haken aan bij ons gedachtegoed.

Flyway

Zwaartepunt van ons internationale werk blijft het beschermen van de flyway waar vogels uit ons deel van de wereld gebruik van maken. Dat doen we altijd samen met de Partners van BirdLife International. Veel van ons werk gaat in 2019 uit naar het tegengaan van de illegale jacht in het Middellandse Zeegebied, de verbetering van kustwetlands in West-Afrika en naar ecologisch herstel van het landschap in de Sahel.

Voor de Sahel krijgt in 2019 aandacht. Het gaat om het planten van vogelvriendelijke bomen, waar ook de plaatselijke bevolking van profiteert. Vogelbescherming en BirdLife lopen voorop met die aanpak van natuurherstel in combinatie met de verbetering van de sociaaleconomische positie van de lokale bevolking en klimaatadaptatie en -mitigatie. Het is onze inzet in 2019 dit project op te schalen door andere partners erbij te betrekken.

PLATTELAND

2 Een natuurlijk platteland

2.1 Huidige situatie en context

Aan de verarming van het platteland is nog geen einde gekomen. Van de 87 Rode lijst-soorten is meer dan de helft geheel of gedeeltelijk afhankelijk van boerenland. De enige oplossing die Vogelbescherming ziet om hier verandering in te brengen, is een radicale hervorming van de landbouw. Door minder te focussen op bulkproducten voor de exportlandbouw en meer op kwaliteitsproducten die geproduceerd worden in balans met de leefomgeving, zijn er kansen op herstel. Het werk van Vogelbescherming is in het landelijk gebied opgesplitst in weidevogels, akkervogels en inspanningen om een betere basiskwaliteit voor natuur in het gehele landelijk gebied te verkrijgen.

2.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming

- Vogelbescherming streeft naar een ecologisch duurzame landbouw: kenmerkende dier- en plantpopulaties van een gebied kunnen duurzaam voortbestaan.
- Goede akker- en weidegebieden veilig stellen als brongebieden van waaruit vogels zich weer kunnen verspreiden.
- Ontwikkelen en implementeren van nieuwe duurzame financiële dragers voor weidevogel- en akkervogelbeheer.
- 200.000 hectare rijke weide als basis voor een stabiele populatie van 40.000 broedparen grutto's.
- Realisatie van een basiskwaliteit natuur in het landelijk gebied: minimale vereisten voor de algemene vogelsoorten van het landelijk gebied.

2.3 Speerpunten en activiteiten 2018

Weidevogels

- Campagne Red de Rijke Weide en ontwikkeling weidevogelvriendelijke producten
- Lobby voor weidevogels en natuurinclusieve landbouw
- Netwerk weidevogelboeren
- Verbetering kwaliteit van weidevogelgebieden
- Acties richting Frankrijk tegen heropening van de jacht op grutto en wulp

Akkervogels

- Vogelakkers (ecologisch en landbouwkundig onderzoek aan Vogelakkers)
- Wadvogels van Allure (vooral gericht op blauwe kiekendief en velduil)
- Internationaal samenwerken voor de patrijs: PARTRIDGE
- Zomertortel
- Kennisoverdracht akkervogels

Basiskwaliteit landelijk gebied

- Samenwerken met vrijwillige soortbeschermingsorganisaties van het kleinschalig cultuurlandschap
- Ganzen en smienten beschermen

2.4 Weidevogelprogramma

2.4.1 Campagne Red de Rijke Weide

Vogelbescherming werkt onder de noemer Red de Rijke Weide op meerdere fronten aan herstel van de weidevogels. Hard nodig: zo groeiden ook in 2018 er weer te weinig jonge grutto's succesvol op. De telling leverde afgelopen broedseizoen ruwweg 6.500 vliegvlugge jongen op, terwijl er zeker 13.600 jongen nodig zijn om het aantal grutto's niet verder te laten dalen. Mede dankzij onze inspanningen heeft de regering eerder al extra geld uitgetrokken voor weidevogels (zie 2.4.2). Dat is nog niet genoeg, maar er is een begin. Op verschillende plekken in Nederland helpen we verder mee om gebieden voor weidevogels te behouden en te verbeteren, voor nu en in de toekomst (zie 2.4.5).

Elke meter telt

Uitbreiding van het bloem- en kruidenrijk graslandareaal speelt een cruciale rol bij het behoud en beschermen van onze weidevogels. Omdat er mogelijkheden zijn om binnen de weidevogelkerngebieden meer van dit grasland te realiseren hebben we in het voorjaar van 2018 de fondswervingscampagne 'Elke meter telt' georganiseerd. Doel was het realiseren van 100.000 vierkante meter kruidenrijk grasland: 5 euro voor 10 vierkante meter kruidenrijk grasland. De actie was zichtbaar op Facebook, met verschillende filmpjes. Diverse media hebben aandacht besteed aan onze actie, zoals Vroege Vogels, Omroep Friesland, Gooi & Eemlander, Buitengewoon (regioTV) en Koffietijd. In samenwerking met drie weidevogelkerngebieden – Amstelland, Idzega en Eemland – wordt het mogelijk om met de opbrengst van 35.500 euro zelfs 600.000 vierkante meter kruidenrijk grasland in te zaaien.

Meer weidevogelvriendelijke zuivel te koop

Vogelbescherming zet zich in om weidevogelvriendelijke zuivel te stimuleren. Goede voorbeelden zijn de biologische zuivel van Weerribben Zuivel en de biodynamische zuivel van Zuiver Zuivel. Deze voldoen aan de strenge criteria van Vogelbescherming voor boerenlandvogels. Andere merken zijn: Red de Rijke Weide kaas, Terschellinger kaas, Wilde Weide kaas, EkoPlaza kaas en Weide Weelde, Ôt Gierhoorn en Erf-1.

Samen met EkoPlaza hebben we dit voorjaar vogelvriendelijke producten (niet alleen zuivel) gepromoot tijdens de Vogelvriendelijke weken. In de folder met weekaanbiedingen en op de winkelvloer werden drie weken lang drie vogelvriendelijke producten aangeboden met ondersteunende verhalen en uitleg in magazine Lekker (W)eten.

2.4.2 Lobby voor weidevogels en natuurinclusieve landbouw

De lobby voor weidevogels richting politiek lag in het verlengde van wat eerder al opgestart is.

De niet aflatende druk om de weidevogelstand te verbeteren leidde onder meer tot het extra beschikbaar stellen van € 40 miljoen voor weide- en akkervogels. Dit bedrag werd overgeheveld uit de subsidie die vrijwel zonder voorwaarden aan boeren wordt uitgekeerd naar de pot waar onder andere agrarische natuursubsidies uit worden betaald. Vogelbescherming is zeer beperkt betrokken bij de invulling van het bedrag. We hebben plaatsgenomen in de stuurgroep voor de besteding van € 9 miljoen inrichtingsgeld, maar deze stuurgroep is nooit bijeen gekomen. De verdeling van de € 23 miljoen beheergeld kwam tot stand in rechtstreeks contact tussen de provincies en collectieven op basis van ingediende plannen door deze collectieven.

Onderdeel van onze activiteiten is samen met een coalitie van natuurorganisaties te lobbyen voor een groener Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de EU (GLB). Dat doen we op basis van een eerder verschenen 'position paper'. We hebben in 2018 een vijftal zogenaamde GLB-borrels georganiseerd binnen de coalitie, netwerkbijeenkomsten die steeds een volle zaal trokken, en naar tevredenheid ook door de politiek bezocht werden. Ook in Brussel roert Vogelbescherming zich op het vlak van GLB. We maken onderdeel uit van de Agricultural Taskforce van BirdLife Internationaal. Er vonden in 2018 twee bijeenkomsten plaats over het nieuwe GLB, ook bespraken we onze GLB-standpunten tijdens een conferentie in Neder-Saksen.

De klacht die door Vogelbescherming in 2016 is ingediend bij de Europese Commissie over de gebrekkige bescherming van weidevogels leidde in 2018 nog niet tot het besluit van de commissie een inbreukprocedure te starten tegen de Nederlandse overheid. Vogelbescherming informeert de Europese Commissie over relevante ontwikkelingen.

Eind 2018 kwam de lang verwachte visie op landbouw, natuur en voedsel uit, waarin minister Schouten onder meer voor kringlooplandbouw pleit. Vogelbescherming heeft op de visie gereageerd door onder andere te stellen dat dit niet het verschil

gaat maken met het huidige beleid. Daarvoor moet meer geïnvesteerd worden in behoud van biodiversiteit. Een actieplan met financiering ontbreekt in de visie.

Het Franse plan om misschien de jacht op grutto's in 2020 weer te starten, en de jacht op wulpen langs de kust te blijven toestaan, riep tijdens de zomer van 2018 veel vragen én verontwaardiging op. Vele duizenden mensen vulden op ons verzoek en dankzij hulp van BirdLife Europe een online publieksconsultatie van de Franse regering in. Dat bleek geen effect te hebben. Er zijn intussen ook vragen gesteld in het Nederlandse en Europese parlement. Vogelbescherming blijft het dossier nauwgezet volgen en onderhoudt hierover contact met de Franse BirdLife Partner LPO.

2.4.3 Netwerk weidevogelboeren

Het weidevogelboerennetwerk van Vogelbescherming telt zo'n 100 boeren. De weidevogelboeren spelen waar mogelijk een rol in de campagne Red de Rijke Weide. Ze zijn de belangrijke voorlopers die een verandering mogelijk maken. De weidevogelboeren laten zien dat het anders kan: een gezond bedrijf hebben én zorg hebben voor weidevogels en natuur. In 2018 werd kennis uitgewisseld via nieuwsbrieven en bijeenkomsten, onder meer over bodemgezondheid en kruidenrijk grasland.

In 2018 won Henk Pelleboer uit Mastenbroek de Gouden Grutto Award. De Gouden Grutto is dé prijs voor de beste weidevogelboer van Nederland. Pelleboer is vanaf het eerste uur betrokken geweest bij de campagne Red de Rijke Weide van Vogelbescherming. Van de melk van zijn koeien wordt de *Red de Rijke Weide kaas* gemaakt, het eerste product op de markt waarbij rekening is gehouden met weidevogels.

2.4.4 Verbetering kwaliteit van weidevogelgebieden

Terschelling

Op Terschelling gaf Vogelbescherming in 2018 een vervolg aan het voorbeeldproject PolderPracht, dat wordt gefinancierd door

de Nationale Postcode Loterij (€ 2,3 miljoen).

Na jarenlange lobby kwam in 2018 een samenwerking tot stand met Friesland Campina en werd Skylgerkaas gelanceerd. Deze kaas wordt gemaakt in de Terschellingse kaasfabriek die in 2014 met behulp van PolderPracht werd gemoderniseerd. Deelnemende boeren gaan de komende vijf jaar hun inspanningen voor weidevogels uitbreiden naar 20% van hun graslanden. In opdracht van PolderPracht worden nu natuurplannen gemaakt voor de betrokken negen boeren. Het aantal verkooppunten van PolderPracht-kaas steeg en de producten werden actief gepromoot. Zo staat er inmiddels in diverse restaurants een PolderPracht-kaasplank op het menu.

Ook is de kaas in meerdere Ekoplaza-winkels gepromoot met kramen en hostesses. Voor het Oerol festival werd er een speciale PolderPracht-kaas gemaakt en gepresenteerd aan het publiek.

Met ondersteuning van PolderPracht kan de Terschellingse slager Schaafsma het biologisch keurmerk van Skal voeren. Dat betekent dat hij nu biologisch vlees kan verkopen wat zal leiden tot een betere prijs voor biologische koeien en schapen op het eiland.

In maart werd de Terschellinger Polderroute feestelijk onthuld door de burgemeester van Terschelling. De fietsroute van 25 km geeft de bezoeker een bijzonder kijkje in het vogelrijke boerenland. De route leidt langs mooie vogelkijkplekken, bezoekboerderijen en winkels waar PolderPracht-producten te koop zijn. De route is in het eerste jaar al door vele duizenden mensen gebruikt.

Voor de vierde keer werkten we op Terschelling samen met cultuurfestival Oerol om de aandacht van de 50.000 bezoekers te vestigen op de weidevogels in de polder. Er werd een speciale kaas gemaakt er was een kunstwerk, een tentoonstelling en er waren vogel-fietsexcursies.

Het broedseizoen 2018 is beter verlopen dan dat van 2017. De scholekster en tureluur hadden een goed broedsucces, de grutto redelijk en de kievit viel tegen. In 2019 laten we de polder weer karteren zoals in het startjaar 2014. In het volgende verslag

kunnen we kwantitatieve informatie over de vogelstand geven.

In 2019 werken we toe naar een feestelijke afsluiting van het project en presentatie van de behaalde resultaten.

Amstelland

Amstelland is een waardevol weidevogelgebied onder de rook van Amsterdam, met circa 55 rundveehouders (melk en vlees). Het is een van de belangrijkste weidevogelkerngebieden van ons land, dankzij de actieve agrarische natuurvereniging De Amstel en de boeren die zich inzetten voor weidevogels.

Vogelbescherming was intensief betrokken bij het oprichten van een kleine melkfabriek: Amstelland Natuurzuivel in Ouderkerk aan de Amstel. Het doel hiervan is om een duurzaam verdienmodel in het leven te roepen waar weidevogels baat bij hebben. Leden van de coöperatie krijgen straks extra betaald als ze veel voor de weidevogels doen.

De bouw van de melkfabriek wordt mede mogelijk gemaakt door subsidie van de provincie Noord-Holland en een lening van het Nationaal Groenfonds. Ook de gemeenten Amsterdam, Amstelveen en Ouder-Amstel ondersteunen het project. In april 2018 is de samenwerkingsovereenkomst getekend die het startsein vormde voor de oprichting deze melkfabriek. Diverse ondernemers uit de stad hebben al aangegeven belangstelling te hebben voor deze bijzondere zuivel. Nu de samenwerking tussen de partijen is bekrachtigd, zijn de machines besteld. De verwachting is dat de eerste melkpakken in het voorjaar 2019 uit de fabriek komen. Zo laten alle samenwerkende partijen zien dat ecologie en economie hand in hand kunnen gaan. De door melkveehouders opgerichte coöperatie Amstelgoed Natuur Zuivel werkt in dit project samen met Vogelbescherming, stichting Wij-Land en de stichting DAN (Duurzaam Agrarisch Natuurbeheer). De opening van de melkfabriek zal plaatsvinden in de zomer van 2019.

In samenwerking met de stichting DAN zet Vogelbescherming zich in voor het duurzaam beschermen van goede weidevogel-

grond in Amstelland. In 2017 leidde dit ertoe dat in de Bovenkerkerpolder, een van de voor weidevogels zeer belangrijke polders van Amstelland, grondeigenaren bij de provincie hun grond kunnen laten afwaarderen naar natuurgrond. Een zeer bijzondere stap waarmee voorkomen wordt dat goede weidevogelgrond verloren gaat. In 2018 kocht een particuliere investeerder 16,5 hectare grond, dankzij bemiddeling van Vogelbescherming. Deze grond wordt in erfpacht uitgegeven aan de stichting DAN die het onder voorwaarden voor goed weidevogelbeheer in gebruik geeft aan boeren. De eigenaar heeft de grond via de provincie een formele natuurbestemming gegeven met weidevogeldoelen. Dit is een voorbeeld dat Vogelbescherming ook in andere provincies wil bewerkstelligen.

In de Bovenkerkerpolder realiseren we verder een weidevogelboulevard. Dat is een strook met kruiden en bloemen van zo'n 2 meter breed en circa 4 kilometer lang. Daar komen volop insecten op af, voedsel voor de weidevogelkuikens. En al die echte koe-koeksbloemen, kattenstaarten, boterbloemen, duizendblad en veldzuring zijn ook mooi te zien vanaf het fietspad. Waternet paste hiervoor de baggerwerkzaamheden aan van de aanpalende sloot. Langs deze strook komen verder nog een uitkijkpunt en borden met uitleg over de relatie tussen weidevogels, boeren, grasland en zuivel. Vogelbescherming werkt voor deze Rijke Weidevogelboulevard samen met de boeren uit de Bovenkerkerpolder, de Agrarische Natuurvereniging de Amstel, de gemeenten Amstelveen, Amsterdam en Ouder-Amstel, het Amstelveenfonds en de provincie Noord-Holland.

Opening van de weidevogelboulevard zal plaatsvinden in de lente van 2019.

Grond veiligstellen voor weidevogels

Vogelbescherming werkt, net als vele andere partijen, aan een toekomst met voldoende natuurvriendelijke weilanden om weidevogels te behouden. Om natuurvriendelijk boeren mogelijk te maken, is het noodzakelijk om de kosten van weidevogelvriendelijk boeren omlaag te brengen.

Particuliere financiers hebben een Rijke Weide Vogelfonds opgericht om op strategische plekken weidevogelgrond te kopen. Die wordt vervolgens verpacht aan boeren. Maar alleen als zij in hun beheer maximaal rekening houden met de vogels: die eis is onderdeel van het pachtcontract. Vogelbescherming adviseert over de plekken waar grond wordt gekocht, en over het gewenste beheer.

Het fonds heeft al tientallen hectaren gekocht in de Groningse Onnerpolder en in het Friese Idzega, twee van de beste weidevogelgebieden van Nederland. Zo blijven topgebieden duurzaam beschikbaar voor de weidevogels.

Predatie van grondbroedende vogels

Predatie kan een groot negatief effect hebben op het broedresultaat van op de grond broedende weide- en akkervogels. Een kennisbijeenkomst die Vogelbescherming in 2017 organiseerde, bracht duidelijke kennisleemtes in beeld. Op basis hiervan heeft het ministerie van LNV onder meer Sovon Vogelonderzoek Nederland gevraagd een rapport op te stellen met daarin een overzicht van de huidige kennis. Dit rapport verscheen betrekkelijk geruisloos in 2018, ondanks alle emoties die rondom dit onderwerp leven.

Op basis van het rapport stelt Vogelbescherming een factsheet op om de wetenschappelijke informatie breder toegankelijk te maken, te verschijnen in 2019. Het factsheet wordt verspreid onder alle belanghebbenden, zoals alle (bij de collectieven aangesloten) boerenlandvogelboeren.

Daarnaast heeft Sovon de opdracht gekregen onderzoek te doen naar de effectiviteit van verschillende anti-predatormaatregelen, vooral gericht op vossen (zowel letaal als preventief, bijvoorbeeld het uitrasteren met schrikdraad). Dit rapport verschijnt in het voorjaar van 2019.

Verder is predatie is meermalen besproken in bijeenkomsten van de wetenschappelijke begeleidingscommissie van Vogelbescherming. Zie daarvoor paragraaf 7.9.

2.4.5 Pilots Beter Leven Keurmerk met milieu en natuur voor zuivel

Het project 'Pilots Beter Leven keurmerk met milieu, natuur en zuivel' loopt van 1 juni 2017 tot en met 31 mei 2019. Het gaat om drie pilots voor 1, 2 en 3 sterren. 3 sterren staat voor de beste kwaliteit. Zowel boeren, zuivel verwerkende bedrijven als retail zijn erbij betrokken, met als doel verdere verduurzaming van de melkveehouderij. Drie maatschappelijke organisaties hebben de criteria voor dit Beter Leven Keurmerk (BLK) ontwikkeld: Dierenbescherming, Vogelbescherming en Natuur & Milieu. Een pilotgroep van ongeveer 50 melkveehouders is vervolgens aan de slag gegaan met maatregelen. Zo is gekeken of de maatregelen praktisch en economisch haalbaar zijn en of certificerende instellingen ze kunnen borgen.

In het voorjaar van 2019 wordt het Beter Leven Keurmerk voor Zuivel in het schap geïntroduceerd. Hoewel Vogelbescherming hierin geen partner wordt, blijven we betrokken om erop toe te zien dat de natuurcriteria op de juiste wijze worden gehanteerd. In deze adviseursrol zijn we onafhankelijk en kunnen we ook op de rest van de zuivelsector invloed uitoefenen en ambities op het gebied van natuur opschrijven.

2.5 Akkervogels

2.5.1 Vogelakkers, blauwe kiekendief, velduil

Sinds 2015 werken Vogelbescherming en Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels (voorheen: Werkgroep Grauwe Kiekendief) samen in het project Wadvogels van Allure, dat door het Waddenfonds is gefinancierd. Doel is om blauwe kiekendief en velduil als kenmerkende broedvogels voor het Waddengebied te helpen behouden.

Vanaf het voorjaar van 2016 zijn verspreid in het Waddengebied circa 150 hectare vogelakkers aangelegd. Tegelijkertijd is een uitgebreid monitoringsprogramma gestart, zodat we straks de betekenis van de aangelegde vogelakkers voor blauwe kiekendief en velduil op waarde kunnen schatten. De

monitoring omvat wintertellingen in vogelakkers, dieetonderzoek op basis van braakballen van blauwe kiekendief en velduil, tellingen van slaapplekken, het beschermen van nesten van blauwe kiekendief in akkerland en een telling van aantallen muizen in vogelakkers. In de nazomer van 2017 zijn daarnaast twee velduilen van een datalogger voorzien. Een rapportage volgt in een later stadium. Het onderzoek wordt bemoeilijkt doordat de loggers een batterijtje hebben op basis van zonne-energie. Tijdens de winter blijkt er onvoldoende zonlicht.

In 2018 is gewerkt aan de productie van een film over vogelakkers. De film geeft inzicht in het hoe en waarom van deze maatregel. In 2019 wordt er een internationale expert meeting over de blauwe kiekendief en velduil georganiseerd. Doel van deze bijeenkomst is kennisuitwisseling en het identificeren van de bouwstenen voor gezonde populaties van beide soorten in internationaal perspectief.

In 2015-2017 voerden Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels, Louis Bolk Instituut en Vogelbescherming in opdracht van de rijksoverheid een onderzoek uit naar de effecten van vogelakkers op biodiversiteit en de mogelijkheden om deze in het boerenbedrijf in te passen. De 'demo' is voortgekomen uit de wens van het ministerie van LNV om meer te weten te komen over deze vorm van agrarisch natuurbeheer. In 2018 zijn tijdens een studiemiddag met de betrokkenen de resultaten gepresenteerd. De eindrapportage verschijnt in 2019 en is voor iedereen online te raadplegen.

2.5.2 Internationaal samenwerken voor de patrijs: PARTRIDGE

De patrijs gaat als broedvogel in heel West-Europa hard achteruit. Om dat tij te keren werkt Vogelbescherming samen met partners in Nederland en Europa. We willen laten zien dat patrijzen en akkernatuur uitstekend beschermd kunnen worden. Met de steun van het Europese North Sea Region Interreg-programma werken we samen aan het PARTRIDGE-project met partijen uit België, Engeland, Schotland, Duitsland en Nederland. Het totale budget van

PARTRIDGE is ruim € 4,5 miljoen. In Nederland wordt € 1,1 miljoen aan het project besteed. Hiervan wordt de helft betaald door de EU, de andere helft is afkomstig van de provincies Noord-Brabant en Zeeland, Vogelbescherming en een particuliere stichting. De deelnemende Nederlandse organisaties zijn Stichting Landschapsbeheer Zeeland, Het Zeeuwse Landschap, Brabants Landschap en Vogelbescherming. Zij werken nauw samen met landbouwers, collectieven voor agrarisch natuurbeheer, wildbeheereenheden en vogelwerkgroepen.

Vanaf begin 2017 zijn in elk van de deelnemende landen twee voorbeeldgebieden van 500 hectare optimaal ingericht voor de patrijs. Voor Nederland liggen deze gebieden bij Burg-Sluis in Zeeland en bij Werkendam in Noord-Brabant. Hier hebben agrariërs een groot aantal maatregelen genomen om het leefgebied en broedsucces van de patrijs te verbeteren. Vanaf het begin vinden er regelmatig tellingen plaats om de aantallen akkervogels te volgen en om het effect van de maatregelen zichtbaar te maken.

PARTRIDGE laat komende jaren door middel van excursies, lezingen en persaandacht aan boeren, beleidsmakers en het grote publiek zien, dat het mogelijk is om de patrijs (en andere akkernatuur) in het boerenlandschap te behouden. Dat gebeurt niet alleen in Nederland, maar ook in de andere landen die deelnemen aan het project.

In 2018 is duidelijk geworden dat onze inspanningen concrete resultaten opleveren. We dragen dat breed uit via excursies, sociale media en nieuwsberichten. Dat leidde onder meer tot aandacht voor PARTRIDGE in het NOS Journaal, op Radio 1 en in dag- en weekbladen. Tellingen toonden aan dat de aantallen patrijzen, broedvogels, overwinterende vogels en insectenpopulaties in onze maatregelen (bloemenblokken en keverbanken) duidelijk toenemen.

Bovendien begint onze aanpak en werkwijze door te dringen in het beleid. In de provincies Noord-Brabant, Zeeland, Limburg en Zuid-Holland worden nieuwe akkervogelkerngebieden gerealiseerd, waar men PARTRIDGE-maatregelen aanlegt. In 2018

ontvingen we een royale gift uit een legaat, waarmee we in 2019 de kennis en aanpak uit het PARTRIDGE-project nog breder kunnen uitdragen.

2.5.3 Zomertortel

De zomertortel neemt al decennialang in zorgwekkend tempo af en staat er in heel westelijk Europa slecht voor. De oorzaken voor de achteruitgang liggen in jacht, intensieve landbouw in de broedgebieden en ingrijpende veranderingen in de Afrikaanse overwinteringsgebieden (Sahel) als gevolg van een toenemende bevolking. Dit alles zorgt ervoor dat er structureel te weinig jongen groot worden en de overleving van zomertortels te gering is. De zorgen over het lot van de zomertortel worden internationaal gedeeld. In 2018 is in EU- en CMS-verband een internationaal actieplan voor de zomertortel vastgesteld. In het plan worden tal van acties benoemd die de zomertortel ten goede moeten komen: verbetering van de kwaliteit van broed- en overwinteringsgebieden, betere regulering van jacht, onderzoek, bewustzijnsbevordering en internationale samenwerking. De verantwoordelijkheid om de acties uit te voeren ligt bij afzonderlijke EU-lidstaten.

Een van de acties is het uitrollen van een bijvoerprogramma, als uiterste noodmaatregel voor de korte termijn. Door de Britse BirdLife Partner RSPB is hier in de afgelopen jaren mee geëxperimenteerd. De ervaringen waren dusdanig positief dat is besloten om dit in Engeland landelijk op te schalen. In 2018 heeft ook Vogelbescherming de eerste ervaringen opgedaan met bijvoeren van zomertortels. Dit gebeurde bij een pluimveehouder in Zeeland. Via wekelijkse observatiesessies bleek dat zomertortels een groot deel van het broedseizoen intensief van het aangeboden voer gebruik maakten. Vogelbescherming gaat deze noodmaatregel in 2019 opschalen.

Bijvoeren van zomertortels is natuurlijk geen structurele oplossing. Daarom heeft Vogelbescherming in 2018 in samenwerking met regionale partners in Zeeland ook op kleine schaal geëxperimenteerd met meer structurele oplossingen. Deze bestaan uit het inzaaien van speciaal op de zomertortel

afgestemde zadenrijke 'voedselveldjes'. De experimenten waren vooral bedoeld om te kijken of het in de praktijk lukt om de maatregelen te doen slagen en om na te gaan of zomertortels er gebruik van maken. In 2019 krijgt dit een vervolg.

2.5.4 Kennisoverdracht akkervogels

In 2018 heeft Vogelbescherming bij diverse gelegenheden akkervogelkennis ingebracht. Omdat het kennisniveau over akkervogels en akkervogelbescherming in de praktijk vaak nog te wensen over laat, is hier volop behoefte aan. De in 2016 uitgebrachte factsheets Akkervogels zijn hierbij ook van nut. Ook in 2018 zijn ze geregeld verstuurd aan belangstellenden.

2.6 Basiskwaliteit landelijk gebied

2.6.1 Samenwerken met vrijwillige soortbeschermingsorganisaties van het kleinschalig cultuurlandschap

Ook in 2018 konden soortwerkgroepen een ondersteuningsaanvraag indienen op basis van een jaar- of projectplan.

Activiteiten die financiële steun kregen van Vogelbescherming waren onder andere:

- de achtste editie van het magazine Uilen (magazine van de samenwerkende uilenwerkgroepen voor hun vrijwilligers);
- de landelijke bijeenkomst van de districtscoördinatoren van de Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland (SKWN)
- de professionele redactie van de Kerkuilennieuwsbrief voor de 'gastgevers' (erfbewoners met een kerkuilenkast) (SKWN)
- de landelijke dag voor steenuilvrijwilligers van STONE
- promotiemateriaal voor de boerenzwaluw (Stichting Hirundo).

2.6.2 Ganzen en smienten beschermen

Smienten

De aantallen smienten in Nederland (en langs de 'flyway') gaan sinds de eeuwwisseling achteruit. De provincie Zuid-Holland heeft desondanks vrijstelling verleend van het wettelijk verbod om smienten te doden: grondgebruikers mogen maximaal 6.500 smienten per jaar afschieten ter voorkoming

van belangrijke schade aan gewassen (vooral gras). Wij zijn hiertegen in 2018 in beroep gegaan bij de rechtbank. En we hebben de rechtbank verzocht het afschot te verbieden tot er een uitspraak zal zijn in beroep. De rechtbank heeft inderdaad het afschot geschorst tot er een uitspraak zou zijn. Bij de uitspraak in november heeft de rechtbank deze schorsing in stand gelaten, omdat de rechtbank sterke twijfels had over de rechtmatigheid van de vrijstelling. Daarmee waren de smienten opnieuw een winter veilig in Zuid-Holland. We trekken in dit dossier gezamenlijk op met de Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland.

Ganzen

Vogelbescherming heeft zich in 2018 net als in voorgaande jaren ingezet om te voorkomen dat provincies toestemming geven voor grootschalig afschot van ganzen, in het bijzonder gedurende de winterperiode en in beschermde natuurgebieden.

Nederland is een belangrijk overwinteringsgebied voor verschillende ganzensoorten, waaronder kolgans, brandgans en grauwe gans.

In 2018 heeft Vogelbescherming zich hoofdzakelijk gericht op de ganzen in Overijssel en Friesland. De provincie Overijssel heeft vergunningen afgegeven voor afschot van ganzen in en rond Natura 2000-gebieden. In de vergunningen zijn voorschriften opgenomen om versterking van vogels in deze gebieden te voorkomen. Dit is een direct gevolg van een beroepsprocedure die wij met succes hebben gevoerd bij de Raad van State. In Friesland heeft Vogelbescherming bezwaar aangetekend tegen het besluit waarmee goedkeuring is verleend aan het Faunabeheerplan Winterganzen 2018-2020. Dat plan maakt grootschalig afschot van overwinterende grauwe ganzen, kolganzen en brandganzen in Friesland mogelijk. Het bezwaar heeft geleid tot een betere motivering van het plan en een groot aantal wijzigingen in het faunabeheerplan, maar niet tot aanpassingen in het afschot en de manier waarop dat mag plaatsvinden. Reden voor Vogelbescherming om eind 2018 opnieuw een bezwaarprocedure te starten.

Vogelbescherming heeft zich in 2018 ook bezig gehouden met Europese plannen voor ganzenbeheer binnen de 'Overeenkomst inzake de bescherming van Afrikaans-Euraziatische trekkende watervogels'. Vogelbescherming benadrukt dat de plannen moeten voldoen aan de wettelijke vereisten voor beschermde soorten op grond van de Vogelrichtlijn. Veel van de adviezen die wij hebben ingebracht via BirdLife zijn overgenomen in de plannen. Een aantal belangrijke zaken echter niet, zoals meer aandacht voor alternatieven voor populatiereductie en het aanpakken van de intensivering van de landbouw (de onderliggende oorzaak van de schade en groei van sommige ganzenpopulatie). De plannen voor brandgans en grauwe gans zijn goedgekeurd door de bijeenkomst van partijen in Durban (december 2018) en worden nu verder uitgewerkt. Dat proces blijven wij nauwgezet volgen.

Rondom Schiphol blijven (mogelijke) vogelaanvaringen hoog op de agenda staan. Vogelbescherming bracht ook in 2018 het standpunt naar voren dat aanvaringen voorkomen moeten worden, maar dat populatiebeperking van vooral ganzen niet het enige middel is, of zelfs tot doel moet worden verheven. Op dit moment is onduidelijk welke ganzen een probleem kunnen zijn. Dat vraagt om meer onderzoek om gerichtere maatregelen te kunnen nemen. Tegelijk vindt er in het gebied nog steeds landbouw plaats die onweersstaandar is voor ganzen. Het telen van totaal onaantrekkelijke gewassen voor ganzen biedt een meer structurele oplossing.

NATUUR

3 Topnatuur voor vogels

3.1 Huidige situatie en context

De parels van de Nederlandse vogelnatuur zijn de kust en de waterrijke gebieden. Voor miljoenen vogels zijn deze plekken in Nederland van wezenlijk belang. Vogelbescherming kan hier het verschil maken en is daarom op allerlei manieren betrokken bij de bescherming van deze topnatuur zoals de Waddenzee, de Zuidwestelijke Delta, de Noordzee en het IJsselmeer. Dat is vaak hard nodig. Ondanks dat de natuurbescherming op papier vaak goed geregeld is, zijn de bedreigingen legio. Het betekent dat Vogelbescherming de natuurbeschermingswetgeving kritisch volgt en een actieve inbreng heeft rondom de regelgeving van Natura 2000-gebieden. Verder heeft Vogelbescherming een netwerk van vrijwillige en deskundige WetlandWachten, de 'ogen en oren' in het veld bij de waterrijke natuurgebieden in Nederland. Steeds streeft Vogelbescherming naar verbetering van de Nederlandse natuur, zowel praktisch via concrete projecten als beleidsmatig via onder meer lobby. Dat doet Vogelbescherming samen met terreinbeherende organisaties en andere terreineigenaren. Belangrijk ingrediënt hierbij is dat Vogelbescherming wil dat alle Nederlanders en internationale toeristen kunnen genieten van onze vogelrijke gebieden. Daarom werkt Vogelbescherming ook aan het vergroten van de belevingsmogelijkheden en de zichtbaarheid van vogels. Bekend maakt binnend. Tegelijk willen we voorkomen dat het genieten leidt tot verstoring van het leefpatroon van vogels.

3.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming

- Europese natuurregelgeving en Natura 2000-doelen blijven op peil
- Verbeterde bescherming van belangrijke kustgebieden voor vogels, met specifieke aandacht voor Waddenzee en Zeeuwse en Zuid-Hollandse Delta
- Biotoopverbetering voor kust- en duinvogels en moeras- en watervogels
- Regionaal draagvlak voor bescherming van belangrijke vogelgebieden en uitvoering van herstelmaatregelen is toegenomen
- Deskundige WetlandWachten actief in alle belangrijke vogelgebieden

- Ondersteuning van WetlandWachten en vrijwilligers van vogel- en natuurorganisaties

Natuurlijke kustontwikkeling en bescherming intergetijdengebieden ('zoute wateren')

- Voortdurende zorg om knelpunten voor vogels in Waddenzee en Zuidwestelijke Delta weg te nemen
- Inspiratie voor bezoekers en professionals door het programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen
- Bescherming van duin- en kustvogels
- Betere bescherming van zeevogels op de Noordzee

3.3 Speerpunten 2018

Verbetering omvang, kwaliteit en ecologisch duurzaam medegebruik van binnenlandse gebieden ('zoete wateren')

- Europese natuurregels op orde
- Werken aan voor moeras- en watervogels betere natuurgebieden, waaronder IJsselmeer

3.4 Verbetering omvang, kwaliteit en ecologisch duurzaam medegebruik van binnenlandse gebieden

3.4.1 Europese natuurregels op orde

BirdLife EU Taskforces

Vogelbescherming participeert actief in drie permanente taskforces van BirdLife International gericht op Europees natuurbeleid en Europese regelgeving. Dat zijn de Birds and Habitats Directives Taskforce, de Agriculture Taskforce (zie paragraaf 2.4.2)

en de Marine Taskforce. Zo wisselen we expertise en ervaringen uit, coördineren we activiteiten en formuleren we gezamenlijke standpunten.

De Birds and Habitats Directives Taskforce heeft zich in 2018 onder andere gericht op hoe het staat met het EU-actieplan voor de verbetering van de Europese natuurwetgeving, de lobby voor voldoende financiering voor natuurbescherming en de procedures die zijn gestart door de Europese Commissie tegen lidstaten, of die in behandeling zijn naar aanleiding van klachten ingediend door verschillende BirdLife Partners.

Vogelbescherming heeft in 2018 meegedaan met een actie van BirdLife om te voorkomen dat de Europese regels voor schoon water worden afgezwakt. Dat gebeurde onder de noemer #protectwater. Naast BirdLife deden vele Europese natuurorganisaties mee met de actie die in Nederland werd gecoördineerd door het Wereld Natuur Fonds en in 2019 doorloopt. Het bleek moeilijk om de aandacht van het Nederlandse publiek te vangen voor dit onderwerp.

3.4.2 Werken aan voor moeras- en water- vogels betere natuurgebieden, waaronder IJsselmeer

Op weg naar een rijk IJsselmeer

Dankzij de inzet van Vogelbescherming samen met Coalitie Blauwe Hart en Sportvisserij Nederland is in 2018 de visserijdruk in het IJsselmeergebied op schubvissen relatief laag gebleven (85 procent minder dan in het verleden). Afname van visserijdruk betekent een betere kans op herstel van visbestanden, meer voedsel voor vogels en minder bijvangst van duikende watervogels in visnetten. Samen met minister Schouten van LNV is gewerkt aan een Actieplan duurzame visserij IJsselmeer dat in 2019 aan de Tweede Kamer wordt gepresenteerd. Om de afspraken te garanderen houden controleurs, opsporingsambtenaren en vrijwilligers als WetlandWachten op het IJsselmeer een oogje in het zeil. In 2018 zijn er helaas opnieuw overtredingen vastgesteld. Verder is er in 2018 niet op spiering gevist, een klein visje dat een zeer belangrijke

voedselbron vormt voor jonge opgroeiende visdieren in het voorjaar, doortrekkende zwarte sterns in het najaar en overwinterende grote/middelste zaagbekken, nonnetjes en futen. Voor het broedseizoen van vogels in 2019 is het spannend hoe de jonge spiering de hete zomer van 2018 heeft doorstaan.

De coalitie Blauwe Hart is in 2018 flink op stoom gekomen. Er wordt gewerkt aan een standpunt over de energietransitie op en rond het IJsselmeergebied, aan een ecologische waardenkaart die alle partijen van het IJsselmeergebied kan helpen om ruimtelijke ontwikkelingen beter te plannen. Daarnaast is het peilbesluit IJsselmeer vastgesteld in 2018, dit wordt een flexibel peil binnen een bandbreedte. Door middel van lobbyen achter de schermen dragen we op deze onderdelen bij aan een verbeterde ecologie van het IJsselmeer.

Ook is er dankzij de Agenda IJsselmeer 2050 (een initiatief van de rijksoverheid) een samenwerking tussen alle IJsselmeerpartijen op gang gekomen om gezamenlijke doelen voor het IJsselmeer in samenhang te realiseren.

Vogelbescherming heeft in een coalitie van natuurorganisaties en recreatieve organisaties geprocedeerd tegen de aanleg van een windpark in het IJsselmeer. Deze procedure heeft geleid tot een uitspraak van de Raad van State in juli 2018, waarin de bezwaren van de natuurorganisaties zijn verworpen. Daardoor mag dit windpark worden aangelegd. In de komende tijd moet blijken hoe groot de effecten in de praktijk zijn. Er zal uitgebreide monitoring plaatsvinden om de effecten te meten. De coalitie zal de resultaten daarvan nauwlettend volgen.

Deelname Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers

Dit samenwerkingsverband van zeven natuurorganisaties, waaronder Vogelbescherming, brengt oplossingen voor waterveiligheid in beeld die gebruik maken van natuur en natuurlijke processen. Met concrete successen in het veld laten we beleidsmakers zien dat het beter en mooier

kan dan bijvoorbeeld alleen het ophogen van een dijk.

De Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers is binnen het omvangrijke Europese LIFE IP-project Deltanatuur aan de slag gegaan met het breder uitdragen van de klimaatbufferbenadering in het beleid voor waterveiligheid en klimaatadaptatie. We willen dat het vanzelfsprekend wordt om niet tégen het water te werken maar juist mét, waardoor meerdere maatschappelijke doelen worden gehaald: ruimte, natuur en beleving. Dat betekent vaak ons verhaal vertellen en laten zien dat deze benadering goed werkt. Tijdens het ge Nationaal Deltacongres in Leeuwarden was de coalitie opnieuw prominent aanwezig. Via een stand, een optreden in een film en een presentatie kregen de 1600 deelnemers aan het Deltacongres informatie.

Grote karekiet

Dankzij de hulp van velen kan Vogelbescherming zich inzetten om de grote karekiet als broedvogel voor Nederland te houden. Dat is nodig, want het gaat beroerd met deze moerasvogel. Ons actieplan met als inzet 'naar 400 paar in 8 jaar' berust op 5 pijlers.

1. Onderzoek naar knelpunten

Vogelbescherming heeft sinds 2015 maatregelen uitgevoerd voor de grote karekiet in de Loosdrechtse Plassen. De populatie grote karekieten is daar min of meer gestabiliseerd en dat is een positieve ontwikkeling. Het project is uitgebreid naar een ander 'bolwerk', namelijk de Noordelijke Randmeren. In mei 2018 is hierover een knelpuntenrapportage opgeleverd. Ook hier is het areaal geschikte broedbiotoop sterk verminderd ten gevolge van vraat aan rietkragen door herbivoren en door opslag van bomen en struiken langs de rietoevers.

2. Maatregelen

Vogelbescherming heeft samen met terreinbeheerders afgestemd welke locaties het meest kansrijk zijn voor herstelmaatregelen aan de rietkragen. De gemeente Dronten past bijvoorbeeld haar rietbeheer aan. Natuurmonumenten heeft ook al maatregelen genomen en denkt mee over vervolgstappen. Ook in overleg met Staatsbosbeheer zijn concrete locaties

benoemd voor uitvoering van herstelwerk aan rietkragen.

3. Monitoring

Het succes van de maatregelen wordt gemonitord. Dat doen we door de ontwikkeling van rietkragen in beeld te brengen in samenhang met de verspreiding en aantallen van de grote karekiet. In het voorjaar van 2018 zijn 15 grote karekieten van een datalogger voorzien. Doel is om meer inzicht te krijgen in het trekgedrag. Zo kunnen we de aanpak bijstellen indien nodig.

4. Anderen betrekken

Vogelbescherming kan het niet alleen. Daarom zijn zowel in de Loosdrechtse Vechtplassen als in de Noordelijke Randmeren veel partijen betrokken bij de redding van de grote karekiet. En onze aanpak in deze twee bolwerken blijkt te inspireren. In Reeuwijk is nu een vergelijkbaar project gestart en een knelpuntenanalyse uitgevoerd. De Radboud Universiteit doet onderzoek naar de groei van waterriet, zodat we beter begrijpen welke maatregelen effectief zijn.

5. Kennis delen

Om anderen te inspireren, is het nodig om opgedane kennis te delen. Die brengen we actief onder de aandacht van terreinbeherende organisaties, gemeenten, provincies en Rijkswaterstaat en bijvoorbeeld op de Landelijke Sovondag. In 2019 staan in overleg met de VBNE bijeenkomsten gepland met beleidsmakers, beheerders en onderzoekers.

Uitbreiding luchthaven Lelystad

De uitbreiding van de luchthaven bij Lelystad brengt grote risico's met zich mee voor de vogels in en rond de Oostvaardersplassen en andere natuurgebieden in de regio. De kans op aanvaringen met vliegtuigen is groot en vormt daarmee ook een belangrijk veiligheidsrisico. Die risico's zijn volgens Vogelbescherming te gemakkelijk terzijde geschoven bij de besluitvorming. Eerder werd duidelijk dat er grote fouten waren gemaakt in de milieueffectrapportage voor de routes van de vliegtuigen vanuit Lelystad boven Overijssel, Gelderland en Friesland. Hierdoor kwam er maatschappelijk en politieke kritiek op de luchthavenplannen. Verdere besluiten over Lelystad

Airport volgen in 2019, er zal dan een nieuw luchthavenbesluit genomen worden. In 2018 heeft de provincie Flevoland een nieuw Faunabeheerplan geschreven, waaruit bleek dat men maatregelen wilde nemen om aantallen ganzen en aalscholvers te verminderen rondom de luchthaven. Hier was Vogelbescherming al bang voor. Wij zijn in gesprek gegaan met de provincie Flevoland en hebben deelgenomen aan de klankbordgroep, hierdoor zijn de maatregelen uit het beheerplan geschrapt. Vogelbescherming blijft de ontwikkelingen kritisch volgen en aandringen op adequaat onderzoek. Dat leidde begin 2019 onder meer tot Kamervragen.

Beheerplan Zouweboezem

In de zomer van 2018 heeft het concept van het Natura 2000-beheerplan Zouweboezem ter inzage gelegen. Vogelbescherming heeft een kritische zienswijze geschreven. Wij vonden het beheerplan te weinig ambitieus. Na een constructief overleg met de provincie Zuid-Holland zijn er op veel van onze punten wijzigingen doorgevoerd in het uiteindelijke beheerplan. Zo hebben we bereikt, dat er een meerjarige peildynamiek in de Hoge Boezem van het gebied komt.

Oostvaardersplassen

De provincie Flevoland heeft Staatsbosbeheer in september 2018 opdracht gegeven om een groot aantal edelherten in Natura 2000-gebied Oostvaardersplassen af te laten schieten. Vogelbescherming maakte zich zorgen over de verstoring van de vogels die daardoor wordt veroorzaakt en heeft bezwaar aangetekend. Dit heeft als resultaat opgeleverd dat er een vergunning is verleend waarin voorschriften zijn opgenomen om verstoring van de vogels te voorkomen.

3.4.3 Ondersteuning WetlandWachten

De vrijwillige en zeer deskundige WetlandWachten van Vogelbescherming (zo'n 85 in getal) volgen ontwikkelingen in 'hun' gebied en rapporteren daar jaarlijks over. Acute bedreigingen signaleren ze meteen en gaan dan gelijk over tot actie. Vogelbescherming ondersteunt ze bij hun werkzaamheden. In

2018 verscheen voor het eerst het Wetland-Signaal: een nieuwe vorm van rapporteren over het wel en wee van de Nederlandse wetlands. De boodschap was niet opwekkend. Het gaat niet zo goed met de Nederlandse wetlands: ze voldoen niet, of maar ten dele, aan de afgesproken doelstellingen voor vogels.

Dat neemt niet weg dat onze WetlandWachten successen boeken. Een aantal resultaten uit 2018:

Dubbel goed nieuws uit De Wilck

In Natura 2000-gebied en weidevogelreservaat De Wilck (Zuid-Holland) zijn in 2018 twee mooie resultaten geboekt. Zo is door de Raad van State besloten dat de jacht en schadebestrijding rondom het gebied definitief aan banden wordt gelegd en er een vaste bufferzone van 300 meter gehanteerd moet worden. Daarnaast hebben de WetlandWachten niet stil gezeten en onlangs in samenwerking met Staatsbosbeheer een zonnepomp voor de weidevogels geïnstalleerd.

Maaibeheer Bovenste Polder Wageningen aangepast voor de kwartelkoning

Dankzij de inzet en vasthoudendheid van de WetlandWachten ter plekke is er een mooi beschermingssucces voor de kwartelkoning langs de Rijntakken geboekt. Het vroege maaien door Staatsbosbeheer van een groot deel van het kwartelkoning-biotop is van de baan. Ook werd besloten om samen met Jan Schoppers, de kwartelkoning-specialist van Sovon, verder uit te werken hoe het beheer van de Bovenste Polder geoptimaliseerd kan worden voor de kwartelkoning.

Minder verstoring en meer natuurbeleving Biezelingse Ham

Langs de Ooster- en Westerschelde kust hebben in het verleden werkzaamheden plaatsgevonden om dijken te verzwaren. De bijbehorende onderhoudswegen zijn grotendeels opengesteld voor wandelaars en fietsers. Recentelijk werd gekeken of sommige afgesloten stukken tóch open zouden kunnen, zo ook bij Biezelingse Ham. Daarvoor moest een stukje weg worden aangelegd, zodat fietsers over de dijk kunnen komen. Precies op het punt bevindt

zich buitendijks een hoogwatervluchtplaats. Veel wulpen komen er rusten. De Wetland-Wacht heeft deze bedreiging aangekaart bij alle betrokken bij partijen. Als gevolg daarvan is een vogelkijkscherm geplaatst. Zo is de verstoring ingeperkt en de natuurbeleving verbeterd.

3.5 Natuurlijke kustontwikkeling en bescherming intergetijdengebieden

3.5.1 Voortdurende zorg om knelpunten voor vogels in de Waddenzee en Zuidwestelijke Delta weg te nemen

3.5.1.1 Waddenzee

Actieplan Broedvogels Waddenzee

In 2018 verscheen het Actieplan Broedvogels Waddenzee. Het actieplan is door het Programma naar een Rijke Waddenzee geschreven in opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). Vogelbescherming ziet hierin een richtinggevend beleidsdocument met daarin vijf vogelgroepen die urgente bescherming nodig hebben:

1. Koloniebroedende kustvogels (vooral sterns)
2. Kwelder- en weidevogels (onder meer scholekster, wulp, kluut)
3. Strandbroeders (strand- en bontbekplevier, dwergstern)
4. Duinvogels (tapuit, paapje)
5. Roofvogels (blauwe kiekendief en velduil).

Op verzoek van de overheid gaat de Coalitie Wadden Natuurlijk – waar Vogelbescherming deel vanuit maakt – samen met Staatsbosbeheer het actieplan uitvoeren. Veel van de voorstellen voor bescherming zijn als concrete maatregelen in de periode 2019-2026 opgenomen in de projectaanvraag Wij & Wadvogels (zie 3.5.2.2).

Deelname Coalitie Wadden Natuurlijk

Samen met andere partners van de Coalitie Wadden Natuurlijk (CWN) is gewerkt aan een voorstel over hoe goed beheer van de Waddenzee eruit ziet. En welke rol de coalitiepartners daarin willen vervullen samen met de ministeries van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en Infrastructuur

en Waterstaat. Het programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen is daarbij belangrijk als voorbeeld van goed beheer van het Waddengebied en het stimuleren van gevoel van trots op de Waddennatuur bij bewoners, politiek en publiek.

Daarnaast wordt via de werkgroep Visserij van de CWN gewerkt aan verduurzaming van de visserij en het sluiten van gebieden voor visserij. Helaas is in 2018 de derde stap in de mosseltransitie niet gezet en is er ook nog geen concreet zicht op een vervolg van het convenant dat met de mosselvisserij-sector werd afgesloten.

In 2018 hebben we wezenlijke bijdragen geleverd aan het opstellen van de Gebiedsagenda Wadden 2050. Voor dit belangrijke beleidskader wordt in 2019 een uitvoeringsagenda opgesteld voor de korte (2025), middellange (2030) en lange termijn (2050).

Deelname Programma naar een Rijke Waddenzee

Eind 2018 is door de minister van LNV het besluit genomen om het Programma naar een Rijke Waddenzee (PRW) voort te zetten. In de nieuwe programmaperiode (tot en met 2022) werkt PRW aan twee pijlers en acht thema's.

- Pijler 1: Natuurverbetering naar een veerkrachtig ecosysteem (thema's: klimaatverandering, natuurlijke dynamiek, onderwaternatuur en vogels).
- Pijler 2: Transities naar een duurzaam (economisch) medegebruik (thema's: visserij, bereikbaarheid en mobiliteit, randen van het Wad en versterken kernwaarden Werelderfgoed).

Gezien het belang voor vogels maakt Vogelbescherming niet alleen deel uit van het opdrachtgeverscollectief van PRW, maar stelt de vereniging jaarlijks ongeveer 0,2 fte beschikbaar voor directe ondersteuning van de programma-activiteiten.

Wadden in internationaal perspectief

De Waddenzee is onderdeel van een wereldwijd netwerk van wetlands, waar zo'n 12 miljoen trekvogels jaarlijks gebruik van maken om te broeden, te rusten of op te vetten. De Waddenzee is een essentiële schakel tijdens hun trektochten van de

Arctische broedgebieden naar overwintergebieden aan de kust van West-Afrika en weer terug. Pas als alle gebieden langs de trekroute, inclusief het Waddengebied zelf, een gezond ecosysteem voor vogels bieden, kunnen de Waddenzeepopulaties zich ongestoord ontwikkelen en hun functie in het voedselweb optimaal vervullen.

Zo ver is het nog niet. Uit een monitoringsrapport en een flyway-onderzoek blijkt dat de broedvogelpopulaties in het internationale Waddengebied een sterke daling doormaken.

Om daar iets aan te doen is internationale samenwerking noodzakelijk op het gebied van kennis, beheer, financiering en draagvlakontwikkeling. Kennis over trends en bedreigingen, waar die zich voordoen en welk beheer daarvoor een oplossing is, zijn daarbij de eerste stap richting een goed flyway-beheer. UNESCO heeft bij de aanwijzing van het Waddengebied als Werelderfgoed de drie Waddenzeelanden ook de opdracht gegeven om deze samenwerking vorm te geven en het internationale flyway-netwerk te versterken. In vervolg hierop is door de drie landen besloten om actieplannen voor broedvogels op te stellen en is het Wadden Sea Flyway-Initiative (WSFI) opgezet.

Op verzoek van het ministerie van LNV gaat Vogelbescherming de internationale samenwerking rondom vogels in de Waddenzee helpen vormgeven. Niet alleen als het gaat om de drie betrokken landen, Nederland, Duitsland en Denemarken, maar ook wordt de samenwerking gezocht met de keten aan gebieden die via de flyway sterk aan de Waddenzee zijn gelieerd. Dat doen we binnen het EU-programma LIFE-IP Deltanatuur.

3.5.1.2 Delta

Droomfondsproject Haringvliet

Begin 2019 is het eindelijk zover: de Haringvlietstuinen in de Haringvlietdam gaan voor het eerst écht op een kier(tje). Al in november 2018 had minister Cora van Nieuwenhuizen het zogeheten 'Kierbesluit' in werking gesteld, maar door de droogte en de lage stand van het rivierwater kon de dam

nog niet open. Een van de zeventien schuiven werd gedeeltelijk opgezet en zo kan zout water het Haringvliet binnenstromen. Daardoor herstelt na 47 jaar de verbinding tussen de grote Europese rivieren Rijn en Maas met de Noordzee. Het begin van verder herstel van de deltanatuur.

Sinds 2015 werkt een coalitie van zes natuurorganisaties (Wereld Natuur Fonds, Vogelbescherming, Natuurmonumenten, ARK Natuurontwikkeling, Sportvisserij Nederland en Staatsbosbeheer) al aan het project Haringvliet: naar een dynamische Delta. Een financiële bijdrage van € 13,5 miljoen uit het Droomfonds van de Nationale Postcode Loterij heeft de mogelijkheid geboden de natuur rondom het Haringvliet een impuls te geven. Met gerichte maatregelen voor herstel van de deltanatuur en ontwikkeling van natuurbeleving, in lijn met Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen, hebben de natuurorganisaties voorgesorteerd op de huidige opening van de Haringvlietstuinen. Het Haringvliet moet weer een internationaal knooppunt voor trekvogels en -vissen worden. Hiervan profiteren visarend, zeearend, talloze steltlopers, kustvogels, strandbroeders en andere trekvogels.

Er zijn zes deelprojecten: natuurontwikkeling, ontwikkeling duurzame recreatie, herintroductie steur, herintroductie schelpdierbanken, duurzame visserij en monitoring vogel- en vispopulaties. Vogelbescherming coördineert het deelproject Recreatie en is verantwoordelijk voor de ontwikkeling van een vogelobservatorium 'nieuwe stijl', dat vogels kijkt onder de aandacht van een breed publiek moet brengen (opening: mei 2019). Vogelbescherming adviseert verder over vogelecologie in de andere deelprojecten en heeft de verantwoordelijkheid voor de inventarisatie van vogelwaarden in het Haringvliet.

Na drie jaar is de positieve impact van het Droomfondsproject goed merkbaar. Uit een enquête blijkt dat een ruime meerderheid van de bewoners van de eilanden positief staat ten opzichte van het project. Steeds meer partijen haken aan bij de Landschapstafel, een coalitie die investeert in natuur en

recreatiemogelijkheden en bestaat uit het Droomfondsproject, gemeenten en partijen uit het maatschappelijk middenveld. De wethouders van de omliggende gemeenten hebben de Droomfondspartijen per brief bedankt voor het aanzwengelen van energie en opgeroepen de samenwerking voort te zetten. Een nieuwe recreatievisie van de gemeente Goeree-Overflakkee pleit voor een toename van het areaal natuur op het eiland. In november 2018 vond een eerste symposium plaats over het gebied met een grote opkomst vanuit zowel de private als de publieke hoek.

Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten herontwikkelde in het kader van het Droomfondsproject 100 hectare getijden-natuur en realiseerden 240 hectare nieuwe natuur. Maar ook kwamen er wandelroutes, fietsroutes en vogelkijkpunten (zie hieronder). Ook wordt er hard gewerkt aan een vogelboulevard met vogelkijkhutten bij de Ventjagersplaten. Tevens verscheen een uitgebreide vogelanalyse over het Haringvliet. Vogelbescherming is actief betrokken bij het project Schoon Haringvliet, dat streeft naar monitoring, preventie en opruimen van (plastic) afval. Verder is in 2018 gestart met verkenningen of het gebied een Nationale Parkstatus kan verkrijgen.

De Waterbus vervoerde in 2018 een kwart meer mensen naar het Haringvliet dan in 2017 en 2016 en het doel is om vanaf 2019 de bereikbaarheid over water structureel te maken.

Verder werd een bijzonder speeltoestel in de vorm van een steur geopend waarbij kinderen en hun ouders uitleg krijgen over het belang van de Deltanatuur. In 2018 is ook de natuurspeelplaats Atlantia feestelijk geopend. Deze plek is niet alleen bedoeld om kinderen avontuurlijk te laten spelen, maar ook om de invloed van de rijke deltanatuur weer zichtbaar te maken. Verder startte het maken van een Haringvliet-app die werkt met augmented reality. Voor 'Haringvliet uit de Hoogte' – vier bijzondere uitkijkpunten langs het Haringvliet – zijn ontwerpen gemaakt die met veel enthousiasme ontvangen zijn. Ook de bouw van het vogelobservatorium vordert

gestaag. Vanuit dit unieke reuzenei kan een breed publiek prachtig vogels kijken. Het moet de eyecatcher van het nieuwe Haringvliet worden. Er is ook een drijvend broedeiland neergelegd, de eerste broedende vogels worden per 2019 verwacht.

Westerschelde

Vogelbescherming heeft zich ook in 2018 hard gemaakt voor het realiseren van het noodzakelijk natuurherstel in het Westerschelde-estuarium. Het gebied is van essentieel belang voor honderdduizenden broed- en trekvogels. Natuurherstelmaatregelen en plannen in het estuarium houden we nauwlettend en kritisch in de gaten, onder andere door het indienen van zienswijzen op nieuwe besluiten en actieve deelname aan de Schelderaad. Ook hebben we in 2018 deelgenomen aan de bijeenkomst van het Lange Termijn Perspectief Natuur, een traject waaraan alle 'stakeholders' meedoen om gezamenlijk feiten vast te stellen en adviezen te geven aan de Vlaams Nederlandse Schelde Commissie. Verder verkennen we met andere natuurorganisaties nieuwe samenwerkingsverbanden en beschermingskansen voor de Westerschelde.

In het voorjaar van 2018, vlak voor het broedseizoen van de visdieven, bleek dat North Sea Port bagger gestort had vlak bij een belangrijke broedlocatie van visdieven in de Westerschelde. Vogelbescherming heeft hierover gesprekken gevoerd met North Sea Port en er ruchtbaarheid aan gegeven. Uiteindelijk heeft North Sea Port besloten de resterende baggerwerkzaamheden uit te stellen tot na het broedseizoen van de visdieven.

Deelname Coalitie Delta Natuurlijk

Vogelbescherming maakt deel uit van de Coalitie Delta Natuurlijk (CDN). Samen met de coalitiepartners van de CDN volgen we nauwgezet de plannen van overheden met grote invloed op de Deltanatuur. In 2018 hebben we ons opnieuw ingezet voor een meer natuurvriendelijke Rijksstructuurvisie Grevelingen. Het inbrengen van het gedempt getij zal onder andere invloed hebben op het broedhabitat van de

kustbroedvogels van de Grevelingen. Samen met de CDN-partners hebben we ons in 2018 ingezet om de effecten op de kustbroedvogels te minimaliseren.

3.5.2 Inspiratie voor bezoekers en professionals door het programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen

3.5.2.1 Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen

De Waddenzee is als gevolg van een viertal knelpunten nog steeds een van de zwakke schakels in de East Atlantic Flyway – de Oost-Atlantische route die veel trekvogels volgen. Het gaat om:

- Een gebrek aan geschikte broed- en rustplekken in de nabijheid van voldoende voedsel door onder andere klimaatverandering, het stijgen van de zeespiegel, het vastleggen van de kustlijn.
- Een gebrek aan rust tijdens het broeden, foerageren en rusten door een toenemende recreatiedruk.
- Een gebrek aan goede broed- en foerageerplekken op het natte wad en in het agrarische gebied door onder andere visserij en de intensivering van de landbouw en melkveehouderij.
- Te weinig afstemming en uitwisseling met andere gebieden langs de trekroute, die ook onderdeel zijn van het ecosysteem van de vogels in ons Waddengebied en waarvoor het wegnemen van knelpunten dus ook van belang is.

Om voor de bovenstaande problematiek een oplossing te bieden is in 2013 het programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen geïnitieerd met een tweeledig doel:

- RUST voor Vogels: door creëren van geschikte broed-, foerageer- en rustplekken voor vogels
- RUIMTE voor Mensen: door verbeteren zichtbaarheid van vogels, bewustwording en genieten van vogels en waddennatuur.

Vogelbescherming heeft met de partners van de Coalitie Wadden Natuurlijk het programma kunnen uitvoeren. We kunnen nu al zeggen dat de vruchten van Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen geplukt

worden en dat het concept staat als een huis.

Op meerdere plekken (Klutenplas, Bantpolder, Holwerterwestpolder en Balgzandpolder) is broedgebied hersteld. Er is een nieuw vogeleiland aangelegd op de Punt van Reide en in de Kroon's Polders. We ontwikkelen samen met Rijkswaterstaat een geheel nieuw eiland bij Den Oever. De beoogde aanleg van het broedeiland en hoogwatervluchtplaats 'Vogelsand' volgt later (Zie 3.5.2.2) Op de Razende Bol, Richel, Boschplaat en Engelsmanplaat heeft geleiding van recreanten naar niet verstorende plekken en gastheerschap vorm gekregen. Het concept heeft een breed draagvlak en biedt voordelen aan vogels en bezoekers. Een heel scala aan communicatiemiddelen is in het Waddengebied breed uitgezet, waarvan de wadvogelherkenningskaarten wel het grootste succes zijn: één miljoen mensen kregen zo informatie over vogels en hun bescherming. Ook ondernemers zijn enthousiast over de opgeleverde producten. In het buitenland worden onze animatiefilmpjes gebruikt. Bij het Normerven, de Holwerterwestpolder, de Punt van Reide en in de Kroon's Polders zijn vogelkijkpunten gerealiseerd. In de haven van Den Oever is in samenwerking met Staatsbosbeheer en de gemeente Hollands Kroon een nieuw Waddenbelevingspunt gebouwd en ingericht. Op andere plekken in het Waddengebied wordt intussen dezelfde benadering gekozen, zoals in de Holwerteroostpolder, Utopia, Buitenheim en Fuegelpolle.

3.5.2.2 Wij & Wadvogels

Omdat we nog lang niet klaar zijn met het herstel en de ontwikkeling van leefgebieden voor vogels in het Waddengebied, zijn Vogelbescherming en partners al in 2017 aan de slag gegaan met de volgende fase. Onder de nieuwe naam Wij & Wadvogels schalen we op en verbreden we onze inzet, nu ook met educatie, voorlichting, onderzoek en kennisuitwisseling met andere gebieden langs de trekroute van 'onze' wadvogels. In 2019 willen we voor de uitvoering van de hiervoor genoemde activiteiten een grote projectaanvraag indienen onder het Investeringskader Waddengebied. Het

Waddenfonds, rijksoverheid en de Waddenprovincies zijn de belangrijkste financiers (totale omvang circa € 28 miljoen). Dit biedt Wij & Wadvogels voor de komende acht jaar financiële zekerheid.

De basis voor de maatregelen uit Wij & Wadvogels zijn:

- het Actieplan Broedvogels Waddenzee (zie paragraaf 3.5.1.1)
- een analyse van kansen en knelpunten voor zogeheten hoogwatervluchtplaatsen in het Waddengebied
- langjarig ecologisch onderzoek, zoals het Metawadproject van NIOZ/RUG.

Het concept Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen is ook buiten het Waddengebied goed ontvangen. Zo heeft de provincie Zeeland Vogelbescherming verzocht om het concept – natuurherstel in combinatie met verantwoorde genietmogelijkheden – ook in te voeren in de Zuidwestelijke Delta. De financiering hiervoor komt via het LIFE IP-project, dat Vogelbescherming samen met de Nederlandse overheid en andere natuurorganisaties indiende bij de EU. De uitvoering hiervan ging in 2017 van start. Het eerste resultaat is binnen, een basisstudie naar knelpunten en kansen voor vogels in de Zuidwestelijke Delta. Ook is in de Zuidwestelijke Delta een begin gemaakt met het uitbrengen van vogelherkenningskaarten. In 2019 ronden we hier een integrale populatieanalyse af en wordt als experiment een nieuw broedeiland aangelegd in de Westerschelde.

Ook het Droomfonds Haringvliet-project in Zuid-Holland heeft geprofiteerd van het gedachtegoed van Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen.

3.5.3 Bescherming duin- en kustvogels

Tapuit

De nestbescherming van tapuiten in het Aekingerzand en de Noord-Hollandse duinen is in 2018 voortgezet, mede gefinancierd door Vogelbescherming. Hoewel er dit jaar minder broedparen waren (waarschijnlijk door slechte omstandigheden tijdens de trek), was de reproductie erg

goed. De combinatie van nestbescherming en gericht herstel van het leefgebied is nog steeds effectief. Er zijn in 2018 middelen gevonden om het werk in het Aekingerzand in 2019 voort te zetten. Daarnaast is een fondsaanvraag gedaan voor de bescherming van de tapuit in Noord-Holland voor de komende zes jaar. In 2018 werd begonnen met de voorbereidingen voor een bijeenkomst met alle stakeholders, die begin 2019 plaatsvindt. Op de agenda staan: toekomstig beleid en beheerplannen en het vinden van een duurzame financiering.

2019 Jaar van de Wulp

In 2018 vonden de voorbereidingen plaats voor het Jaar van de Wulp. De activiteiten in 2019 zijn vooral gericht op onderzoek en communicatie. Zo zal Sovon Vogelonderzoek Nederland in opdracht van Vogelbescherming gegevens van zowel broedende als overwinterende wulpen analyseren, om zo te achterhalen welke factoren de aantalsontwikkelingen de afgelopen decennia hebben gestuurd. Ook geeft Vogelbescherming een bijdrage aan zenderonderzoek naar broedende wulpen in agrarisch gebied.

Strandbroeders

In 2018 organiseerde Vogelbescherming een fondswerving onder haar leden voor strandbroeders. Een deel van de opbrengst wordt in 2019 gebruikt voor de aanleg van nieuw broedgebied bij de Westerschelde, in samenwerking met Het Zeeuwse Landschap. Daarnaast wordt er in de Delta een vrijwilligersgroep opgezet die zich in gaat zetten voor de bescherming van broedgebieden op stranden, onder meer door strandgedeeltes af te zetten, voorlichting te geven en het broedsucces te volgen. Het doel is om de boodschap 'deel het strand' de komende jaren breed onder de aandacht te brengen. Voor beheerders, beleidsmakers en anderen die werken aan strandbroeders, is er een mooie en praktische brochure geschreven, die begin 2019 verspreid zal worden.

Grote sterns op Texel

Vogelbescherming heeft in het afgelopen jaar juridische stappen genomen tegen de uitvoering van werkzaamheden ter versterking van de dijk bij Wagejot op Texel, waar

zich een belangrijke broedkolonie van grote sterns bevindt. De verstoring door de dijkwerkzaamheden bij Wagejot heeft vooral effecten gehad in de vestigingsfase van de grote sterns, waardoor er dit jaar minder broedparen zaten dan in voorgaande jaren. Verdere verstoring is voorkomen, omdat er als gevolg van onze procedure geen werkzaamheden hebben plaatsgevonden aan de weg en de sloot bij de dijk gedurende het broedseizoen.

Kleiduivenschietbaan Ameland

Het bezwaar van Vogelbescherming tegen de vergunning voor de aanleg van een permanente kleiduivenschietbaan aan de rand van het lokale vliegveld is in 2018 gegrond verklaard. Daardoor is de aanleg van de kleiduivenschietbaan voorlopig afgelast. De schietbaan was gepland pal naast een belangrijk weidevogelgebied en twee Natura 2000-gebieden.

3.5.4 Zeevogels op de Noordzee

Vogelbescherming Nederland heeft zich in 2018 hard gemaakt voor de duurzame instandhouding van zee- en kustvogels en hun leefgebieden in de Noordzee. Nederland zet in het kader van de energietransitie in op de aanleg van een groot aantal nieuwe windparken in het Nederlandse deel van de Noordzee. Windparken op zee en de bijbehorende infrastructuur kunnen negatieve effecten hebben op vogels. Vogelbescherming probeert te voorkomen dat de windparken in belangrijke vogelgebieden worden gebouwd en zet zich daarnaast in om te zorgen dat de nodige maatregelen worden getroffen om zeevogelpopulaties gezond te houden en negatieve effecten van windparken en de bijbehorende infrastructuur zo veel mogelijk worden voorkomen.

In juni 2018 heeft Vogelbescherming een officieel verzoek ingediend bij de minister van LNV om een groot zeegebied dat bekend staat onder de naam 'Bruine Bank' aan te wijzen als Natura 2000-gebied voor alken en zeekoeten. De Bruine Bank is een permanent overstroomde zandbank in de Noordzee op ongeveer 80 kilometer ten westen van IJmuiden. Deze ondiepe plek in de Noordzee is rijk aan vis, bodemleven en een groot aantal zee- en kustvogels. Alken en zeekoeten verblijven er in grote aantallen tijdens de winterperiode en het vroege voorjaar. Gelijktijdig heeft Vogelbescherming de minister verzocht om nader onderzoek te laten uitvoeren naar andere belangrijke vogelgebieden in de Noordzee. Deze verzoeken zijn eind 2018 door de minister afgewezen. Vogelbescherming zal zich in 2019 opnieuw inzetten om ervoor te zorgen dat alsnog wordt voldaan aan deze verzoeken.

STAD

4 Meer natuur in de stad

4.1 Huidige situatie en context

Vogelbescherming werkt hard aan een beter leefbare stad voor vogels en mensen. Iedereen kan hieraan meehelpen door in de eigen tuin of op het eigen balkon een bijdrage te leveren aan een vogelvriendelijke stad. Vogels gelden daarbij als een graadmeter voor de kwaliteit van de leefomgeving. Gaat het goed met de vogels in een stad, dan gaat het goed met het groen in de stedelijke omgeving. Dat werkt ook omgekeerd: mensen die in een groene omgeving wonen, voelen zich niet alleen gezonder, uit onderzoek blijkt dat ze dat ook daadwerkelijk zijn. Helaas gaat het niet altijd goed met vogels in de stad. Veel gebouwen zijn te netjes afgewerkt om nog een nestplek te vinden. Dat schaadt vooral soorten waarvoor de bebouwde omgeving hun belangrijkste leefgebied is. Sinds ruim tien jaar zet Vogelbescherming zich ervoor in om daar wat aan te doen. Mede dankzij dit stadsvogelprogramma vond er een kentering plaats: vogels in steden en dorpen mogen zich in een toenemende belangstelling verheugen.

4.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming

- Onderzoeksprogramma's ondervangen kennishiaten over stadsvogels
- Nestgelegenheid bieden is standaard bij nieuwbouw en renovatie
- Vogelbescherming heeft een goed functionerend netwerk van vrijwillige Stadsvogeladviseurs en Tuinvogelconsulenten
- De samenwerking met gemeenten en bedrijven is versterkt. Beschermingsmaatregelen voor vogels zijn opgenomen in standaardprocedures voor duurzaamheid
- Opzetten van een langlopend citizen science-jaarrondtelproject voor stadsnatuur dat leidt tot betere bescherming

4.3 Speerpunten en activiteiten 2018

- Meten van vogelpopulaties en het delen van kennis
- Samenwerken met gemeenten, bedrijven en andere partijen
- Netwerk vrijwillige Stadsvogeladviseurs en Tuinvogelconsulenten ondersteunen
- Lokale stadsvogelprojecten helpen

4.4 Meten van vogelpopulaties en het delen van kennis

Onderzoek Meetnet Urbane Soorten

Monitoring is de basis van bescherming. Op initiatief van Vogelbescherming is Sovon Vogelonderzoek Nederland in 2007 gestart

met het Meetnet Urbane Soorten (MUS), dat zorgt voor gegevens over verspreiding en trends van vogels in de bebouwde kom. MUS is een laagdrempelige methode die nieuwe tellers kennis kan laten maken met vogelinventarisatie. Iedereen die de vogelsoorten in zijn eigen omgeving kent op zicht en geluid, kan meedoen. Het meetnet is gestart om de broedvogelstand te monitoren, maar ook kunnen wintervogels worden geteld.

In vergelijking tot alle Nederlandse vogels valt het op dat in het stedelijk gebied relatief meer vogelsoorten achteruitgaan dan vooruitgaan. Terwijl voor sommige soorten de bebouwde kom juist een belangrijk, zo niet hét belangrijkste leefgebied is. De achtergronden van de ontwikkelingen zijn nog lang niet altijd bekend, onderzoek naar vogels in de stad raakte pas relatief recent in zwang.

Jaarrond tuintelling

Duizenden enthousiaste tellers hebben in 2018 doorgegeven wat er allemaal in hun tuin vliegt, kruipt en zwemt. De teller staat inmiddels op ruim 200.000 week-, tijdstip- en evenemententellingen die zijn doorgegeven. Meer dan 4.000 verschillende soorten vogels, zoogdieren, spinnen, insecten, weekdieren vissen, amfibieën en planten zijn in de Nederlandse tuinen ontdekt.

Maar liefst 13.500 tellers hebben zich intussen aangemeld om een bijdrage te leveren en deze teller blijft doorlopen. Dankzij al deze citizen scientists krijgen we

een steeds beter beeld van wat er in de tuinen in Nederland voorkomt en ook wanneer. We gaan op weg naar een reeks van vijf jaar tellen, waardoor trends voorzichtiger duidelijk worden. Interessante informatie waardoor wij ons beschermingswerk nog beter kunnen doen. Verder hebben zich inmiddels ook 1.000 tuinreservaten aangemeld en reageren mensen vaak met berichten op onze eigen tijdlijn. Zo vaak dat we inmiddels tien vrijwillige moderators 24/7 aan het werk hebben om dit mooie platform in goede banen te leiden.

2018 Jaar van de Huiszwaluw

Vogelbescherming en Sovon Onderzoek Nederland kiezen ieder jaar een vogelsoort om meer aandacht aan te geven. 2018 is uitgeroepen tot Jaar van de Huiszwaluw, omdat deze vogel sinds de jaren '70 een flinke veer heeft gelaten, al gaat het de laatste jaren weer iets beter.

Dat deden we om te beginnen door een folder te maken om bewoners van panden met een kolonie onder de dakrand voor te lichten, onder meer om te voorkomen dat er nesten van muren worden gestoken (wat helaas nog gebeurt). Van deze folder zijn in 2018 meer dan 20.000 exemplaren verspreid. In 2019 blijft de folder beschikbaar. Ook had de pers veel aandacht voor de huiszwaluw (onder andere NOS Journaal). Daarnaast hebben we een aantal onderzoeken kunnen laten uitvoeren die hopelijk meer duidelijkheid geven over het waarom van de achteruitgang en de recente opleving. De resultaten hiervan moeten nog worden gepubliceerd, maar er zijn aanwijzingen dat de voedselsituatie niet goed is. Gezien de afname van veel insecten is dat weinig verrassend.

Ook is het broedsucces in 2018 onderzocht en dat leek goed te zijn, ondanks eerdere berichten dat de vogels te laat (of niet) terugkwamen uit Afrika. De komende jaren gaan we proberen het broedsucces te blijven volgen.

Ten slotte heeft een onderzoek naar de overleving onder meer nieuwe inzichten opgeleverd over waar Nederlandse huiszwaluwen eigenlijk overwinteren. Er zijn

steeds meer aanwijzingen dat ze dat doen in het Congobekken.

Operatie Steenbreek

In een groeiend aantal gemeenten wordt gewerkt aan de Operatie Steenbreek. Eind 2018 waren er ruim 100 gemeenten aangesloten. Het doel is om tuinen groener te maken en daarmee de opvang van water te verbeteren en de biodiversiteit te vergroten. Vogelbescherming is kennispartner van Operatie Steenbreek. Vooral via onze stedelijke vrijwilligers kan Vogelbescherming de aandacht voor tuinvogels promoten.

Vernieuwde Checklist Groen Bouwen

De in 2010 gelanceerde website www.checklistgroenbouwen.nl hebben we in 2018 volledig vernieuwd. Met de vernieuwde site laten we samen met de Zoogdiervereniging zien dat het helemaal niet duur of ingewikkeld is om voorzieningen te treffen voor het behoud van vogels en vleermuizen in de stad. Door slechts een beperkt aantal vragen met 'ja' of 'nee' te beantwoorden krijgt de gebruiker al een advies op maat. De maatregelen kunnen ook worden geraadpleegd zonder de checklist te doorlopen. Daarnaast hebben we een kaart toegevoegd waarop we inspirerende voorbeelden tonen.

Factsheets stadsnatuur

2018 was een vruchtbaar jaar, want naast de hierboven beschreven checklist hebben we ook een flink aantal nieuwe factsheets kunnen maken over stadsnatuur. Afgelopen zomer presenteerden we de vernieuwde factsheets over stadsvogels: gierzwaluw, huismus, huiszwaluw, oeverzwaluw, slechtvalk, spreeuw en zwarte roodstaart. In het najaar is deze serie uitgebreid met factsheets over de volgende onderwerpen: bedrijventerreinen, bermen en groenstroken, na-isolatie, nieuwbouw, sportvelden en straatbomen. Iedereen die betrokken is bij stedelijke vernieuwingen en gebiedsontwikkelingen binnen de bebouwde kom, kan er zijn voordeel mee doen. De factsheets vinden inmiddels gretig aftrek.

Landelijk: Community of Practice

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland ambieert via het kennisprogramma Duurzaam Door het natuurinclusief ontwikkelen van steden en dorpen op een landelijk niveau te promoten. In 2018 is vanuit Duurzaam Door een prijsvraag uitgeschreven voor de partij die het meest natuurinclusieve nieuwbouwprojecten wil laten realiseren, waarbij onze directeur Fred Wouters plaatsnam in de jury. In april 2019 werd de winnaar bekend gemaakt. Verder zijn wij, als enige natuurorganisatie, aangesloten bij een nieuw ingestelde Community of Practice. Dit is een coalitie van overheden (gemeenten en provincies) en bedrijfsleven (woningcorporaties, projectontwikkelaars, aannemers en architecten) die ervaringen en kennis willen delen. Vogelbescherming draagt hier actief aan bij.

4.5 Samenwerken met gemeenten, bedrijven en andere partijen

4.5.1 Samenwerking met gemeenten

Natuurinclusief bouwen

Het gedachtegoed van Vogelbescherming Nederland, dat steden mits goed ingericht een goed leefgebied kunnen vormen voor mensen én vogels, begint definitief gestalte te krijgen. 16 van 380 Nederlandse gemeenten hebben natuurinclusief bouwen in hun beleid opgenomen of zijn hiervoor beleid aan het ontwikkelen. Hiertoe behoren onder meer drie van de vier grote gemeenten in Nederland. Naar verwachting zullen andere gemeenten dit voorbeeld gaan volgen. Bovendien zijn er in 2018 twee moties aangenomen in de Tweede Kamer om het natuurinclusief werken bij nieuwbouw en renovatie te stimuleren. Een mooi resultaat van én steun voor ons werk.

Noord-Brabant

Er wordt volop gebouwd en gerenoveerd in Nederland. Dat vraagt om oplettendheid, maar schept ook kansen om het vogelvriendelijk bouwen onder de aandacht te brengen. In 2016 hebben wij met de Zoogdiervereniging een project opgezet om in Tilburg goede voorbeelden te creëren. In 2017

hebben we dit initiatief kunnen verbreden naar de andere steden uit de zogenaamde B5, te weten Breda, Eindhoven, Helmond en 's-Hertogenbosch. Met financiële steun van de provincie Noord-Brabant kunnen we – samen met de gemeenten, bouwbedrijven, architecten, woningcorporaties en projectontwikkelaars – vogel- en vleermuisvriendelijk laten bouwen en renoveren. Als we het project in 2022 afronden, hopen we dat in deze vijf steden standaard natuurinclusief wordt gebouwd. In 2018 hebben wederom een aanvullend project kunnen opstarten, hierbij richten we ons op de gehele provincie Noord-Brabant. In dit nieuwe project gaan we een *toolbox* maken, waarmee betrokken professionals en groene vrijwilligers aan de slag kunnen met het thema 'natuurinclusief bouwen'. Om dit te stimuleren gaan we verspreid over de provincie ook werksessies organiseren en starten we een campagne om particulieren te inspireren en aan te zetten tot een groene tuin en aandacht voor vogels en vleermuizen bij hun woning.

Overijssel

Met de Noord-Brabantse steden als goed voorbeeld is ook in de gemeente Zwolle het initiatief ontstaan om het natuurinclusief bouwen te promoten. Dat gebeurt in nauwe samenwerking met de Stichting Avifauna Zwolle en gemeente Zwolle. De provincie Overijssel steunt het initiatief. Een van de drijvende krachten achter dit project, stadsvogeladviseur Jan van Dijk, is in 2018 overleden. We zetten het project voort met zijn enthousiasme als drijfveer. Naast het project in Zwolle zijn wij ook actief betrokken bij het programma van de provincie om in Overijssel natuurinclusief te laten bouwen.

Stadsvogelconferenties in Zaandam en Nijmegen

Eens in de twee jaar organiseert Vogelbescherming een landelijke stadsvogelconferentie. In 2018 hebben twee conferenties georganiseerd met een meer regionaal karakter. Dat hebben we in oktober gedaan in Zaandam en in december in Nijmegen. De Zaanse conferentie werd georganiseerd in samenwerking met gemeente Zaanstad en Vogelbeschermingswacht Zaanstreek. In

Nijmegen organiseerde Vogelbescherming de conferentie samen met de gemeente en met financiële steun van de provincie Gelderland en het Prins Bernhard Cultuurfonds. Beide conferenties gaven de vele deelnemers inzicht in de ontwikkelingen van de stedelijke natuur, op landelijk niveau en in de eigen omgeving. Daarnaast waren het uitstekende gelegenheden voor lokale vrijwilligers en professionals om te netwerken. Belangrijk thema was wat particulieren en professionals zelf kunnen doen om de natuur in de stad te helpen.

4.5.2 Samenwerking met bedrijven en andere partijen

Vesteda

Vogelbescherming en woningbelegger Vesteda gaan samen aan de slag om de leefomgeving voor vogels en mensen te verbeteren. In oktober 2018 is de samenwerkingsovereenkomst ondertekend. Om dit te vieren legden Fred Wouters van Vogelbescherming en Gertjan van der Baan van Vesteda samen de eerste gierzwalwneststeen in het wooncomplex Enter aan de Joan Muyskenweg in Amsterdam. In de samenwerkingsovereenkomst gaat Vogelbescherming Vesteda advies geven om aanpassingen te doen bij renovaties en nieuwbouwprojecten. Vesteda hoopt met hulp van Vogelbescherming de juiste keuzes te maken en zo met oog voor flora en fauna haar woningportefeuille te verduurzamen. Daarnaast ontvangen nieuwe huurders van Vesteda een welkomstpakket met vogelvriendelijke cadeaus voor tuin of balkon.

Intratuin

Ook in 2018 hebben we samengewerkt met marktleider Intratuin. In de winkel in Barneveld is bijvoorbeeld een 'starterspakket' voor een vogelvriendelijke tuin getest. Op basis van de resultaten wordt dit idee verder ontwikkeld en naar verwachting in 2019 ook aangeboden in andere winkels.

Vogelvriendelijke golfbanen

Vogelbescherming en de Nederlandse Golffederatie hebben hun samenwerking voortgezet in 2018. Op 11 april en 17 oktober werden medewerkers van respectievelijk 21

en 13 golfbanen geschoold in de beginselen van het vogelvriendelijk golfbaanbeheer. Eind 2019 evalueren we de samenwerking.

De Stroomversnelling

In 2015 ging het project De Stroomversnelling van start in Nederland. Het houdt in dat op termijn honderdduizenden woningen energieneutraal worden gemaakt door nieuwe gevels en daken te plaatsen over de bestaande woning, als een soort theemuts. Alle woningen krijgen meerdere kunstmatige nestplaatsen voor gierzwaluw en huismus, ook waar geen vogels zijn aangetroffen. Vogelbescherming is geen deelnemer aan De Stroomversnelling, maar was er ook in 2018 samen met de Zoogdiervereniging bij betrokken voor advies.

4.6 Netwerk Stadsvogeladviseurs en Tuinvogelconsulenten ondersteunen

4.6.1 Stadsvogeladviseurs

Verspreid over heel Nederland waren in 2018 55 vrijwillige Stadsvogeladviseurs actief. Zij enthousiasmeerden, informeerden en adviseerden verschillende partijen in de stad over hoe vogels te beschermen. Er werden verschillende bijeenkomsten georganiseerd voor de Stadsvogeladviseurs (waaronder een keer samen met de Tuinvogelconsulenten en de Tuinambassadeurs van de KNNV), zowel in Zeist als op locatie, om het netwerk te versterken, en om hen te informeren over zaken die in de stedelijke natuurbescherming spelen.

Mooie resultaten werden onder andere geboekt in Zoetermeer. Door de inspanningen van de Stadsvogeladviseur en de plaatselijke vogelwerkgroep werd een motie in de gemeenteraad aangenomen, die oproept om van de Plas van Poot een zogenaamde natuurkern te maken. Hierdoor krijgt de plas een betere bescherming en is de toekomst van de aalscholver- en blauwe reigerkolonie aldaar voorlopig veiliggesteld. In Maastricht is een van de Stadsvogeladviseurs betrokken bij een project om stadsnatuur met mensen te verbinden, Natuurgluren. Dat is een virtueel stadsnatuurcentrum: via een wandelroute met

een app krijgen bezoekers van de voormalige Tapijnkazerne veel boeiende vogel- en natuurinformatie.

4.6.2 Tuinvogelconsulenten

Al sinds 2009 heeft Vogelbescherming een netwerk van Tuinvogelconsulenten. Zij helpen bij het vogelvriendelijk maken van tuinen. Het aantal Tuinvogelconsulenten schommelde in de voorgaande jaren rond de 100, maar door extra werving en training is deze groep in 2018 gegroeid naar circa 150 vrijwilligers. Hoewel de meeste nieuwe vrijwilligers vanaf het najaar aan de slag gingen, groeide het totaal aantal afgegeven tuinadviezen in 2018 naar 322 tuinadviezen (tegen 240 in 2017 en 95 in 2016). We hebben de ambitie om zowel het aantal vrijwilligers als het aantal tuinadviezen de komende jaren fors uit te breiden.

4.6.3 Stadsvogelprojecten

Vogelbescherming ondersteunt kansrijke lokale initiatieven van Vogelwerkgroepen en andere vrijwilligers om de vogels van het stedelijk gebied te helpen. Dit kan dankzij een bijdrage die Vogelbescherming ontvangt voor iedere verkochte Vogelvide (een samenwerking met Monier BV). Vogelbescherming nodigt alle vogelwerkgroepen en vrijwillige vogelbeschermers uit om innovatieve projecten in te dienen. Eén keer per jaar maken we bekend welke projecten gehonoreerd worden. In 2018 ontvingen we een bescheiden aantal van vier projectaanvragen, die allen werden gehonoreerd. Het gaat om twee huiszwaluwtilen, een project waarbij kinderen van een basisschool mee kunnen kijken in een nestkast en een biodiversiteitstoren.

INTER- NATIONAAL

5 Grenzeloze natuurbescherming

5.1 Huidige situatie en context

Vogels houden zich niet aan menselijke grenzen. Veel van onze broedvogels zijn maar enkele maanden per jaar in Nederland. Na het broedseizoen vertrekken ze naar het zuiden. Ook broedvogels uit het noorden komen (massaal) naar Nederland. Deels om hier te overwinteren, maar voor veel trekvogels is Nederland slechts een tussenstop op hun reis naar de Afrikaanse zon. Deze trekvogels overleven alleen als de *hele* trekroute veilig is. Dat is nog (lang) niet het geval. Om die reden kijkt Vogelbescherming ook nadrukkelijk over de grenzen. Samen met BirdLife Partners langs de Oost-Atlantische trekroute werkt Vogelbescherming aan de bescherming van trekvogels. In Nederland betekent dat extra aandacht voor de Waddenzee en de Delta (zie daarvoor ook hoofdstuk 3).

Behalve voor trekvogels in ons deel van de wereld spant Vogelbescherming zich internationaal ook in voor goede natuurbescherming in Indonesië en het Caribische gebied. Verder werken we aan een wereldwijd programma voor stadsvogels. In alles wat Vogelbescherming doet, gaat het om een leefbare wereld voor vogels én voor mensen.

5.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming

- BirdLife International wordt een steeds sterkere organisatie die wereldwijd opkomt voor vogels en natuur
- Dankzij steun van Vogelbescherming ontwikkelen BirdLife partners in Marokko, Burkina Faso, de Dutch Caribbean en Indonesië zich tot krachtige zelfstandige natuurbeschermingsorganisaties
- Nauwe samenwerking van BirdLife partners en andere organisaties langs de Oost-Atlantische trekroute zorgt ervoor dat trekvogels en hun leefgebieden goed worden beschermd
- Vogelbescherming is een drijvende kracht achter het internationale BirdLife-programma voor stadsvogels (i.o.)

- Verbetering van het beheer van belangrijke gebieden voor kustvogels in West-Afrika: project CMB 2
- Steltloperonderzoek leerstoel Theunis Piersma

Ondersteuning van BirdLife partners

- West-Afrikaanse kustgebieden
- GREPOM (Marokko)
- NATURAMA (Burkina Faso)
- Burung Indonesia (Indonesië)
- DCNA (Caribisch gebied)
- Partner Support Programme van BirdLife

Stadsvogels internationaal

- Vogelbescherming werkt mee aan het internationale BirdLife-programma voor stadsvogels (i.o.)

5.3 Speerpunten en activiteiten 2018

Bescherming van trekvogels

- Actieve bijdrage aan het trekvogelprogramma van BirdLife
- Zuid-Europa en Noord-Afrika: herstel zoutpannen voor trekvogels en ondersteuning van *Illegal killing*-campagne van BirdLife
- Sahel-regio: natuurinclusief landgebruik, projecten en lobby

5.4 Bescherming van trekvogels

5.4.1 Actieve bijdrage aan het trekvogelprogramma van BirdLife International

Vogelbescherming speelt een belangrijke rol bij de ontwikkeling van het Global Flyways Programme van BirdLife. Via deelname aan de begeleidingscommissie stelt Vogelbescherming kennis en ervaring beschikbaar. Daarnaast coördineert Vogelbescherming samen met andere Partners de ontwikkeling van een ambitieus programma voor de bescherming van trekvogels die gebruik maken van de Oost-Atlantische trekroute.

Onder de noemer van het East Atlantic Flyway Initiative stimuleren we de samenwerking en afstemming tussen Partners langs de hele trekroute. In 2018 hebben we gezamenlijk gedetailleerde plannen opgesteld om fondsen te werven samen met andere (grote) Partners van BirdLife uit Europa (zoals uit Engeland, Denemarken, Frankrijk en Spanje) en Afrika (bijvoorbeeld Mauritanië, Burkina Faso en Ghana).

5.4.2 Zuid-Europa en Noord-Afrika

Herstel zoutpannen voor trekvogels

Nederlandse trekvogels zijn tijdens hun reis naar het zuiden afhankelijk van plaatsen waar ze kunnen rusten en eten. Zoutpannen in Zuidwest-Europa en Noord-Afrika zijn van die rustplaatsen voor soorten als de kluut, lepelaar en rosse grutto. Op veel plaatsen worden zoutpannen bedreigd: de productie van zout is niet meer winstgevend, in onbruik geraakte pannen laten een landschap achter met verharde zoute gronden waarin weinig planten kunnen groeien. Onwetende toeristen of lokale recreanten verstoren vogels en op sommige plekken dreigen jacht, stroperij en het rapen van eieren de vogelstand ernstig aan te tasten. Vogelbescherming is enkele jaren geleden een project gestart met BirdLife Partners in Spanje, Portugal, Marokko en Tunesië. Leden hebben ruimhartig bijgedragen aan dit project. Doel is de zoutpannen te behouden voor vogels en mensen door herstelmaatregelen en duurzaam economisch gebruik. Onze partners zijn voortvarend bezig om de zoutpannen te reactiveren en werken daarvoor samen met lokale bedrijven en/of autoriteiten die ook in het project investeren, in combinatie met voorlichtings- en educatieprojecten. In Marokko werd in 2018 een belangrijke mijlpaal bereikt: de zoutpannen van Larache stonden voor het eerst in tien jaar onder water. Samen met BirdLife en de MAVA Foundation proberen we het werk aan zoutpannen voort te zetten. De ervaringen van dit initiatief worden met andere Partners gedeeld, zodat we samen kunnen werken aan de toekomst voor deze belangrijke vogelgebieden.

Illegal killing

Een ander initiatief in deze regio dat royaal door de leden ondersteund werd, is de strijd tegen de jaarlijkse jacht op vogels tijdens de trekperiode. Dit project wordt gecoördineerd door het BirdLife-secretariaat in Cambridge.

In 2018 kwam het verheugende bericht van een enorm succes op Cyprus. In vergelijking tot 2002 bleek het aantal illegaal gedode vogels met zo'n 80% gedaald, vooral omdat er dankzij lobby op veel plekken goed gehandhaafd wordt. BirdLife Cyprus is nog niet tevreden en wil verder doorpakken.

5.4.3 Sahel-regio: natuurinclusief landgebruik, projecten en lobby

De aanpak van het succesvolle Living on the Edge-programma wordt voortgezet en uitgebouwd. Rond het Higa-meer, een Living on the Edge-site in Burkina Faso, kon NATURAMA met financiering van de Turing Foundation samen met de lokale bevolking een project succesvol afronden. Er zijn 20.000 bomen geplant en er wordt gewerkt aan het natuurlijker inrichten van het gebied. Ook is er een beheerplan gemaakt door de lokale bevolking en de lokale overheid. Dit plan is in lijn met de richtlijnen van internationale conventies. Als rode draad in dit project stimuleert NATURAMA de bevolking om zich in te zetten voor duurzame landbouw.

In Lac de Mâl in Mauritanië ondersteunt Vogelbescherming een project ontwikkeld met BirdLife partner Nature Mauritanie. Dit project wordt mede gefinancierd door de leden van Vogelbescherming, The Giving Circle of Amsterdam en de ASN Foundation. Doel was om het gedegradeerde landschap rond het meer te herstellen. De meeste bomen die vorig jaar zijn geplant hebben het droge seizoen in 2017 helaas niet overleefd. Toch is het Nature Mauritanie gelukt om de dode bomen te vervangen dankzij een samenwerking met het Great Green Wall-initiatief. Door het goede regenseizoen in 2018 zijn onze collega's in Mauritanië optimistisch dat de jonge aanplant het nu wel overleeft. Zowel in Lac de Mâl als in Lac Higa werken onze BirdLife Partners samen

met de plaatselijke bevolking om de natuur niet alleen te beschermen maar hen ook duurzame alternatieven voor voedselproductie te bieden. Ook worden op beide locaties de vogelpopulaties gemonitord met hulp van lokale vogelaars.

Voorbeeldprojecten alleen zijn niet genoeg. Aanpassingen aan het landschap zijn nodig om trekkende landvogels zoals de zomertortel en gekraagde roodstaart te beschermen. Dit kan BirdLife niet alleen. Daarom werkt Vogelbescherming actief samen met West-Afrikaanse partners aan vergroening en landschapsherstel. In 2018 hebben we samen met BirdLife succesvol gewerkt aan een partnerschap met het 'Pan African Great Green Wall Initiative', een initiatief van de Afrikaanse Unie tegen verwoestijning.

Een andere manier van werken is het ontwikkelen van voorbeeldprojecten zoals met de zeepbesboom. Samen met onze partners in de Sahel zoeken we naar manieren om inkomsten te genereren uit producten van bomen. De zeepbesboom is geliefd bij trekkende landvogels. Van de noten produceren vrouwen hoogwaardige olie voor zeep en voedsel. Een perfecte combinatie voor mensen en vogels. Bewoners zijn erg gemotiveerd om deze boom terug te brengen in het landschap, terwijl vogels van de insecten profiteren die de zeepbesboom aantrekt. Het opkweken van 10.000 bomen, waaronder zeepbesbomen en andere vogelvriendelijke soorten, is al begonnen in lokale kwekerijen.

Een andere oliehoudende noot groeit aan de shea-boom. De shea-boom heeft bestuivende insecten nodig om noten te kunnen produceren. De shea-boom zelf is niet erg interessant voor vogels maar de vegetatie die insecten nodig hebben om te overleven is wél interessant voor vogels. Dus door het planten van meer 'insectenvegetatie' krijg je meer bestuivers voor de shea en meer voedsel en beschutting voor vogels. BirdLife heeft een strategie ontwikkeld om het eenzijdige shea-landschap geschikt te maken voor bestuivers en vogels: Trees, Bees and Birds (TBB). Deze strategie heeft

de basis gelegd voor de duurzaamheidsrichtlijnen van de Global Shea Alliance. Eind 2017 heeft Vogelbescherming samen met ontwikkelingsorganisatie ICCO, het Fair Climate Fund en onze partner NATURAMA, een voorstel bij de Nationale Postcode Loterij ingediend om deze aanpak in Burkina Faso te realiseren. In 2018 is dit voorstel gehonoreerd en zijn we gezamenlijk begonnen met de uitvoering. Het doel van het project is om het shea-parkland in drie gebieden in Burkina Faso te verduurzamen en mensen in Nederland bewust te maken van het feit dat shea-consumptie invloed heeft op trekvogels in Afrika

Wij ondersteunen verder het werk van de Migrant Landbird Study Group (MLSG) die onderzoek doet naar de trekroutes van trekkende landvogels. Daarnaast blijven wij betrokken bij de Migratory Landbird Working Group. Deze groep geeft advies aan de Convention of Migratory Species over maatregelen en acties om trekkende landvogels te beschermen.

5.4.4 Steltloperonderzoek / leerstoel Theunis Piersma

Sinds 2012 ondersteunen Vogelbescherming en het Wereld Natuur Fonds de leerstoel Trekvoegecologie van Theunis Piersma. Het onderzoek van Piersma en zijn onderzoeksgroep is van grote betekenis voor de bescherming van trekvogels. Het geeft inzicht in waar zich de belangrijkste problemen voor trekvogels voordoen.

In 2018, voor het vierde jaar op rij, organiseerden de onderzoekers van Piersma expedities naar Zuid-Europa, Noord-Afrika en West-Afrika. Het doel was zoveel mogelijk grutto's met kleurringen af te lezen om zo beter inzicht in het trekgedrag van grutto's te krijgen. De Groningse onderzoekers werden tijdens hun reis geregeld vergezeld door Afrikaanse grutto-onderzoekers en dragen zo ook actief bij aan de ontwikkeling van onderzoekscapaciteit.

5.5 Ondersteuning BirdLife Partners

5.5.1 West-Afrikaanse kustgebieden

Sinds 2010 steunt Vogelbescherming de bescherming van trekvogels in de kustzone van West-Afrika. Dat gebeurt dankzij steun van de MAVA Foundation en in samenwerking met onder andere het Wadden Sea Flyway Initiative (WSFI) en het Arctic Migratory Bird Initiative (AMBI). Vogelbescherming zorgde eerder voor een deel van de benodigde cofinanciering voor dit project dankzij steun van haar leden.

Het Coastal Migratory Birds 2-project (CMB 2) richt zich op de kustzone van West-Afrika in Mauritanië, Senegal en Guinee-Bissau. Voor trekvogels zijn dat heel belangrijke landen. Onze belangrijkste doelen met het project zijn:

- Sterke en onafhankelijke partners die in eigen land leidend zijn op het gebied van natuurbescherming.
- Duidelijke verbetering in het beheer en landgebruik in drie belangrijke gebieden in Mauritanië, Senegal en Guinee-Bissau.
- Versterking van de internationale samenwerking voor het behoud van trekkustvogels.

Mede door deze aanpak verwacht Vogelbescherming dat kustvogels zoals grutto's, lepelaar en kanoet hun jaarlijkse trek kunnen volbrengen. Onze BirdLife Partners voeren beschermingsprogramma's uit in goed uitgekozen plekken (Aftout es Saheli in Mauritanië, Basse Casamance in Senegal en de Bijagós Archipel in Guinee-Bissau), waar ze samen met de lokale bevolking werken aan duurzame oplossingen die goed zijn zowel voor de mensen als voor de vogels. Het is hierbij de ambitie dat de Bijagós Archipel de status van Werelderfgoed krijgt.

Door CMB 2 versterkt Vogelbescherming BirdLife-partners uit de genoemde landen. Maar ook andere organisaties worden uitgenodigd om deel te nemen aan de projecten en bijeenkomsten om kennis te delen. Zo vergroten we de impact van onze activiteiten. Dankzij CMB 2 is het Nature Mauritanie gelukt om aan de strenge eisen te voldoen om BirdLife Partner te worden,

mede dankzij de steun van Vogelbescherming kon het in 2018 ook iets extra's doen voor deze Partner. Zo kon Nature Mauritanie computers, software en bureau-meubilair aanschaffen en kregen de medewerkers een training op het gebied van de Engelse taal.

Het CMB 2-project is eind 2018 afgerond, maar het werk is nog niet afgerond. Aandacht voor de kustgebieden in West-Afrika die onze steltlopers gebruiken, blijft nodig. Daarom hebben we de leden om hun steun gevraagd. Dankzij hun bijdrage, kunnen we de komende jaren doorgaan met het ondersteunen van het werk van onze Partners en lokale organisaties in Mauritanië, Senegal en Guinea Bissau.

5.5.2 GREPOM (Marokko)

2018 is het jaar waarin de Marokkaanse partner GREPOM haar 25ste verjaardag vierde én volledig BirdLife Partner is geworden. Een succes dat mede te danken is aan jarenlange steun vanuit Vogelbescherming en aan de goede samenwerking met Partners uit Tunesië, Spanje, Engeland, en het BirdLife secretariaat voor Afrika. Als 'beloning' voor hun inspanningen, heeft GREPOM aan het eind van het jaar gehoord dat de situatie van de kaalkopibis is verbeterd. De soort staat niet meer als Ernstig Bedreigd op de internationale Rode lijst. GREPOM zet zich intussen actief in bij het opstellen van zowel internationale als nationale actieplannen en zal een rol kunnen spelen in het uitvoering daarvan.

5.5.3 NATURAMA (Burkina Faso)

In 2018 hebben we NATURAMA, BirdLife Burkina Faso, geholpen om zich te blijven ontwikkelen als krachtige natuurbeschermingsorganisatie. Dat doen we op basis van de gestructureerde aanpak van BirdLife, het Quality Assurance System. NATURAMA ontwikkelt zich vooral positief op het gebied van communicatie en het in gang zetten van projecten (zie 5.4.3). Vogelbescherming en NATURAMA verkennen samen hoe NATURAMA andere Franstalige partners in West-Afrika actiever kan steunen.

5.5.4 Burung Indonesia (Indonesië)

Vogelbescherming ondersteunt Burung Indonesia (BirdLife in Indonesië) bij de bescherming van de bossen in de Wallacea-regio, een regio met extreem hoge biodiversiteit. Op Sulawesi werkt Burung samen met lokale boeren waardoor hun cacao meer oplevert. In ruil voor deze steun zetten de boeren en hun dorpen zich in voor de bescherming van het nabij gelegen zeer vogelrijke bos.

Op een vergelijkbare manier werken Burung en dorpsbewoners op Flores samen om de handel in kemirnoten te laten bijdragen aan de bescherming van bossen. Bij de samenwerking met de dorpen is er ook veel aandacht voor voorlichting over natuur. Hiervoor worden ook de geschonken tweedehands kijkers van het Kijkers-voor-Kijkers-programma gebruikt. Verder richt Burung zich op het stopzetten van de illegale vangst van en handel in endemische papegaaiensoorten in Wallacea. Hiervoor werken ze samen met de BirdLife Partners in Zuidoost-Azië.

Vogelbescherming steunt Burung ook bij het versterken van de eigen organisatie op het gebied van communicatie en fondswerving. Behalve Vogelbescherming geven ook de RSPB (BirdLife in het Verenigd Koninkrijk) en NABU (BirdLife in Duitsland) steun aan Burung. Vanwege de hoge aantallen soorten, waaronder veel soorten die alleen in Indonesië voorkomen, en de grote bedreiging van vogels en hun leefgebieden, kan Burung alle hulp goed gebruiken. De drie Europese partners en Burung werken nauw samen om ervoor te zorgen dat hun steun zo effectief mogelijk wordt ingezet.

Een belangrijke mijlpijl voor Burung is dat het in 2018 volledig BirdLife Partner is geworden, mede dankzij de jarenlang steun van Vogelbescherming.

5.5.5 DCNA (Nederlands Caribisch gebied)

In 2018 werden de zoutpannen van Cargill Salt Company op Bonaire erkent als internationaal belangrijke pleisterplaats voor steltlopers. Uit tellingen door vogelbeschermers onder leiding van BirdsCaribbean was

al eerder gebleken dat jaarlijks meer dan 20.000 steltlopers van 17 verschillende soorten dit grote kunstmatige wetland-gebied op Bonaire bezoeken. Deze grote concentratie steltlopers omvat een flink aantal kleine grijze snippen en een bedreigde ondersoort van de kanoet. De succesvolle aanvraag – met steun van het zoutwinningsbedrijf – voor de nieuwe status van het gebied werd met genoemde tellingen onderbouwd. De erkenning voor dit wetland is afkomstig van de WHSRN. Dit is een organisatie die zich in Noord- en Zuid-Amerika sterk maakt voor de bescherming van steltlopers die trekken op het Amerikaanse continent en daar afhankelijk zijn van goede rust- en overwinteringsgebieden.

Buiten dit goede nieuws liet 2018 geen verbetering zien in de samenwerking met onze Partner. De medio 2016 afgesproken acties om de toetreding tot de BirdLife-partnership te kunnen effectueren bleven uit. De directe samenwerking tussen Vogelbescherming en de Dutch Caribbean Nature Alliance lag nagenoeg stil als gevolg van interne discussie binnen de DCNA over de gewenste strategie en organisatievorm van het samenwerkingsverband. De komende tijd wordt gekeken op welke wijze wij onze bijdrage aan het (vogel)beschermingswerk in het Caribisch deel van Nederland kunnen voortzetten. Daarbij worden andere vormen van samenwerking met natuurorganisaties op de eilanden niet uitgesloten.

5.5.6 Partner Support Programme van BirdLife

Vogelbescherming heeft in 2015 een belangrijke bijdrage geleverd aan de ontwikkeling en implementatie van het Quality Assurance System (QAS). Met dit systeem worden alle 120 BirdLife Partners tegen het licht gehouden. Partners gebruiken het ook als basis om te groeien en verder te professionaliseren. BirdLife zorgde ervoor dat alle Partners in de loop van 2017-2018 een update uitvoerden. Vogelbescherming hielp met het evaluatieproces van meerdere partners in Noord- en West-Afrika. Op verschillende momenten werd in 2018 kennis uitgewisseld, zoals tijdens de Global

Partnership Meeting in België, een bijeenkomst van het Afrika Partnerschap. Verder hebben we in Zeist een programma verzorgd voor onze Partners uit Marokko, Mauritanië, Burkina Faso en Indonesië.

5.6 Stadsvogels internationaal

Wereldwijd woont 50% van de mensen in steden en in veel landen groeit het stedelijk gebied sterk. Daarmee wordt ook het belang van de stad voor vogels en natuur groter. Maar er is nog een andere reden waarom Vogelbescherming zich met stadsvogels bezig houdt: door mensen meer te

betrekken bij de vogels in hun directe omgeving vergroten we draagvlak voor de bescherming van alle vogels.

Vogelbescherming heeft in het verleden om deze redenen de internationale werkgroep BirdLife International Group on Urban Birds opgericht (BIG UB). Deze werkgroep houdt zich wereldwijd bezig met een betere bescherming van stadsvogels. De leden wisselen onderling belangrijke kennis en ideeën uit over de mogelijkheden om in eigen land activiteiten voor stadsvogels en publiek te organiseren. Dat gebeurde ook in 2018.

VOGELS & MENSEN

6 Actieve samenleving voor vogels en natuur & een sterke basis

6.1 Huidige situatie en context

Vogelbescherming wil zo veel mogelijk mensen bereiken en hen betrekken bij vogels, vogels beschermen en Vogelbescherming, zowel het algemeen publiek als specifieke doelgroepen. We willen enerzijds mensen (leden en niet-leden) op een positieve manier in contact brengen met vogels en natuur en anderzijds ze concrete handelingsperspectieven bieden om zich daarvoor in te zetten. Daarmee verbindt Vogelbescherming mensen om samen kansen te creëren voor vogels en natuur. Zo dragen we bij aan een leefbare wereld. Hiervoor gebruiken we een breed palet aan communicatiemiddelen. Vogelbescherming wil iedereen die zich betrokken toont 'op maat' bedienen met informatie die voor hem of haar de moeite waard is. Zo levert Vogelbescherming een bijdrage aan een band die langer duurt dan een enkel contactmoment.

6.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming

- Verbreding van de basis van Vogelbescherming, vergroten van het aantal 'contactmomenten' met leden en potentiële leden
- Groei van het aantal leden
- Verhogen van de inkomsten om beschermingsmaatregelen te kunnen uitvoeren
- Breder inzet en groei van het aantal vrijwilligers
- Een stabiel jeugdprogramma
- Goed samenwerken met landelijke soortwerkgroepen en vogelwerkgroepen

6.3 Speerpunten en activiteiten 2018

- Activeren samenleving
 - Mensen in contact brengen met vogels en natuur.
 - Handelingsperspectief vogels en natuur.
- Relatieprogramma
- Fondswerving
- Eigen Media
- Pers en publiciteit
- Winkel
- Servicecentrum

6.4 Activeren samenleving

6.4.1 Mensen in contact brengen met vogels en natuur

6.4.1.1 Vogelweek

De Nationale Vogelweek wordt georganiseerd om mensen in contact te brengen met vogels in Nederland. Vogelbescherming vindt de Nationale Vogelweek een belangrijk middel om draagvlak te creëren voor natuurbescherming bij een breder publiek. Want als je eenmaal met eigen ogen hebt ervaren hoe rijk en bijzonder onze natuur is, dan zie je in waarom bescherming nodig is. Vooral mensen die normaal misschien niet snel op vogelexcursie zouden gaan, proberen we te enthousiasmeren. Dat dit werkt, blijkt uit het feit dat twee derde van de deelnemers tijdens de excursie een vogel ziet die hij of zij nog nooit eerder zag. Meer dan 90 procent van de deelnemers raadt de excursies aan bij vrienden of bekenden. Het gemiddelde waarderingscijfer is een 8,5. Deskundige gidsen van vogelwerkgroepen, boswachters, collega-natuurbeschermers en andere vrijwilligers organiseren (vaak gratis) activiteiten in het hele land. Dankzij hun inzet kunnen we van de Nationale Vogelweek een groot en landelijk evenement maken. In 2018 hebben 161 excursieleiders 326 activiteiten georganiseerd. Ruim 6.000 mensen hebben meegedaan aan de Nationale Vogelweek. In 2018 organiseerden we de Vogelweek voor de zevende keer. Als aftrap van de Nationale Vogelweek was er een Big

Day op Texel: een fondsenwervend evenement waarbij teams van fanatieke vogelaars zoveel mogelijk soorten in één dag proberen te zien. Door de deelnemende teams is in totaal meer dan € 10.000 opgehaald voor de bescherming van huiszwaluwen op Texel.

6.4.1.2 Excursies

Vogelbescherming laat mensen graag via excursies met behulp van deskundige en enthousiaste gidsen kennismaken met vogels. Onze gidsen zijn vrijwilligers die in hun eigen favoriete gebieden rondleidingen geven. Sommige van onze vrijwilligers zijn gespecialiseerd in één bepaald gebied, anderen in bepaalde soortgroepen. In 2018 hebben 35 vrijwillige excursieleiders bijna 200 excursies georganiseerd waar ruim 2.000 mensen aan mee deden. De excursies zijn veelal in no-time volgeboekt.

6.4.1.3 Beleef de Lente

Beleef de Lente is een belangrijk instrument van Vogelbescherming om een breed publiek kennis te laten maken met vogels, ze te laten genieten van vogels en ook bewondering voor vogels op te wekken. Zo dragen we bij aan een basis voor betrokkenheid bij vogels.

Het twaalfde seizoen van Beleef de Lente in 2018 werd zeer goed gewaardeerd door de kijkers.

Bijna een miljoen mensen bezochten in totaal 5 miljoen keer de website en waardeerden Beleef de Lente met een 8,9 gemiddeld. Ze bleven gemiddeld 17 minuten op de site, ongekend lang voor een online bezoek. Op de site kwamen ruim 17 % nieuwe bezoekers. 37% van de gebruikers bezoeken de website 4x per week of vaker. De bezoekers vonden de Beleef de Lente-website flink verbeterd ten opzichte van het vorige jaar, toen de website compleet vernieuwd was. Op basis van de klachten over de nieuwe website en de evaluatie over de website van 2017 hebben we voor 2018 maatregelen getroffen voor verbetering. Dat heeft tot veel positieve reacties geleid. In 2018 hadden we naast de oude vertrouwde vogelsoorten ook een aantal nieuwe soorten voor de webcam, zoals de zeearend (wat later een haviknest werd). Andere

nieuwkomers waren kauwen, groene spechten en zwarte sterns.

Beleef de Lente is belangrijk voor het bereik van de Facebook-pagina van Vogelbescherming; de beste scorende berichten van Beleef de Lente bereikten in 2018: 147.000 mensen. Door een verandering van het algoritme van Facebook is die score vele malen lager dan in het verleden. Ook Twitter is een belangrijk kanaal om aandacht te trekken met Beleef de Lente: posts van Beleef de Lente verschenen ruim 2,1 miljoen keer in de tijdslijnen van Twitteraars. Via Twitter en Facebook komen bijna 190.000 bezoekers binnen op de website.

Beleef de Lente heeft als neven doel binding te creëren bij bezoekers. Ruim 8.000 kijkers registreerden zich in 2018 als nieuwe abonnee van de nieuwsbrief, waardoor het totale bereik op ruim 24.600 abonnees uitkwam en 160 bezoekers meldden zich aan als actielid. Bijna 2.000 bezoekers meldden zich via Beleef de Lente aan voor de Vogelcursus en ruim 7.000 bezoekers klikten door naar de nieuwe 'Mijn tuin, Mijn vogelparadijs'-campagne.

Achter de schermen speelden zo'n 70 vrijwilligers een cruciale rol om dit online evenement mogelijk te maken.

Net als voorgaande jaren genereerde Beleef de Lente ook dit seizoen weer heel veel media-aandacht. De ervaring van eerdere jaren is dat de media-aandacht zich vooral rond de start concentreert. Ook dit jaar ging Beleef de Lente van start met een enorme klapper: zowel aandacht in het NOS Journaal als in een uitzending van Nieuwsuur die volledig in het teken van Beleef de Lente stond. Mét reportage bij de slechtvalk en Kees de Pater in de studio. Ook radio 1, Nederland 2 (Omroep Max), RTL (Koffietijd en RTL Live), diverse kranten, internetsites en regionale omroepen besteedden in de eerste week van Beleef de Lente aandacht aan de start. De aandacht in die eerste week leverde een miljoen publiek op. Alleen al het NOS Journaal had 2,6 miljoen kijkers die avond, Nieuwsuur rond de 600.000 kijkers en Omroep Max een dag later ruim 650.000 kijkers.

Wat gedurende het seizoen goed werkte, was het meesturen van filmclips met de persberichten. Die werden regelmatig

overgenomen. Door deze aandacht kunnen we een breed publiek kennis laten maken met Vogelbescherming en zo ons werk uitdragen. De media-aandacht is ook goed voor de naamsbekendheid van Vogelbescherming. De waarde van deze publiciteit is moeilijk in geld uit te drukken, maar zou omgerekend in advertentiewaarden enkele tonnen bedragen.

Gezien de goede resultaten zullen we ook in 2019 met het dertiende seizoen van Beleef de Lente van start gaan, met nieuwe vogelsoorten (lepelaars, huiszwaluwen) en met de meeste vrijwilligers ooit, waaronder ook veel jonge vrijwilligers.

6.4.1.4 Jeugdprogramma

Het jeugdprogramma van Vogelbescherming richt zich op kinderen in de basisschoolleeftijd.

Met educatieve projecten zoals Beleef de Lente In de klas, de Tuinvogeltelling voor Scholen en vogelvriendelijke schoolpleinen maken we leerkrachten en leerlingen in het basisonderwijs enthousiast voor vogels en natuur. Het bij Beleef de Lente en Tuinvogeltelling horende lesmateriaal is geschikt voor alle groepen in het primair onderwijs en gratis te downloaden.

Via een online campagne in 2018 werden leerkrachten geattendeerd op de Tuinvogeltelling voor Scholen en Beleef de Lente In de klas. De Beleef de Lente In de klas-pagina werd ruim 28.000 keer bezocht en het lesmateriaal werd ruim 2.600 maal gedownload.

Vogelbescherming organiseerde in 2018 voor de vierde maal een Tuinvogeltelling voor Scholen. De bijbehorende webpagina's werden bijna 8.000 keer bezocht, de lesteps werden 5.600 keer bekeken en er werden 351 tellingen ingestuurd.

In 2019 investeren we flink in het jeugdprogramma.

- We herhalen daarvoor de online campagne van 2018 om het lesmateriaal bekend te maken; we updaten en verbeteren lesmateriaal dat enigszins verouderd is, zodat het beter aansluit bij de huidige lesmethodes.
- We stellen grotere projecten samen voor basisscholen.

- We ontwikkelen 'les-snacks' voor Beleef de Lente, zodat ook leerkrachten die geen mogelijkheid hebben voor een volledige les of project, toch een leermoment over vogels kunnen aanbieden.
- Verder ontsluiten we al onze jeugdactiviteiten en lesmateriaal centraal via de website van Vogelbescherming.
- Ook bouwen we ons gastleerkrachtenprogramma verder uit.

Naast het schoolprogramma bedienen we 'individuele' kinderen via het Juniorlidmaatschap. Zij helpen mee aan het beschermen van vogels en krijgen 5x per jaar het vrolijke en gewaardeerde natuur- en vogel-magazine Vogels Junior, waarmee we ze willen inspireren zich voor vogels en natuur in te zetten. In 2018 bleef het aantal Juniorleden stabiel op zo'n 2.000 leden.

Op de website van Vogelbescherming bieden we individuele kinderen verder kleurplaten en materiaal voor spreekbeurten/werkstukken aan. De pagina met de werkstukken werd ruim 3.500 keer bezocht en de pagina met de kleurplaten ruim 12.000 keer.

6.4.1.5 Euro Birdwatch

Natuurlijk vond op de eerste zaterdag van oktober weer een Euro Birdwatch plaats. Dit is een internationale vogel(trek)telling, waar in 2018 vogelaars en BirdLife Partners uit 41 landen aan deelnamen.

In Nederland was deze editie van het evenement – de 25e! – circa 1.500 vogeltellers actief, verdeeld over bijna 170 telposten. In heel Europa ging het zelfs om bijna 27.000 vogelaars en andere belangstellenden die samen zo'n 970 tellingen hielden. Deze mensen trekken vaak al voor dag en dauw naar buiten, om zoveel mogelijk (trek)vogels te kunnen zien en horen.

Het was erg goed weer om trekvogels te zien, dus werden er ruim meer dan gemiddelde aantallen geteld in Nederland. In totaal werden in Nederland 1.373.866 vogels vastgesteld. Qua aantallen vogels was het daarmee een van de allerbeste Birdwatch-evenementen ooit (alleen 2014 en 1993 'scoorden' beter). Niet de spreekwoordelijke vink werd voor de verandering het

meest geteld: ruim 676.000 (ook een absoluut record voor deze soort). Bijzonder waren verder relatief grote aantallen koperwieken en veldleeuweriken. In heel Europa werden overigens 5.314.171 vogels geteld, met dus een flink Nederlands aandeel. Dergelijke grote getallen doen het vaak goed bij de pers, en ook in 2018 was er daarom weer veel (met name lokale en regionale) persaandacht voor deze vogeltelling.

6.4.1.6 Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen

Vogelbescherming coördineert in het Waddengebied het programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen. 2018 was het laatste jaar van dit programma waarmee we grote groepen in het Waddengebied in contact met vogels en natuur brengen, via onder meer de website www.beleefdewaddennatuur.nl, de populaire vogelkijkaarten (sinds de start zijn er 1 miljoen verspreid onder recreanten) en filmpjes die op de veerboten naar de Waddeneilanden worden vertoond. Ook kwam de veerboot naar Texel in het teken van vogels te staan. (Zie verder voor het vervolg van dit programma: 3.5.2.1).

6.4.2 Handelingsperspectief vogels en natuur

6.4.2.1 Nationale Tuinvogeltelling

De Nationale Tuinvogeltelling levert jaarlijks een momentopname van hoe vogels onze wintertuinen gebruiken. In het weekend van 27 en 28 januari 2018 stuurden 64.674 mensen maar liefst 47.557 tuinvogeltellingen in. Voorafgaand aan de Tuinvogeltelling ontvingen bijna 47.000 mensen een aantal keer per maand praktische tips over de Tuinvogeltelling per e-mail: over het herkennen van tuinvogels, hoe je het beste kunt voeren, resultaten van voorgaande jaren en tips voor de telling zelf. Het vogelvriendelijk inrichten van je tuin of balkon is daarbij een van de pijlers bij de Tuinvogeltelling.

De Tuinvogeltelling levert ook veel media-aandacht op. Bijna alle landelijke, provinciale en lokale radio en tv doen verslag van de top-10 van de Tuinvogeltelling.

De Tuinvogeltelling is een leuke manier voor mensen om kennis te maken met de vogels om hen heen. De komende jaren zal de Nationale Tuinvogeltelling dan ook nog meer een middel worden om mensen te enthousiasmeren om hun directe omgeving vogelvriendelijk in te richten.

6.4.2.3 Laagdrempelige online communicatiemiddelen

Vogelbescherming Nederland wil niet alleen mensen laten genieten van natuur, maar hen ook aanzetten een bijdrage te leveren aan de bescherming van vogels en natuur. In 2017 zijn we gestart met het ontwikkelen van een aantal laagdrempelige online communicatiemiddelen waarmee we vooral mensen willen bereiken die Vogelbescherming nog niet zo goed kennen. Met deze nieuwe applicaties op onze website en bijbehorende nieuwsbrieven willen we meer mensen activeren om daarmee een breder maatschappelijk draagvlak voor de bescherming van vogels te creëren. In 2018 kwamen de eerste drie live.

Doe de postcode vogelcheck

In het voorjaar van 2018 hebben we de website Mijnvogeltuin.nl gelanceerd met als doel juist de mensen zonder kennis over vogels te activeren voor het beschermen van vogels rondom hun huis. Met leuke en eenvoudige adviezen willen we meer mensen bewust maken van vogelsoorten in de eigen omgeving én van de noodzaak van bomen, struiken en planten in de eigen tuin of op het balkon voor onze vogels. Daarnaast bieden we de gebruikers acht keer per jaar nieuwe tuintips aan voor dat seizoen. Eind 2018 waren 35.000 mensen actief op de website.

Elke meter telt

Uitbreiding van het bloem- en kruidenrijk grasland areaal speelt een cruciale rol bij het behoud en beschermen van onze weidevogels. Om meer van dit grasland te realiseren hebben we in het voorjaar van 2018 de campagne Elke meter telt georganiseerd voor het realiseren van 100.000 vierkante meter kruidenrijk grasland: 5 euro voor 10 vierkante meter kruidenrijk grasland. De actie was succesvol:

in samenwerking met drie weidevogelkerngebieden is het mogelijk om met de opbrengst van 35.500 euro zelfs 600.000 vierkante meter kruidenrijk grasland in te zaaien. Zie verder paragraaf 2.4.1.

Handige hulp bij Vogels herkennen

In januari hebben we een gratis online Vogelcursus voor beginners geïntroduceerd. In 10 lessen leer je van Camilla Dreef en Nico de Haan 20 vogels te herkennen, aan de hand van leuke weetjes en ezelsbruggetjes. Eind 2018 hadden 35.000 mensen zich voor de cursus ingeschreven.

Een van onze nieuwe partners is de Groene Koepel, dit is een samenwerking van kampeerplaatsen in Nederland. Samen hebben we een Vogelherkenningskaart gemaakt met 25 vogels van het bos. De Groene Koepel heeft deze kaarten verspreid onder hun leden, om uit te delen aan hun kampeers. Deze kaarten worden gretig afgenomen. Mensen hangen de kaart zelfs ingelijst en wel in hun caravan.

In 2019 willen we een zogenoemde web-app ontwikkelen voor wandelaars en fietsers die daarmee overal in Nederland laagdrempelige vogelinformatie kunnen binnenhalen.

6.4.2.3 Elke tuin een vogeltuin

Op tal van manieren probeert Vogelbescherming mensen met een tuin of balkon aan te zetten tot een natuurvriendelijke of vogelvriendelijke inrichting. Dat doen we elk jaar via onze website, nieuwsbrieven (Vogels Digitaal en de Seizoensmailing), magazines (o.a. *Vogels Dichterbij*), via vrijwilligers (o.a. Tuinvogelconsulenten), door een evenement als de Nationale Tuinvogeltelling, onze Jaarrond Tuintelling en het samenwerken met bedrijven en via het zoeken van 'vrije publiciteit'. Een mooi succes van 2018 was de nieuwe samenwerking met Intratuin. Op de afdeling 'leven in de tuin' van Intratuin worden consumenten geholpen om hun tuin dier-/vogelvriendelijker in te richten. Bovendien organiseren Intratuin en Vogelbescherming trainingen voor medewerkers van Intratuin, zodat zij beter kunnen inspelen op vragen van klanten over natuurvriendelijke tuinen.

In 2018 werd ook Mijnvogeltuin.nl gelanceerd. Zie verder 6.4.2.2.

6.4.2.4 Vrijwilligersbeleid

Vogelbescherming kan niet bestaan zonder het werk van vele vrijwilligers. Op diverse fronten ondersteunen zij het werk van de vereniging en geven zo een impuls aan het beschermen van vogels. De taken die vrijwilligers op zich nemen zijn divers: van excursies leiden tot deelname aan onze Raad van Toezicht en Ledenraad, promotionele activiteiten, deskundige verkoop in de winkel en het monitoren van wetlands om zo relevante ontwikkelingen en mogelijke bedreigingen te signaleren en waar mogelijk in te grijpen. Elke vrijwilliger heeft een eigen contactpersoon vanuit Vogelbescherming die zorgt voor de begeleiding. Sommige vrijwilligers hebben meerdere functies. Vogelbescherming vindt het belangrijk dat haar vrijwilligers een goede relatie met de organisatie hebben. Ieder jaar organiseren we daarom een uitje voor alle vrijwilligers. In april 2018 kwamen bijna honderd Vogelbeschermingvrijwilligers naar Nationaal Park de Hoge Veluwe voor een gezellig en informatief uitje.

6.4.2.5 Vogelwerkgroepen

Vogelbescherming hecht aan een goede band met vogelwerkgroepen in Nederland. Meer dan 250 groepen krijgen maandelijks van Vogelbescherming per e-mail nieuws over (projecten van) Vogelbescherming, vogels beschermen of ander relevant nieuws. Hier wordt door de vogelwerkgroepen positief op gereageerd en het is daarmee een belangrijk contactmoment met de vogelwerkgroepen (naast onder meer de Euro Birdwatch en de Nationale Vogelweek). Vogelbescherming biedt op allerlei vlakken (juridisch, financieel, ecologisch of in praktische zin) directe ondersteuning aan vogelwerkgroepen. Of we brengen de vogelwerkgroepen in contact met collega-organisaties die in voorkomende gevallen kunnen helpen, of met collega-vogelwerkgroepen die ervaring hebben met de dezelfde vraag/problematiek. In 2018 kwamen er bij benadering maandelijks ongeveer dertig van dergelijke verzoeken binnen. Verder is er aanvullend op het

IJsvogelfonds en de Stadsvogelprojecten voor ruim € 8.000 bijgedragen aan projecten of activiteiten van bijna twintig vogelwerkgroepen.

Daarnaast heeft Vogelbescherming voor het eerst de BirdLife International 'Nature's Heroes Award' uitgereikt in Nederland. Deze jaarlijkse prijs is bedoeld voor vrijwilligers die zich bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt voor lokale natuurbescherming. Deze eer viel in 2018 te beurt aan de gezamenlijke natuurbeschermingswerkgroep van KNNV Noordwest-Veluwe en Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe, al meer dan 26 jaar een samenwerkingsverband tussen twee vogelwerkgroepen dat zeer actief is en bovendien bijzonder effectief en succesvol te werk gaat.

6.4.2.6. IJsvogelfonds

Ook in 2018 hadden vogelwerkgroepen en andere vrijwillige vogelbeschermers de mogelijkheid om hun projecten te verwezenlijken door middel van een bijdrage van het IJsvogelfonds. Het IJsvogelfonds is een speciaal initiatief van Vogelbescherming en de Nationale Postcode Loterij. Vogelwerkgroepen kunnen er twee keer per jaar (verspreid over twee inzendingstermijnen) projectvoorstellen indienen, ten aanzien van projecten waarvoor de benodigde financiële ruimte ontbreekt. Deze aanvragen worden vervolgens door een drietal medewerkers van Vogelbescherming beoordeeld. Het fonds draagt daarmee bij aan concrete beschermingsprojecten op lokaal niveau. Voor het fonds was in 2018 weer een bedrag van € 20.000 beschikbaar. In 2018 kwamen bij het IJsvogelfonds 29 projectvoorstellen waarvan er 19 zijn gehonoreerd. Op de website van Vogelbescherming staat een volledig overzicht van de toegekende projecten (ook van voorgaande jaren).

6.5 Relatieprogramma

6.5.1 Nieuwe groepen betrekken

In 2018 zijn relatieprogramma's uit de voorgaande jaren voortgezet en uitgebouwd, als onderdeel van onze klantcontactstrategie. Een van deze programma's is het werven van actieleiden. Zij gaan voor (meestal) zes

maanden een lidmaatschap aan, dat daarna vanzelf ophoudt.

In 2018 hebben we tot en met medio december zo'n 5.000 actieleiden kunnen inschrijven. Een deel daarvan is afkomstig van leden die de mogelijkheid hebben gekregen iemand een actielidmaatschap cadeau te geven. Veel actieleiden worden regulier lid van Vogelbescherming. Dit vragen we zowel via e-mail als via telemarketing.

Door de invoering van de nieuwe database is de rapportage helaas niet volledig. Ook het adequaat opvolgen van de nieuwe actieleiden met een e-mailprogramma en telemarketing is nog niet goed ingericht. Aantallen kunnen dus afwijken en conversie kan door gebrek aan opvolging tegenvallen.

De nieuwe vorm van actielidmaatschap voor Juniorleden uit 2017 is in 2018 voortgezet. Hierbij geldt het eerste jaar een gereduceerd tarief (€ 8). De werving hiervan gebeurt vaak onder de huidige leden van Vogelbescherming. Helaas bleek het door de invoering van de nieuwe database lastig om resultaten te volgen, en is er dus niet gericht op gestuurd. In 2018 zijn medio december 211 nieuwe juniorleden bijgeschreven.

Via digitale nieuwsbrieven voor verschillende doelgroepen proberen we in contact te blijven met onze relaties. We krijgen steeds meer nieuwe inschrijvers voor deze nieuwsbrieven.

In 2018 lag de focus voor werving van nieuwe inschrijvers vooral op Vogels Digitaal. Vogels Digitaal heeft inmiddels ruim 187.000 lezers: ruim 25.000 meer dan eind 2017 en het aantal inschrijvers loopt nog steeds goed door. De Seizoensmailing is nauwelijks separaat aangeboden, de oplage is daardoor redelijk constant gebleven met circa 25.000 lezers. De Red de Rijke Weide-nieuwsbrief telt ruim 25.000 ontvangers en is in oplage gedaald. Hierop is geen actieve werving uitgevoerd. De Beleef de Lente-nieuwsbrief groeide naar circa 25.000 lezers. De nieuwsbrief van de Tuinvogeltelling is in de laatste maanden van 2018 explosief gegroeid van zo'n 45.000 naar ruim 70.000 abonnees. De wervingsinspanningen voor deze 'voorpretmails' werpen hun vruchten af.

Uitgave	oplage eind 2018	waar- van lid #	leden in %
Vogels digitaal	187.000	58.000	31
Red de Rijke Weide	25.000	7.800	29
Seizoensnieuwsbrief	25.000	5.800	23
Beleef de Lente	25.000	4.660	19
Tuinvogeltelling	70.000	18.600	26

In 2018 is de online vogelherkenningscursus gelanceerd. Inmiddels hebben ruim 30.000 deelnemers de cursus afgerond, of daar een start mee gemaakt. Daarvan lijkt meer dan de helft nog geen lid te zijn van Vogelbescherming, dus volop kansen voor het verder betrekken van deze mensen bij vogels en Vogelbescherming. Ook de waardering voor deze cursus blijkt goed te zijn. Meest gestelde vraag was: is er ook een cursus specifiek over tuinvogels?

In het najaar van 2018 is daarom hard gewerkt aan een tweede beginnerscursus, die eveneens gratis online wordt aangeboden: Tuinvogels in Nederland. De opzet is vergelijkbaar, maar het gaat om andere soorten. Deze cursus is in december 2018 gelanceerd, en de eerste 1.000 cursisten zijn gestart. De eerste inschatting is dat circa 35 procent lid is van Vogelbescherming. In 2019 gaan we de nieuwe cursus actief promoten, onder andere rond de Tuinvogeltelling, via Mijn Vogeltuin, Beleef de Lente, sociale media en advertenties via Google.

6.5.2 Actiemails

In 2018 is een aantal grote e-mailingen verzonden in het kader van ons relatieprogramma. In mei hadden we de combinatie Vogelweek / Meimaand-Kijkermaand, waarbij mensen een gratis excursie tijdens de Vogelweek kunnen doen en met korting optiek kunnen kopen. De tweede grote actiemailing was voor de Nationale Tuinvogeltelling, waarbij we de (regionale) gegevens van de telling uit het vorige seizoen hebben ingezet in de werving. Op logische wijze hebben we via deze e-mailings ook verbanden kunnen leggen naar andere mogelijkheden om Vogelbescherming te steunen (lidmaatschap, magazine en producten). Dit leidde vervolgens tot nieuwe

kansen in de verrijking van de klantgegevens en voor de ledenwerving. In dit programma nemen we ook ex-leden mee, met als doel deze groep mogelijk opnieuw te interesseren voor een (actie)lidmaatschap van Vogelbescherming of deze op andere manieren te verbinden met onze Vereniging. Beleving is een belangrijk aandachtspunt in deze mailings: ook niet-respondenten moeten er een goed gevoel aan overhouden.

6.5.3 Klantcontactstrategie

In 2016 is een start gemaakt met het opstellen van een klantcontactstrategie. Doel daarvan is groepen in onze achterban zo gericht mogelijk te kunnen benaderen met een voor hen relevant aanbod. Daarbij wordt vanuit verschillende disciplines bij Vogelbescherming steeds nagedacht over wat relaties die contact met ons hebben gezocht, nog meer zou kunnen interesseren. Deze acties worden vervolgens uitgewerkt en ingevoerd.

Onze leden en relaties zijn de afgelopen tijd kritischer geworden. We merken dat mensen gewend zijn geraakt aan de 24/7 bereikbaarheid en service die commerciële bedrijven als Coolblue en Bol.com leveren. Voor ons is het niet altijd makkelijk om aan deze verwachting te voldoen. Toch zouden we meer kunnen bieden aan onze 'klanten'. Ondanks dat de strategische keuzes op dit onderdeel steeds duidelijker worden, moesten we de echte vertaling naar persoonlijke communicatie in 2018 op een laag pitje voorzetten, gezien de inzet voor het inregelen van een nieuwe database.

6.5.4 Ledenwerving

Samen staan we sterk en kunnen we de natuur en vogels echt een stem geven. Leden bieden Vogelbescherming een stevige basis. Het aantal leden daalde in 2018 licht, 495 leden ten opzichte van het vorige jaar. Een verklaarbaar resultaat gezien het feit dat veel ledenwerfprocessen vanaf juni tot oktober stil kwamen te liggen doordat Vogelbescherming is overgestapt op een nieuwe database. In 2019 krijgt ledenwerving weer een hoge prioriteit in ons werk.

	Nieuw in 2018	Stand 01-01-2018	Stand 31-12-2018
Jeugdleden	292	2.031	2.323
Vaste donateurs	-91	2.465	2.374
Volwassenen:			
• 65+	-1.128	11.617	10.489
• Lid voor het Leven	-21	1.068	1.047
• Gewoon lid	2601	120.803	123.404
• Actieleden	-2.393	3.385	992
• Notariële akte	245	1.014	1.259
Totaal Volwassenen	-696	137.887	137.191
Eindtotaal	-495	142.383	141.888

6.5.5 Ledenbehoud

In 2018 hebben we opnieuw bescheiden stappen gemaakt om onze leden gerichter te benaderen bijvoorbeeld op basis van hun leesgedrag van nieuwsbrieven, deelname aan activiteiten en geefgedrag. Dit doen we met het doel om beter te begrijpen waar onze achterban wel en niet op zit te wachten en ze zo aan Vogelbescherming te binden. De cijfers bevestigen dat dit werkt, het aantal leden dat Vogelbescherming lijkt te stabiliseren.

6.6 Fondswerving

6.6.1 Fondswervingstrategie

Om onze ambities voor het behoud van vogels en natuur waar te maken, is een fondswervingsstrategie voor een lange termijn noodzakelijk. Heel belangrijk blijft daarin de steun van onze leden. De jaarlijkse contributie vormt de basis voor het werk van Vogelbescherming.

Dankzij de gegroeide aandacht van Vogelbescherming voor specifieke projecten zijn er meer mogelijkheden voor het werven van bijdragen van zowel institutionele fondsen als van 'middle donors' (mensen die flink boven het gemiddelde doneren) én 'major donors' (mensen die zeer hoge bedragen doneren). Vogelbescherming mikt zo op

verschillende bronnen van inkomsten om vogels te kunnen blijven beschermen.

6.6.2 Fondswerving onder leden

In 2018 deden we voor een drietal projecten een verzoek voor een extra gift. In het voorjaar was het thema vogels van de Rode Lijst, na de zomer een specifiek project in de Zeeuwse delta voor de redding van de strandplevier voor ons land en in december een project voor trekvogels in West-Afrika. De leden van Vogelbescherming tonen een grote bereidheid om aansprekende projecten te steunen met een extra gift. In totaal ontvingen we ruim 19.500 giften, niet alleen voor deze drie projecten, maar ook via spontane giften voor ons werk in het algemeen. Daar zijn we enorm blij mee en het betekent dat we ons voor een aantal soorten extra in kunnen zetten. Bovendien werken bijdragen van leden vaak als een soort 'verdubbelaar' voor fondsen en instellingen die pas tot toekenning overgaan als er ook steun van de eigen achterban beschikbaar is.

6.6.3 Grote giften

In 2018 ontving Vogelbescherming (net als het jaar ervoor) ca. 70 giften van € 1.000 of meer. Opnieuw konden de weidevogels rekenen op de steun van onze leden. Onder meer de actie 'Red de Rijke Weide – Elke meter telt!' leverde royale extra bijdragen

op. Met de opbrengst van deze actie zorgen we voor meer leefgebied voor de weidevogels: graslanden vol bloemen en kruiden. Daar komen insecten op af, onmisbaar voedsel voor de weidevogelkuikens. Ook voor de strandplevier werd grif gegeven. Dat betekent dat ons reddingsplan kan worden uitgevoerd. De eerste stappen zijn al gezet en in 2019 krijgt de soort er een nieuw broedgebied bij, in de vorm van een zoutpan bij Waterdunen. Op andere plekken langs onze kust wordt bestaand broedgebied van de strandplevier straks beter beschermd. De eerste vrijwilligers hebben zich al aangemeld.

Trouwe steun was er ook weer voor de trekvogels. Mede dankzij enkele grote giften kunnen de vogels rekenen op bescherming tijdens hun trektocht en in hun overwinteringsgebieden. Zo zorgen we ervoor dat ze na de winter weer heelhuids kunnen terugkeren naar ons land.

We ontvingen één grote gift speciaal voor educatieve projecten en één (heel) grote particuliere gift ging naar de stadsvogels. Bijna een derde deel van alle grote giften mochten we naar eigen inzicht inzetten. Ook die bijdragen maken een belangrijk verschil voor heel veel soorten.

Rijke Weide Vogelfonds

Samen met het Rijke Weide Vogelfonds bereidden we in 2018 enkele nieuwe aankopen voor. Het fonds zal in 2019 waarschijnlijk weer tientallen hectaren topweidevogelgebied (rijke weide!) kunnen veiligstellen voor de vogels. De middelen hiervoor worden bijeengebracht door particuliere financiers, die de weidevogels een warm hart toedragen. Zij nemen deel in het fonds. Het fonds koopt de grond en verpacht die aan boeren, waarbij strenge voorwaarden worden gesteld aan het weidevogelvriendelijke beheer van de grond. Uiteraard werken we hierbij nauw samen met lokale collectieven, vogelwerkgroepen en andere betrokkenen. Vogelbescherming neemt niet financieel deel in het fonds maar heeft een adviserende rol. Met de inzet van onze medewerkers en ons netwerk leveren wij graag onze bijdrage aan deze inspirerende samenwerking.

6.6.4 Nalatenschappen

Met 52 nieuwe nalatenschappen in 2018 wijkt het aantal licht positief af van het gemiddelde van 47 over de laatste 15 jaar. De inkomsten in 2018 waren met 4.799.529 euro meer dan 3 keer het voor 2018 begrote bedrag. Deze geweldige opbrengst is te danken aan het feit dat we in het verslagjaar 8 nalatenschappen ontvingen van meer dan 100 duizend euro, waarvan 1 van meer dan 1,5 miljoen, 1 van 600.000 en 2 van ruim 400.000 euro.

In 2018 is een nieuwe campagne gestart van een groot aantal goede doelen onder de titel TOEGIFT.NL. Vogelbescherming participeert in deze campagne die tot doel heeft informatie te verschaffen over nalaten aan goede doelen en het onderwerp bespreekbaar wil maken. TOEGIFT.NL appelleert aan het gevoel dat iedereen in zijn of haar leven wel iets heeft gedaan voor een of meerdere goede doelen, en die betrokkenheid ook na overlijden kan laten blijken door een toegift. Verder is in 2018 regelmatig in het blad Vogels en een paar maal in digitale nieuwsbrieven aandacht gevraagd voor het steunen van Vogelbescherming via een nalatenschap. Dat heeft geleid tot 40 aanvragen van de informatiebrochure over nalaten aan Vogelbescherming. Gedurende het jaar zijn er 20 persoonlijke gesprekken gevoerd met verschillende leden die serieus overwogen om ons te benoemen in hun testament. Ook heeft Vogelbescherming van 29 mensen te horen gekregen dat wij als erfgenaam of met een legaat in hun testament zijn of zullen worden genoemd.

De mogelijkheid om Vogelbescherming als executeur in een testament te benoemen voldoet aan de behoefte van een aantal leden. Inmiddels is Vogelbescherming in 32 testamenten aangewezen als executeur. Om te laten zien wat Vogelbescherming doet, is ook in 2018 weer een aantal speciale excursies georganiseerd voor leden die notarieel schenken of ons in hun testament willen benoemen of dat al hebben gedaan.

6.6.5 Notariële schenkingen

Leden kunnen een maximaal fiscaal voordeel halen op hun bijdrage aan Vogelbescherming door lidmaatschap en extra donaties te

regelen via een periodieke schenking voor vijf jaar of langer. Doordat de belasting 'meebetaalt' kunnen gevers bruto meer geven, terwijl het netto (na fiscale aftrek) niet meer kost. Eind 2017 was het aantal schenkingen 1.119. Aan het einde van 2018 was dat 1.390, een groei van 24 procent. De jaarlijkse toezegging bedroeg aan het einde van het jaar 2018 € 250.960, een groei van 16 procent ten opzicht van het einde van het vorige jaar. Het aantal nieuwe schenkingen (inclusief verlengingen) in het verslagjaar bedroeg 357, met een gemiddeld bedrag van € 168. De verlaging van het gemiddelde bedrag van nieuwe schenkingen zet door omdat de periodieke schenking minder 'exclusief' gebruikt wordt voor grote donaties en steeds meer voor contributiebetalingen vanaf € 50. Bij de werving van schenkingen hanteert Vogelbescherming in principe een minimum van € 50 per jaar. Via www.vogelbescherming.nl/schenken is alle informatie en het formulier voor het afsluiten van een periodieke schenking te vinden.

6.6.6. Extra bijdragen leden - niet-leden

Vogelbescherming mag zich verheugen in een zeer trouwe achterban. Bovendien is meer dan de helft bereid om op vrijwillige basis meer contributie te betalen dan het minimum. Dat geeft de vereniging een bijzonder stevige basis voor haar werk. Daarnaast doen leden extra giften voor specifieke projecten. Die extra giften zetten we steeds meer in als cofinanciering bij (internationale) fondsaanvragen voor belangrijke grote projecten. Die stellen dat als voorwaarde voor toekenning. Zo kan het ledengeld dus binnen zo'n project verdubbeld en soms zelfs vertienvoudigd worden, zoals eerder bij fondswervingen voor moerasvogels, kievitonderzoek en de bescherming van weidevogels. Verder gebruiken leden en niet-leden allerlei gelegenheden zoals verjaardag, jubileum of afscheid, om een eigen inzamelingsactie voor Vogelbescherming op poten te zetten.

6.6.7 Samenwerking met bedrijven

Vogel- en natuurreizen

Vogelbescherming werkt samen met de reisorganisaties Inezia Tours, BirdingBreaks,

Blue Elephant, Delta Safari, Fogol en sinds 2018 ook Agro Natura. Voor de samenwerking en de vermelding van hun reizen op de site van Vogelbescherming doneren deze reisorganisaties een jaarlijks bedrag. De reisorganisaties bieden gespecialiseerde vogelreizen aan die Vogelbescherming graag bij leden onder de aandacht brengt. Inezia Tours organiseerde wederom een aantal succesvolle ledenreizen naar Duitsland die zeer geschikt zijn als kennis-making met vogel- en natuurreizen. Deze reizen worden zeer gewaardeerd en behoren inmiddels tot het standaardaanbod van onze ledenreizen. In 2018 is in plaats van de ledenreis naar Spitsbergen een ledenreis naar IJsland georganiseerd met in totaal 110 deelnemers, bijna allemaal lid van Vogelbescherming. In 2019 en 2020 staat de ledenreis naar Spitsbergen wel weer op het programma. De ledenreis naar Gambia van BirdingBreaks was, hoewel met wat minder deelnemers, weer succesvol. De ledenreizen van BirdingBreaks naar Extremadura kunnen op goede belangstelling rekenen. Vogelbescherming heeft mee kunnen delen in de opbrengst van de ledenreizen. De afdracht van Inezia over de reizen in 2018 bedroeg ruim 19.000 euro. De afdracht van BirdingBreaks over de ledenreizen in 2018 bedroeg een 7.875 euro. Een overzicht van alle ledenreizen staat op vogelbescherming.nl/ledenreizen. Het reisaanbod van al onze partners is te vinden via www.vogelbescherming.nl/reizen.

CJ Wildbird Foods (Vivara)

Vogelbescherming en CJ Wildbird Foods werken al vele jaren intensief samen om Nederlandse dorpen en steden vogelvriendelijker te maken. Veel vogelproducten met het logo van Vogelbescherming brengen bij duizenden mensen vogelplezier, zorgen voor vogelvriendelijke tuinen en balkons en bovendien voor een grotere zichtbaarheid van Vogelbescherming. Met ieder gekocht artikel steunt de consument het werk van Vogelbescherming en de bescherming van vogels. CJ Wildbird Foods ontwikkelt bovendien Vogelbescherming-merkartikelen, zoals nestkasten, vogelvoer en voedersilo's. Naast een financiële bijdrage profiteert Vogelbescherming ook van

marketing- en communicatiemogelijkheden van CJ Wildbird Foods.

Kite Optics

De populaire Buizerd-, Zwaluw-, Arend- en Valk-verrekijkers en de telescopen van Vogelbescherming worden door Kite Optics ontwikkeld. Elke verkochte kijker brengt een extra bedrag in het laatje voor Vogelbescherming. Met deze kwaliteitskijkers bieden we duizenden liefhebbers en leden jarenlang vogelplezier.

Technolyt

De Stern-, IJsvogel- en Kievit-verrekijkers van Vogelbescherming werden tot en met 2018 door Technolyt bv ontwikkeld en gedistribueerd. Deze verrekijkers spreken vooral beginnende vogelliefhebbers aan die een goede ijker zoeken met een aantrekkelijke prijs, maar wel van Vogelbescherming-kwaliteit. Elke verkochte kijker genereert een extra financiële bijdrage aan Vogelbescherming.

Kosmos Uitgevers

Kosmos Uitgevers is al jarenlang een vaste boekenpartner van Vogelbescherming. Vogelboeken van hoge kwaliteit dragen ons verenigingslogo en iedereen die zo'n boek aanschaft, steunt zo het werk van Vogelbescherming. Kosmos en Vogelbescherming ontwikkelen ook samen nieuwe vogelboeken, zoals herkenningsgidsen.

Bever

Behalve in onze eigen winkel en in de webwinkel van Vogelbescherming zijn de verrekijkers van ons huismerk bij Bever te koop. Zo kunnen onze leden dichtbij huis een kwaliteitskijker van Vogelbescherming testen en aanschaffen. Voor Bever is ons merk een unieke aanvulling op het uitgebreide assortiment outdoor artikelen. De samenwerking is al actief sinds 2007.

Bekking & Blitz

In 2018 is de samenwerking met Bekking & Blitz verder uitgebouwd. Er worden samen kwaliteitsproducten ontwikkeld zoals wenskaarten, notitieboekjes en andere stationary-artikelen. Deze producten van Vogelbescherming zijn verkrijgbaar in de

betere boekhandels, museumwinkels en (kantoor)vakhandels. Voor Vogelbescherming levert dit extra zichtbaarheid op bij een breder publiek en extra inkomsten uit royalty's.

Monier

Monier is de grootste dakpannenproducent van Europa. Het bedrijf heeft eerder samen met Vogelbescherming de Vogelvide ontwikkeld: de duurzame oplossing voor meer nestgelegenheid voor huismussen in hellende daken. In 2018 is door Monier een efficiëntere productiemethode ontwikkeld. Per strekkende meter krijgt Vogelbescherming een bijdrage. Het nieuwe type vogelvide is in 2018 ook geïntroduceerd.

Metalbird

Metalbird is een cadeauconcept, geïnspireerd op de silhouetten van de mooiste vogels. Van elke verkochte Metalbird ontvangt Vogelbescherming een financiële bijdrage.

Vesteda

Voel je thuis bij Vesteda! Dat geldt natuurlijk voor de huurder, maar ook voor de vogels, vlinders en bijen. Vesteda draagt graag actief bij aan een groene woonomgeving, waar het prettig vertoeven is. Nu en in de toekomst. Vesteda en Vogelbescherming Nederland hebben de handen ineen geslagen om vogels een plek in de stad te geven. (Zie verder paragraaf 4.5.2.)

6.6.8 Nationale Postcode Loterij en institutionele fondsen / overheden

6.6.8.1 Nationale Postcode Loterij

Begin 2019 werd bekend tijdens dat Nationale Postcode Loterij het droomproject Holwerd aan Zee van Vogelbescherming, Waddenvereniging en it Fryske Gea mogelijk maakt dankzij een donatie van maar liefst 15 miljoen euro.

Een dijk van een doorbraak, Holwerd aan Zee: zo heet het voorstel om letterlijk een dijkdoorbraak teweeg te brengen. Dat lijkt een bizar idee in een land dat al eeuwen tegen het water vecht. Toch zijn het Rijk, de provincie Fryslân en de gemeente Dongeradeel groot voorstander. Maar de

grootste supportersgroep vormen de bewoners. Hun enthousiasme is de motor van het project. Met dit gat in de dijk doorbreken we het vastgeroeste denken over de harde en onnatuurlijke scheiding tussen Waddenzee en achterland. Een opening in de dijk op deze plek creëert zonder veiligheidsrisico nieuwe kansen voor mens en natuur. Natuur die in Nederland verdwenen is, kan op deze manier terugkeren. Wadvogels die al decennia lang sterk in aantal achteruit gaan, vinden hier straks broedgelegenheid en voedsel. Vissen zwemmen er van de Waddenzee naar de Friese meren om zich voort te kunnen planten.

Naast Vogelbescherming ontvingen maar liefst 117 goede doelen een bijdrage. In totaal 370,6 miljoen euro, een recordbedrag. Dit geld werd bijeengebracht door de 3 miljoen deelnemers aan de Nationale Postcode Loterij. Veel bijdragen waren er voor speciale projecten. De loterij steunt dit jaar organisaties die werken aan het tegengaan van klimaatverandering en het beschermen en herstellen van natuur met ruim 51 miljoen euro extra. Het Wereld Natuur Fonds en Greenpeace kregen een extra bijdrage van 2 miljoen euro om het bedreigde Amazonegebied in Brazilië verder te kunnen beschermen. Urgenda kreeg een extra bijdrage van ruim 1,6 miljoen euro om klimaatzaken wereldwijd te ondersteunen. Ook onder meer Vogelbescherming en de Waddenvereniging, FSC, Natuur- en Milieufederaties en Peace Parks Foundation konden rekenen op extra bijdragen.

Tijdens het Goed Geld Gala ontving Vogelbescherming ook 1,8 miljoen euro van de Nationale Postcode Loterij voor haar reguliere werk. Dankzij deze bijdrage kan Vogelbescherming veel extra werkzaamheden verrichten in Nederland en daarbuiten. Ons weidevogelboeren netwerk, het beschermingswerk in de Waddenzee en in de Sahel, de speciale projecten voor zeldzame soorten als bescherming tapuit en bescherming grote karekiet waren nooit zo succesvol geweest zonder de steun van de Nationale Postcode Loterij.

6.6.8.2 Institutionele fondsen / overheden

Ars Donandi

Opnieuw was er steun van het Tringa Fonds voor de grote karekiet. Via Ars Donandi ontvingen wij € 2.400 van het fonds, dit keer voor rietherstel bij het eiland Eekt in de noordelijke randmeren. Die maatregel draagt bij aan een beter leefgebied voor de grote karekiet.

Barbara Eveline Keuning Stichting

De Barbara Eveline Keuning Stichting verraste ons in de loop van het jaar met diverse grote giften. In totaal doneerde zij € 4.000 voor de weidevogels en € 14.000 voor de stadsvogels.

Carel Nengerman Fonds

Met de steun van het Carel Nengerman Fonds startten we een pilot bij een drietal Utrechtse basisscholen. Samen laten we zien hoe schoolpleinen vogelvriendelijk kunnen worden gemaakt. Dat is niet alleen fijn voor de vogels, maar ook voor de kinderen! Het Carel Nengerman Fonds stelde het benodigde bedrag beschikbaar voor dit project.

Dinamo Fonds

Het Dinamo Fonds kende € 10.000 toe voor bescherming van de tapuit. Met dit bedrag worden de nesten van deze kwetsbare soort beschermd en de vogels worden gemonitord. In eerdere jaren is gebleken dat deze maatregel werkt: uit beschermde nesten werden meer tapuitkuikens groot dan uit niet-beschermde nesten.

Stichting Edwin Bouw Fonds

De recent opgerichte Stichting Edwin Bouw Fonds stelde maar liefst € 122.165 beschikbaar voor communicatiemiddelen rond het internationale project PARTRIDGE. De donatie geeft een enorme boost aan de impact van dit nu al succesvolle project. Door onze kennis en ervaring te delen, zorgen we dat anderen óók weten wat ze moeten doen om het leefgebied van de patrijs en andere akkervogels te verbeteren.

Stichting Haagvalken

De Stichting Haagvalken keerde € 15.061 uit voor inrichtingsmaatregelen in de

Onnerpolder. Hier werd eind 2017 zo'n 20 hectare weidevogelgrond veiliggesteld door het Rijke Weide Vogelfonds, en met deze donatie maakten we het gebied in 2018 nóg aantrekkelijker voor de weidevogels.

Stichting Jaap van Duijn Vogelfonds

Voor een overlevingsanalyse in het kader van het Jaar van de Huiszwaluw (2018) kende de Stichting Jaap van Duijn Vogelfonds een bedrag toe van € 2.507. Het onderzoek moet inzicht geven in de voornaamste sturende factoren in de populatieontwikkeling van de huiszwaluw.

Provincie Gelderland

De Stadsvogelconferentie die in 2018 plaatsvond in Nijmegen werd mede mogelijk gemaakt door de provincie Gelderland met een bijdrage van € 19.000. De conferentie werd georganiseerd om de stad Nijmegen aantrekkelijker te maken voor vogels en om – ook in de rest van het land – de betrokkenheid bij stadsvogels te vergroten en concrete projecten op te zetten.

Voorstel voor Interreg

Met drie verschillende BirdLife Partners is bij de EU onder Interreg een aanvraag ingediend voor nieuwe financiële dragers van weidevogellandschappen. Voorbeelden als AmstelNatuurZuivel worden daarin verder uitgewerkt. Kennis en kunde worden gedeeld tussen de verschillende pilots en landen. Denemarken, Duitsland, België en Nederland slaan hiermee de handen ineen. In 2019 volgen vervolgstappen.

Voorstel voor Waddenfonds

In 2018 werkten verschillende partners samen met het investeringskader van het Waddenfonds aan het project Wij en Wadvogels, dat het succesvolle Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen zou opvolgen. Vogelbescherming zal het project wederom trekken, de uitslag over een toezegging volgt in 2019.

Provincie Noord-Brabant

De provincie Noord-Brabant steunt de opschaling van het 'B5' in de vijf grote steden van Noord-Brabant naar het B62-project. In steden en dorpen in heel Noord-

Brabant wordt de komende jaren gewerkt aan duurzaam bouwen en stadsvogelvriendelijk bouwen. Verschillende partijen werken samen om bij renovatie en nieuwbouw stadsvogels en vleermuizen een plek te geven. Ook dit project wordt uitgevoerd door Vogelbescherming en de Zoogdierenvereniging.

Stern

Stern steunde ook in 2018 Vogelbescherming met de aanleg van een drijvend broedeiland voor sterns en andere soorten in het Haringvliet. Het eiland is geplaatst voor het Vogelobservatorium, dat is gebouwd dankzij de steun van de Nationale Postcode Loterij voor het project Droomfonds Haringvliet.

Overig

Spontane donaties, variërend van € 250 tot € 1.000, ontvingen wij van de M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting, de Stichting Mazzel, de Pieter de Jooide Stichting, de Stichting TeuntjeAnna en de Stichting Veldwijk-Pierik. De Stichting EMKA verraste ons met € 4.500 voor de huiszwaluw.

Oprichting van de BirdLife Fundraising Working group

In april 2018 is tijdens een workshop bij Vogelbescherming de BirdLife Fundraising Working group opgericht. Een werkgroep van fondswervers afkomstige van Europese BirdLife Partners. Doel: elkaar inspireren, kennis uitwisselen en intensief samenwerken aan grote projectvoorstellen. Een van de uitkomsten is het gezamenlijk fondsenwerven voor Living on the Edge II, duurzaam landgebruik in de Sahel voor de bescherming van vogels. Inmiddels zetten verschillende Europese BirdLife Partners zich in om de financiering van dit programma tot stand te brengen. De BirdLife Fundraising Working group komt een keer per jaar bijeen.

6.6.9 Advertenties

Sinds halverwege 2014 heeft Vogelbescherming haar advertentieverkoop uitbesteed. Passende advertenties worden geplaatst in het tijdschrift Vogels. Netto

leverde dat vorig jaar een bijdrage op van € 46.767 op ten behoeve van de Vereniging.

6.7 Eigen Media

6.7.1 Tijdschrift Vogels

Zoals gebruikelijk verschenen er ook in 2018 vijf nummers van ons ledentijdschrift Vogels, in een oplage van zo'n 150.000. Het daadwerkelijke bereik is groter, omdat veel mensen het blad doorgeven. Nog steeds is Vogels het belangrijkste communicatiemiddel met onze leden en achterban. Via Vogels worden zij geïnformeerd over onze activiteiten en prioriteiten en wordt men bediend met achtergrondartikelen en mooie vogelverhalen. De hoogwaardige en royale inzet van foto's speelt daarbij steeds een belangrijke rol.

Ook dit jaar vonden er via Vogels weer meerdere succesvolle fondswervingen plaats. En het tijdschrift speelt een essentiële rol bij de verkoop van producten via de vaste winkelpagina's. In 2018 ging de hoofdredacteur na tien jaar met vervroegd pensioen. Per 2019 wordt hij opgevolgd door teamhoofd Eigen Media en vinden er enkele wijzigingen plaats in de inhoud van het tijdschrift (enkele andersoortige artikelen) en in hoe het tijdschrift wordt gemaakt (met een volledig interne redactie om de synergie met de website te bevorderen).

6.7.2 Website www.vogelbescherming.nl

De belangrijkste ontwikkeling in 2018 was dat voor het eerst meer mensen via de mobiele telefoon onze website hebben bezocht dan via desktop en tablet. Deze trend zal doorzetten, dus is het de komende jaren van belang onze website(s) voor smartphone te blijven optimaliseren. Dit jaar hebben we al verbeteringen aangebracht, zoals een snelmenu op de mobiele homepage naar veel bezochte onderdelen. Via de feedbackknop krijgen we dagelijks reacties van bezoekers binnen. Uit de merendeels enthousiaste reacties blijkt dat de mensen erg genieten van (en terugkomen voor) de vogelgids, online cursussen, Mijn Vogeltuin en het gevarieerde aanbod actuele blogs en

tips. Komend jaar gaan we mensen meer helpen bij het leren herkennen van vogels door het uitbreiden van de vogelgids en het vernieuwen van de quiz. Een klein deel van de mensen reageert uit ontevredenheid en dat gaat dan meestal over problemen met het invullen van een formulier. Uit de decemberenquête blijkt dat 88 procent van de respondenten zijn/ haar doel bereikt. Vorig jaar zelfde periode was dit 82 procent.

Prestaties en mijlpalen

Het aantal unieke bezoekers is in 2018 gestegen met ruim 93 procent. Deze stijging komt onder andere doordat Beleef de lente 71 procent meer bezoekers heeft getrokken, Mijn vogeltuin is gelanceerd en de online cursus Vogels in Nederland heel goed loopt. Inmiddels is ook de cursus Tuinvogels in Nederland een grote hit aan het worden. Over de gehele linie genomen trekt onze website meer bezoek. In 2018 is het aantal mensen dat de website bereikt via de Google-zoekmachine met 130 procent gestegen.

Maar mensen weten ons ook veel vaker direct te vinden. Het aantal sessies vanaf Twitter is met 95 procent gestegen en dat van Facebook met 165 procent. Het aantal leden dat we via de website hebben gewonnen, is helaas gedaald. Deels te verklaren vanuit een algemene trend, deels doordat de werving van leden via andere kanalen plaatsvindt én doordat de ledenwerving helemaal stil kwam te liggen vanaf de herfst in verband met de aanschaf van een nieuwe database voor Vogelbescherming.

Het aantal donaties via de website is de afgelopen jaar fors toegenomen door de actie Elke meter telt! en doordat meer mensen spontaan een donatie hebben gedaan.

Aantallen gebruikers websites Vogelbescherming 2018 (ten opzichte van 2017)

Website	2018	2017
vogelbescherming.nl (incl. beleefdelente.nl)	3.055.974	toename 93%
beleefdelente.nl (apart)	1.141.249	toename 72%
tuinvogeltelling.nl	255.660	toename 26%
polderprachttterschelling.nl	11.752	toename 88%
redderijkeweide.nl	50.845	afname 23%
vogelweek.nl	49.504	afname 8,9%
beleefdewaddennatuur.nl	79.263	afname 33p%
checklistgroenbouwen.nl	5.207	vernieuwd in september

6.7.3 Sociale media

Via sociale media leggen we contact met mensen die zijn geïnteresseerd in vogels, vogels beschermen of Vogelbescherming. Dat zijn leden en niet-leden, 'lichtgroen' of meer inhoudelijk ingevoerd. Platforms en accounts hebben hun eigen karakter. Vogelbescherming heeft een behoorlijk succes met haar sociale media-accounts. Voor campagnes en speciale acties maakt Vogelbescherming op Facebook regelmatig gebruik van betaalde berichten. Voor de betrokken medewerkers die deze accounts beheren is het een nog steeds groeiende taak naast hun andere dagelijkse werkzaamheden. In 2018 heeft Vogelbescherming software aangeschaft waardoor alle betrokken medewerkers op dit onderdeel beter met elkaar moeten kunnen samenwerken. Een en ander moet in 2019 beter worden ingeregeld. De corporate Facebook-pagina (en Pinterest) gebruikt Vogelbescherming om mensen op een laagdrempelige manier kennis te laten maken met vogels en Vogelbescherming. Beleving staat daarbij voorop, bijvoorbeeld met het plaatsen van mooie of bijzondere foto's en filmpjes. 'Likers' kunnen ook zelf foto's op ons Facebook-prikbord plaatsen en vragen stellen aan Vogelbescherming. Een en ander valt goed bij de online vrienden. In 2018 zijn we gestaag verder gegroeid naar 117.000 likers op Facebook. Omdat mensen de berichten ook delen is het uiteindelijke bereik soms een veelvoud van dit aantal. Belangrijk gegeven daarbij is dat doordat we veel interactie hebben met onze vrienden,

we ook op veel tijdlijnen blijven verschijnen. Het beste bericht in 2018 ging over vuurwerk. Een oproep om vetbollen en pinda's niet in netjes aan te bieden en een bericht over kauwen die buxusmotrupsen eten, maken de top-3 compleet.

In 2018 veranderde het algoritme op Facebook waardoor berichten van organisaties minder vaak getoond worden aan gebruikers ten faveure van berichten vrienden en familie. Dat scheelde in het bereik een slok op een borrel: gemiddeld ongeveer de helft van het aantal mensen dat in 2017 een bericht van ons zag, kreeg in 2018 iets te zien.

Naast de algemene Facebook-pagina bleek een pagina voor meer gespecialiseerde vogelliefhebbers (zoals leden van vogelwerkgroepen) levensvatbaar: gemiddeld wordt een bericht door zo'n 3.000 mensen gezien; we zijn gegroeid van 2.600 (eind 2015) naar bijna 6.000 likers eind 2018. Het best bekeken bericht ging over onze oproep te stoppen met vuurwerk (zo'n 182.000 keer bekeken).

Nieuw in 2018 was onze verschijning op Instagram. Vele duizenden mensen gebruikten al de hashtag Vogelbescherming zonder dat de Vereniging zelf berichten verspreidde. Een krap jaar later hebben we nu ruim 5.000 volgers die een aantal keer per week een bericht van ons zien langs komen. Via Instagram is het minder goed mogelijk mensen te leiden naar de websites van Vogelbescherming, dus Twitter en Facebook blijven prioriteit houden.

Vogelbescherming zet Twitter in voor het verspreiden van nieuwsfeiten, persberichten

(journalisten gebruiken het medium veel), weetjes en leuke foto's: we zorgen zo voor binding met onze online achterban en het activeren van die achterban, bijvoorbeeld door een oproep om een petitie te ondertekenen. Natuurlijk worden er ook vragen van volgers beantwoord en gaan we in op reacties. Maandelijks krijgen honderdduizenden mensen een bericht van Vogelbescherming in hun tijdlijn te zien. In 2018 groeiden we van ongeveer 25.500 naar zo'n 28.000 volgers. Het aantal interacties met volgers – likes & retweets – is enorm toegenomen in 2018. Het beste bericht was een oproep af te zien van vuurwerk. Ook berichten over het onnodige gebruik van bladblazers en de beroerde stand van de vogels in Nederland scoorden goed. In de categorie leuke weetjes scoorden berichten over roodborsten en witkopstaartmezen goed.

6.8 Pers en publiciteit

6.8.1 Pers

Vogelbescherming heeft veel belang bij 'vrije publiciteit'. Daarmee kan Vogelbescherming bereikte resultaten laten zien, de druk op beslissers opvoeren, kennis overdragen over vogels en hun leefgebied en mede daardoor ook draagvlak voor vogels en vogelbescherming creëren.

In 2018 kwam Vogelbescherming ook weer veelvuldig in het nieuws, zowel in kranten en tijdschriften, als op radio en televisie en online. We haalden verschillende keren het NOS Journaal: met Beleef de Lente, het PARTRIDGE-project en het Jaar van de Huiszwaluw.

Vogelbescherming verstuurde in 2018 zo'n 51 persberichten en wist 5 opiniestukken (opiniebsites en in kranten) geplaatst te krijgen. Ook weten de media berichten op onze eigen site te vinden.

Wekelijks berichtten we via naturetoday.nl over actualiteiten in de vogelwereld.

De Nationale Tuinvogeltelling en Beleef de Lente zijn de twee grootste evenementen wat betreft persaandacht. Beide evenementen deden het ook in 2018 goed in de media. Beleef de Lente kreeg wekelijks

aandacht bij VARA's Vroege Vogels radio en tv.

De Nationale Tuinvogeltelling haalde opnieuw veel pers – het is een instituut geworden en van onschatbare waarde voor Vogelbescherming.

Een van de belangrijkste onderwerpen in 2018 was de achteruitgang van de biodiversiteit op het platteland. Daarover kregen we veel vragen en zorgden we zelf ook voor publiciteit. Verder kwam Vogelbescherming in de media aan de hand van een brede waaier aan onderwerpen, zoals de bescherming van ganzen en smienten, Oostvaardersplassen, Haringvliet en weidevogels.

6.8.2 Nieuwssites en blogs

De steeds grotere rol van online publicaties heeft ook gevolgen voor het perswerk. Waar we voorheen sneller geneigd waren een persbericht uit te sturen, kijken we nu kritischer naar hoe en waarheen we nieuws sturen. Regelmatig kiezen voor het plaatsen van een nieuwsbericht op de eigen site of de nieuwswebsite www.naturetoday.nl, wat we vervolgens onder de aandacht brengen via onze sociale media-kanalen. Deze manier van werken pakt goed uit: onze berichten werden geregeld overgenomen door de nieuwswebsites.

6.8.3 Uitdragen positionering

Organisaties met een helder profiel en een duidelijke positionering zijn over het algemeen succesvoller dan organisaties die dat missen. Vogelbescherming heeft daarom in haar Strategisch Meerjarenplan 2015-2020 veel aandacht besteed aan de kernvraag waarom wij ons inzetten voor vogels en natuur en hoe wij dat doen. Het waarom staat onder meer verwoord in onze visie: *Vogelbescherming Nederland wil een wereld met een rijke verscheidenheid aan vogels en natuur*. Dat doen we door:

- Mensen te verbinden en samen te werken aan een optimale bescherming van vogels en natuur.
- Te inspireren met wetenschap en succesvolle voorbeelden.
- Internationaal te opereren.
- Duurzame verbeteringen tot stand te brengen.

Dit 'waarom' en 'hoe' zit volledig ingebakken in onze manier van werken. In de communicatie hebben we in 2018 hiervan zoveel als mogelijk laten zien aan de buitenwereld, vanuit de overtuiging dat 'waarom we het doen' en 'hoe we werken' aanmoedigen zijn voor velen om zich eveneens in te zetten voor vogels en natuur.

Om meer mensen kennis te laten maken met Vogelbescherming en waar we voor staan hebben we in 2018 een aantal nieuwe online applicaties gelanceerd, zoals een tuinadvies op maat, een vogelherkenningscursus met veel informatie over vogels beschermen en een fondswerving rondom de aanschaf van vierkante meters rijke weide voor weidevogels.

6.9 Winkel

6.9.1 Winkel in Zeist

De winkelomzet bedroeg in 2018 € 1.61 miljoen (excl. btw). Onze winkel in Zeist combineert een uitgebalanceerd 'vogel'-assortiment met vakkundige voorlichting en een hoog serviceniveau door een team van enthousiaste vrijwilligers. Begin 2018 vond een verbouwing plaats om onze klanten meer ruimte te bieden en het assortiment beter af te stemmen op de nieuwe inrichting. De Meimaand Kijkermaand genereerde een gezellige topdrukke waarin vele verrekijkers een nieuwe eigenaar vonden.

6.9.2 Webshop en postorder

Naast telefonische bestellingen en ingestuurde bestelkaarten, wisten duizenden vogelliefhebbers in 2018 onze webshop volop te vinden. De omzet 'webshop en postorder' bedroeg € 1.09 miljoen (excl. btw). Dat is 11% hoger dan in 2017. Vogelbescherming ontvangt een financiële bijdrage over de gerealiseerde omzet, van CJ Wildbird Foods waaraan de webshop-activiteiten zijn uitbesteed. In 2018 is een geheel nieuwe webshop gelanceerd voor Vogelbescherming.

6.9.3 Kijkers-voor-Kijkers

In 2018 is Kijkers voor Kijkers, het donatieprogramma voor verrekijkers en telescopen,

verder uitgebreid. Inmiddels hebben meer dan 1.250 gedoneerde verrekijkers en telescopen een nieuwe bestemming gevonden bij natuurbeschermers of bij scholen in ontwikkelingslanden. Er zijn door leden vorig jaar meer dan 1.500 stuks gedoneerd.

Ons enthousiaste vrijwilligersteam ontfermt zich over de gedoneerde kijkers, lapt ze (waar nodig) op en maakt ze verzendklaar voor vertrek naar een nieuwe bestemming. Vogelbescherming bezorgt ze bij BirdLife Partners waar optiek hard nodig is, maar waar het geld ontbreekt. Het is ons gelukt om verrekijkers langs de hele flyway uit te delen, ook in landen waar wij minder actief zijn zoals Angola, Algerije, Kameroen, Equatoriaal-Guinea en Togo. Wij geven ook kijkers aan een instituut in Nigeria voor de studenten van de ornithologische opleiding. Ook buiten Afrika profiteerden BirdLife Partners van ons donatieprogramma, zoals in Macedonië, Indonesië en Nepal.

6.10 Servicecentrum

6.10.1 Vogel- en verenigingsvragen

Het Servicecentrum van Vogelbescherming handelt alle vogel- en verenigingsvragen af. Het aantal 'vogelvragen' dat telefonisch of per e-mail binnenkomt, is ten opzichte van 2017 weer gestegen. We verwerken nu dagelijks ruim 110 vragen. (De vragen die binnenkomen via sociale media worden niet geregistreerd.)

De diversiteit is enorm, variërend van vragen over tuininrichting, welke vogel er op een foto staat, tot juridische vragen over de bescherming van vogels. Regelmatig wordt gevraagd naar het beschermingswerk van de vereniging, bijvoorbeeld waarom we samenwerken met boeren voor de bescherming van weidevogels. Dat levert vaak leuke discussies op.

Tijdens het weekend van de Nationale Tuinvogeltelling in januari 2018 zat net als voorgaande jaren een uitgebreid team van medewerkers en vrijwilligers klaar om vragen te beantwoorden. Ook nu weer waren er naast enkele technische vragen vooral enthousiaste verhalen van de tellers.

De Ledenadministratie heeft in 2018 weer hard gewerkt om lidmaatschappen foutloos te administreren en de wensen van onze leden met betrekking tot betaalwijzen vast te leggen.

In 2019 leggen we focus op een nog betere klantervaring.

6.10.2 Klachten

Het Servicecentrum zorgt voor de afhandeling van klachten. In 2018 ontvingen we 77 klachten. Er waren 7 klachten over het feit dat vogelbescherming vliegrehizen organi-seert, 25 klachten hadden betrekking op telemarketinggesprekken, 5 klachten betroffen beschermingskeuzes van Vogelbescherming. 15 klachten hadden een administratieve aard en de rest betrof zeer uiteenlopende onderwerpen. 23 klachten waren reden voor opzegging van het lidmaatschap.

WETEN & DELEN

7 Weten en delen

7.1 Huidige situatie en context

Van de ruim 10.000 vogelsoorten worden er wereldwijd ongeveer 1200 bedreigd. Dat staat niet op zichzelf, maar maakt deel uit van een mondiale bedreiging van de biodiversiteit. De vernietiging van natuurlijke rijkdommen maakt de wereld minder leefbaar. Vogelbescherming wil door de bescherming van vogels en hun leefgebied bijdragen aan het behoud van biodiversiteit en een leefbare wereld, waarbij we de nadruk leggen op een 'ecologisch duurzame omgang' met natuur en landschap. Die brede wens vraagt om focus: waar zijn we het hardst nodig als het gaat om bescherming van vogels en waar kunnen we verschil maken – al komt Vogelbescherming op voor alle in het wild levende vogels. Voor een prioritering en praktische aanpak is wetenschappelijke kennis essentieel. Nodig zijn gegevens over de stand van een populatie, over wat een achteruitgang veroorzaakt en welke maatregelen effectief zijn om daar iets aan te doen. Vervolgens delen wij deze kennis en inzichten op tal van manieren met professionals en een breder publiek. Door zo te inspireren met kennis over het beschermen van vogels probeert Vogelbescherming een zo groot mogelijk effect te sorteren.

7.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming

- Vroegtijdig inzicht in de stand van vogel-populaties en de oorzaken van veranderingen.
- Inzicht in de efficiëntie van beschermingsmaatregelen.
- Vogelbescherming speelt een belangrijke rol in het verspreiden van wetenschappelijk onderbouwde gegevens over het beschermen van vogels.

7.3 Speerpunten 2018

- Boek *Bedreigde vogels in Nederland* naar aanleiding van de Rode en Oranje Lijst 2016
- Actieplan bedreigde vogels
- Werken op basis van conservation evidence
- Participatie in het Centre for Avian Population Studies
- Steun voor leerstoel trekvogelecologie Theunis Piersma
- Doorontwikkeling aanpak Kwaliteit voor Natuur
- Introductie nieuw bronnenregistratie en -zoeksysteem (Kennismanagement)
- Ontwikkeling juridisch kenniscentrum
- Wetenschappelijke begeleidingscommissie

- Samenwerking met Sovon Vogelonderzoek Nederland

7.4 Boek *Bedreigde vogels in Nederland*

In november 2018 was het dan zo ver. Vogelbescherming kon het eerste overzicht van 'alle' in Nederland bedreigde vogels aanbieden aan Jan Terlouw. Het fraai met tekeningen van Elwin van der Kolk geïllustreerde boekwerk geeft voor het eerst in de Nederlandse geschiedenis een volledig overzicht van alle broedvogels, doortrekkers en wintergasten die een Rode-lijststatus hebben en daarbij de soorten die deze zorgwekkende status dreigen te krijgen: de soorten van de Oranje lijst. Jan Terlouw wist met zijn aanwezigheid en inspirerende woorden het publiek mee te nemen in wat we in de moderne tijd nodig hebben: een marktmeester die ervoor zorgt dat het publieke goed in een vrijemarkteconomie wordt gewaarborgd. De vogelwereld, en de biodiversiteit als geheel, zijn daarbij een belangrijke graadmeter. Het is beslist niet bedoeld als een somber boek, maar het legt wel de vinger op de zere plek: niet alleen een aantal zeldzame soorten hebben het moeilijk in Nederland te overleven. Juist ook een aantal algemene soorten als waterhoen, patrijs, boeren-zwaluw, ringmus en kneu doen het niet

goed. Dat vraagt om maatregelen die de algehele kwaliteit van de leefomgeving, ook onze eigen leefomgeving (!), opkrikken tot een niveau van tenminste een basiskwaliteit. Dat kan door mestgift en gifgebruik sterk te verminderen, de waterstanden ook in de zomermaanden op een voldoende hoog peil te handhaven en meer natuurlijke dynamiek toe te laten en het landschap weer te verfraaien met landschapselementen als sloten, wallen en ruige randjes. Een transitie in de landbouw naar een ecologisch duurzame natuurinclusieve benadering is daarbij cruciaal. Maar een ieders handelen kan bijdragen in bijvoorbeeld de eigen tuin met streekeigen planten en struiken, broedgelegenheid aan daken en minder betegeling. Het oproepen van de lokale politiek, inclusief de waterschappen, om meer kwaliteit in landelijk gebied en bebouwde kom te realiseren, kan zorgen voor bestuurlijk draagvlak. De nieuwe Omgevingswet aan te grijpen om dit voor langere tijd vast te leggen, is een echte uitdaging in de komende tijd.

7.5 Actieplan bedreigde vogels

De toekomst van diverse soorten van de Rode lijst van de Nederlandse broedvogels is allerm minst zeker, inspanningen van de overheid en natuurbeschermingsorganisaties in de laatste decennia ten spijt. Onder deze bedreigde soorten bevinden zich veel voor Nederland kenmerkende vogels. Vogelbescherming heeft zich ten doel gesteld om op basis van de laatste wetenschappelijke inzichten een extra inspanning te leveren. In 2015 publiceerde Vogelbescherming daarom een Actieplan bedreigde vogels. Het actieplan gaat uit van elf soorten. Als die goed beschermd worden, profiteren daarvan ook vele andere soorten, niet alleen vogels.

Vogelbescherming heeft net als voorgaande jaren in 2018 een reeks maatregelen genomen om het actieplan gestalte te geven, binnen de bestaande programma's. Het gaat om het werven van fondsen om maatregelen te kunnen initiëren, het laten verrichten van aanvullend onderzoek, het starten van voorbeeldprojecten en het

verspreiden van kennis over wat werkt bij de bescherming van deze soorten. Voorbeelden zijn onder meer het actieplan voor de zomertortel, Wadvogels van allure (velduil, blauwe kiekken), ons actieplan voor de grote karekiet, de bemoeienis met het actieplan broedvogels Waddenzee.

Een belangrijk instrument in het delen van kennis over vogels uit het actieplan zijn 'themedagen'. Vogelbescherming brengt beheerders, wetenschappers, vrijwilligers en beleidsmedewerkers bij elkaar om kennis en ervaringen uit te wisselen. Naar aanleiding van zulke dagen starten geregeld nieuwe beschermingsprojecten waarbij de inrichting van gebieden voor vogels wordt verbeterd. Eerdere edities gingen over velduil en blauwe kiekendief, tapuit, sterns en moerasvogels (roerdomp, porseleinhoen en grote karekiet), strandbroeders (strandplevier, bontbekplevier en dwergstern) en kwartelkoning.

Verdere verspreiding van kennis over vogels uit het actieplan vindt plaats door praktische brochures voor professionals. Zo heeft Vogelbescherming begin 2019 een brochure over de bescherming van strandbroeders uitgebracht. De brochures hebben ook tot doel om het draagvlak voor bescherming te vergroten.

7.6 Werken op basis van Conservation Science

Een rode draad in het kenniswerk vormde in 2019 de inzet om te komen tot een meerjarig systeemonderzoek naar de ecologie van predatoren in relatie tot landschap en prooidierkeuze. Op initiatief van Vogelbescherming werd een tweetal expertmeetings gehouden waarbij ook internationale experts betrokken waren. Zie daarvoor ook 2.4.5.

Plannen en prioriteren op basis van systematische drukfactoranalyses

In het kader van de voorbereiding van het nieuwe Strategische Meerjarenplan (SMP) 2020-2025 werden dit jaar de uit 2013 daterende zogenoemde 'Drukfactoranalyses' geüpdatet. Drukfactoren zijn allerhande factoren die

mogelijk een negatieve impact hebben op het functioneren van vogelpopulaties. In deze analyses wordt met behulp van een standaardlijst van drukfactoren systematisch gekeken welke problemen er spelen voor verschillende soortgroepen, waar de problemen spelen en hoe ernstig die zijn en met welke prioriteit die knelpunten moeten worden aangepakt in de beschermingsprogramma's.

Mede op basis van de uitkomsten van deze analyses worden voor de nieuwe SMP-periode prioriteiten gesteld, oplossingsrichtingen bepaald en beschermingsprogramma's uitgewerkt. De resultaten van de drukfactorenanalyses zijn daartoe uitgewerkt in een vorm die aansluit op de systematiek van 'open standards', de door Vogelbescherming gekozen methodiek voor het uitwerken en concretiseren van onze beschermingsinzet.

7.7 Participatie in het Centre for Avian Population Studies

Sinds enkele jaren werkt Vogelbescherming samen met vier andere partijen om onderzoek te stimuleren naar de oorzaken van veranderingen in onze vogelpopulaties. Daartoe werd in 2014 het Centre for Avian Population Studies (CAPS) opgericht. In 2018 is niet alleen gewerkt aan lopende onderzoeken naar onder meer effecten van systemische pesticiden op insecten en vogels, maar ook aan nieuwe projecten en projectaanvragen. Een deel van de nieuwe initiatieven is afkomstig van de onderzoeksagenda van Vogelbescherming. Het gaat onder meer om:

- Integrale populatieanalyses voor strandplevier en bontbekplevier in de kust- & intergetijdengebieden.
- Integrale populatieanalyse voor de resterende populaties van de grote karekiet.
- De analyse van ringgegevens van vogels in het stedelijk gebied ('RingMUS').
- Het vaststellen en vergelijken van vogelpopulaties in verschillende landschapstypen, mede ter illustratie van het gedachtengoed over een 'basiskwaliteit voor natuur'.

Vanaf 2018 verzorgt Vogelbescherming de coördinatie van het samenwerkingsverband.

7.8 Steun leerstoel Theunis Piersma

Sinds 2012 ondersteunen Vogelbescherming en het Wereld Natuur Fonds de leerstoel Trekvoegecologie van Theunis Piersma. Het onderzoek van Piersma en zijn onderzoeksgroep is van grote betekenis voor de bescherming van trekvogels. Het geeft inzicht in waar zich de belangrijkste problemen voor trekvogels voordoen. Zie verder paragraaf 5.4.5.

7.9 Doorontwikkeling aanpak Kwaliteit voor Natuur

Vogelbescherming pleit al vanaf de lancering van het huidige Strategisch Meerjaren Plan voor een (basis)kwaliteit voor natuur. In het tijdschrift *De Levende Natuur* is in 2018 door Vogelbescherming en een aantal wetenschappers gepubliceerd over dit streven: 'Op weg naar een basiskwaliteit voor natuur' (DLN 119(5):230-233).

In een pilot in de Achterhoek onder leiding van de provincie Gelderland met een aantal Achterhoekse gemeenten werd in 2018 een start gemaakt invulling te geven aan een aanpak die op gemeentelijk niveau deze basiskwaliteit in beeld brengt en het handelingsperspectief aanreikt waardoor het gewenste minimum niveau zou kunnen worden bereikt.

Gestreefd wordt naar aansluiting bij het in december 2018 gepresenteerde Deltaplan Biodiversiteit.

Het boek *Bedreigde vogels in Nederland* (zie 7.4) laat verder zien dat het er allerminst rooskleurig voor staat. Naast vele schaarse soorten doet ook een groot aantal 'gewone' soorten het slecht. Als we dit naast recente berichten leggen over nestjonge koolmezen met gebroken poten door kalkgebrek en de achteruitgang van insecten, kunnen we concluderen dat er iets grondig mis is met de kwaliteit van de natuur en dus met het leefgebied van onze vogels.

7.10 Kennismanagement Vogelbescherming

Vogelbescherming heeft als science based-natuurbeschermingsorganisatie groot belang bij een betere en meer duurzame ontsluiting van de bij beschermingswerk benodigde kennisbronnen. In dat verband is er in 2018 een up-to-date bronnenregistratie en -zoeksysteem (Iguana) geïntroduceerd. Vanaf medio september is het nieuwe, zeer gebruiksvriendelijke systeem volledig operationeel. Niet alleen zijn de meer dan 50.000 titels in de Vogelbescherming-bibliotheek nu makkelijk vindbaar en soms direct (digitaal) toegankelijk gemaakt, maar ook zijn tal van externe kennisportals met een enkele druk op de knop beschikbaar gemaakt voor de medewerkers.

7.11 Ontwikkeling juridisch kenniscentrum

Vogelbescherming wil in 2020 een goed georganiseerd juridisch kenniscentrum presenteren rondom de bescherming van vogels en hun leefgebieden. Het (online) kenniscentrum maakt de aanwezige kennis over relevante wet- en regelgeving en de toepassing daarvan beter toegankelijk. Via deze kennis kunnen we overheden en bedrijven nog meer aansporen bij te dragen aan het beschermen van vogels. Ook bieden we burgers een mogelijkheid om op basis van deze kennis andere partijen aan te spreken op hun verantwoordelijkheden. De ontwikkeling van het juridisch kenniscentrum bestaat uit het verzamelen, herzien en ontsluiten van actuele basisinformatie over de vigerende natuurwetgeving en jurisprudentie via onze website. Die informatie is te vinden in onze online Vogelgids en het online onderdeel 'Vogels en de Wet' onder het kopje 'Bescherming'.

7.12 Wetenschappelijke begeleidingscommissie

In 2018 kwam de wetenschappelijke begeleidingscommissie van Vogelbescherming tweemaal bijeen. Tijdens de maart-bijeenkomst werd een bezoek gebracht aan

de Friese IJsselmeerkust. Tijdens die bijeenkomst lag de focus op de stand van zaken van diverse IJsselmeerprojecten waar Vogelbescherming bij betrokken is. Meer specifiek werd aandacht besteed aan het zogenoemde koppelkansenproject (relatie IJsselmeer-Friese Boezem) waarbij Chris Bakker (It Fryske Gea) een inleiding verzorgde en een terreinbezoek leidde. Andere onderwerpen waren de Theory of Change, ontwikkelingen in het kennismanagement binnen Vogelbescherming en de toepassing van het amoebe-model als hulpmiddel bij Kwaliteit voor Natuur. In de oktober-bijeenkomst lag de focus op de beoogde aanpak van doelen en prioriteiten voor het nieuwe SMP en passeerde een groot aantal andere projecten de revue, waaronder Kwaliteit voor Natuur: hoe indicatoren vast te stellen voor omgevingscondities, het nieuwe bronnenregistratie en -zoeksysteem (zie 7.10) en de voortgang van het (beoogde) systeem-onderzoek predatie.

In 2018 zijn er twee expertbijeenkomsten over predatie georganiseerd op initiatief van Vogelbescherming, met naast Nederlandse experts ook onderzoekers uit het Verenigd Koninkrijk. Hierdoor gaan onderzoekers van de Rijksuniversiteit Groningen nu een voorstel schrijven voor wetenschappelijk onderzoek naar de systeemkanten van predatie. Vogelbescherming verleent ondersteuning. Dit voorstel moet in het voorjaar van 2019 gereed zijn.

De wetenschappelijke begeleidingscommissie bestond in 2018 uit de volgende externe deskundigen: Meinte Engelman (Provincie Friesland), Eddy Wymenga (Altenburg & Wymenga), Ruud Noordhuis (Deltares), Christiaan Both (Rijksuniversiteit Groningen), Maarten Loonen (Rijksuniversiteit Groningen), Arnold van den Burg (Biosphere Science Foundation), Tamar Lok (NIOZ) Julia Stahl (Sovon), Yvonne Verkuil (Rijksuniversiteit Groningen) en Ruud Foppen (Radboud Universiteit / Sovon).

7.13 Samenwerking met Sovon Vogelonderzoek Nederland

Vogelbescherming en Sovon werken al decennialang nauw met elkaar samen. Sovon verzorgt onder meer betrouwbare cijfers over de vogelstand, dankzij vele vrijwillige vogeltellers en een professionele, wetenschappelijke organisatie. Vogelbescherming hecht grote waarde aan deze samenwerking, omdat deze ons in staat stelt onze belangenbehartiging te baseren op objectieve gegevens. Daarnaast vormt de grote groep vrijwillige tellers (ruim 10.000!) het meest omvangrijke voorbeeld van citizen science in Nederland. Het toont aan dat er een groot maatschappelijk draagvlak is voor het in kaart brengen van vogels, als onderdeel van de kwaliteit van onze leefomgeving. In 2018 publiceerde Sovon de nieuwe Vogelatlas voor Nederland, een belangrijke mijlpaal met een schat aan informatie over de stand van de vogels, Vogelbescherming ondersteunde het project financieel.

Vogelbescherming en Sovon werken ook met goede resultaten samen rond jaarlijkse evenementen zoals de Nationale Tuinvogeltelling en de Nationale Vogelweek, het project rondom de Jaarrond Tuintelling en de Landelijke Dag, het grootste ornithologische evenement van Nederland.

In 2018 hebben we naast diverse andere in dit Bestuursverslag genoemde projecten samen met Sovon het succesvolle 'Jaar van de Huiszwaluw' georganiseerd. Doel hiervan was aandacht vragen bij een breder publiek voor deze prachtige vogel waar het niet goed mee gaat en te onderzoeken waarom het niet goed gaat.

ORGANISATIE

8 Organisatie

8.1 Vereniging

De Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, meestal ingekort tot Vogelbescherming Nederland of alleen Vogelbescherming, werd opgericht op 1 januari 1899 en zetelt in Zeist.

Vogelbescherming heeft een ANBI-status en is een door het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF) erkende organisatie. Het CBF beoordeelt het bestuur en beleid van goede-doelenorganisaties, hoe zij geld werven en besteden en daarover verantwoording afleggen. Daarnaast is Vogelbescherming lid van de branchevereniging voor goede doelen: Goede Doelen Nederland.

Vogelbescherming legt in haar Jaarverslag financiële en beleidsverantwoording af, waarbij zij rekening houdt met de richtlijnen van Goede Doelen Nederland, de Richtlijn Jaarverslaglegging 650 voor fondsenwervende instellingen (RJ650) en de richtlijnen van het CBF, waarin principes van de Code Goed Bestuur voor Goede Doelen opgenomen zijn.

Scheiding tussen bestuur, uitvoering en toezicht

Om de verantwoordelijkheid van het besturen en het toezichthouden goed te scheiden, werkt Vogelbescherming volgens een Raad van Toezichtmodel. Het bestuur van de Vereniging ligt in handen van het Bestuur (directeur-bestuurder), waarbij voor een aantal in de statuten vastgelegde onderwerpen voorafgaande goedkeuring van de Raad van Toezicht nodig is. De Raad van Toezicht houdt toezicht op het Bestuur en op de algemene gang van zaken binnen de organisatie. Daarnaast heeft de Raad van Toezicht een adviserende functie. Een Auditcommissie, bestaande uit drie leden van de Raad van Toezicht, adviseert de Raad van Toezicht over de jaarrekening, begroting, risicobeheersing, het beleggingsbeleid en belangrijke kapitaalinvesteringen van de Vereniging. De Raad van Toezicht en het Bestuur leggen verantwoording af aan de Ledenraad.

8.2 Bestuur

8.2.1 Bestuur en Managementteam

Het Bestuur van Vogelbescherming wordt gevormd door de directeur-bestuurder. De directeur-bestuurder heeft de algemene leiding over de Vereniging en vertegenwoordigt de Vereniging. De directeur-bestuurder is verantwoordelijk voor het beleid en de uitvoering daarvan en laat zich hierin bijstaan door het Managementteam (MT), bestaande uit de afdelingshoofden Bedrijfsvoering, Bescherming en Communicatie. Het Bestuur en MT bespreken drie tot vier keer per maand de inhoudelijke, strategische, organisatorische en operationele onderwerpen. Dit overleg wordt voorgezeten door de directeur-bestuurder.

De directeur-bestuurder vervult binnen het werkveld van de Vereniging geen (on)bezoldigde nevenfuncties ter vermijding van belangenverstrengeling. Hij vertegenwoordigt Vogelbescherming naar politiek en bestuurders, in overleg en onderhandelings-situaties met overheden en maatschappelijke organisaties. De directeur-bestuurder wordt beloond volgens het bezoldigingsbesluit zoals dat door het Raad van Toezicht is vastgesteld. Dit bezoldigingsbesluit volgt de richtlijn van Goede Doelen Nederland. De feitelijke weergave is opgenomen in de jaarrekening volgens richtlijnen van het CBF. Vogelbescherming kent geen vaste onkostenvergoeding. Onkosten worden vergoed op basis van gemaakte kosten, voor zover deze vallen onder de diverse regelingen (regeling reis- en verblijfkosten dienstreizen, regeling telefoonkosten, regeling studiekosten en faciliteiten per functiegroep).

8.2.2 Samenstelling Bestuur en Managementteam per 31 december 2018

Bestuur

- Directeur-bestuurder
De heer A.J.M. Wouters
Nevenfunctie(s): geen

Managementteam

- Hoofd afdeling Bedrijfsvoering
De heer G. van der Laan
Nevenfunctie(s): uit hoofde van functie:
voorzitter stichting Rijke Weide
Vogelfonds
- Hoofd afdeling Bescherming
Mevrouw M. Tentij
Nevenfunctie(s): geen
- Hoofd afdeling Communicatie
De heer C. de Pater
Nevenfunctie(s):
Voorzitter van de Stichting Gelukkig
Ouder Worden

8.3 Raad van Toezicht

8.3.1 Inleiding en werkwijze

De Raad van Toezicht telde in 2018 negen onbezoldigde leden. Leden van de Raad van Toezicht worden op voordracht van de Raad van Toezicht door de Ledenraad benoemd voor een periode van vier jaar. Aansluitend kunnen zij voor een tweede termijn van vier jaar benoemd worden. Voorafgaand aan een voordracht tot herbenoeming vindt een evaluatiegesprek plaats met de voorzitter. De leden van de Raad van Toezicht zijn lid van Vogelbescherming en dienen de doelstelling van de Vereniging te onderschrijven. De Raad van Toezicht kent een reguliere vergadercyclus van vijf bijeenkomsten per jaar. Daarnaast kunnen 'buitengewone' vergaderingen rond een thema of problematiek ingelast worden. In 2018 heeft geen extra vergadering plaatsgevonden. De vergaderingen van de Raad van Toezicht worden voorgezeten door de voorzitter van de Raad van Toezicht, door de vicevoorzitter of door een Raad van Toezicht-lid dat door de vergadering alleen voor die vergadering wordt aangewezen. De vergaderingen worden door de directeur-bestuurder bijgewoond. Daarnaast vergadert de Raad van Toezicht twee maal per jaar zonder de directeur-bestuurder.

8.3.2 Verslag van de Raad van Toezicht

Bestuursverslag en jaarrekening 2017

Het Bestuursverslag en de jaarrekening over 2017 zijn goedgekeurd. De Ledenraad stelt

de jaarrekening vast. Het Bestuur stelt het Bestuursverslag vast.

Managementrapportages

De periodieke managementrapportages op het gebied van financiën, personeel en bedrijfsvoering werden besproken.

Risicomanagement

Het risicodossier en de daarvan afgeleide risicorapportage zijn besproken. Dit geeft inzicht in de effectiviteit van de risico-beheersingsmaatregelen.

Ondernemingsraad

Conform art. 24 WOR vindt jaarlijks overleg plaats tussen de Ondernemingsraad van Vogelbescherming en een delegatie van de Raad van Toezicht, waarbij de Ondernemingsraad (OR) spreekt over belangrijke ontwikkelingen binnen de Vereniging en dan vooral de onderwerpen die het personeel aangaan. Dit gesprek vindt plaats in aanwezigheid van de directeur-bestuurder. Het gesprek is bedoeld om de Raad van Toezicht inzicht te geven in wat er leeft bij medewerkers en voor de OR om eventuele zorgen die bij medewerkers leven met de Raad van Toezicht te delen. Ook kan de Raad van Toezicht de OR adviseren over vraagstukken van algemene aard. Aan de hand van een koerskaart is de Raad van Toezicht bijgepraat over het traject dat de OR doorlopen heeft. Hierbij zijn de volgende aandachtspunten naar voren gekomen: MVO en scholingsplan voor de OR.

Zelfevaluatie Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht heeft ook dit jaar het eigen functioneren geëvalueerd aan de hand van een vragenlijst, waarvan de uitkomsten in een besloten bijeenkomst zijn besproken. De overall conclusie is dat de Raad van Toezicht goed functioneert in zijn rol als toezichthoudend orgaan. Enkele aandachtspunten zijn in 2018 opgepakt, zoals het organiseren van een opfriscursus governance, financiën en de rol van toezichthouders in de vorm van een incompany training voor de Raad van Toezichtleden. Deze training zal in 2019 plaatsvinden. Daarnaast zal het inwerkprogramma voor nieuwe Raad van Toezichtleden verder

aangescherpt worden. Voor 2019 zal overwogen worden de zelfevaluatie extern te laten begeleiden.

Successie Raad van Toezicht

In 2018 waren er drie vacatures te vervullen. De heer De Boer trad terug in juni en mevrouw Van der Lecq en mevrouw Vos zijn eind december teruggetreden. In 2017 is reeds gestart met het proces van invulling van deze vacatures, en in mei 2018 zijn alle drie de door de Raad van Toezicht voorgedragen kandidaten door de Ledenraad benoemd. Mevrouw Ket is in juni getreden en de heren Brand en Eijckhout treden per 1 januari 2019 toe tot de Raad van Toezicht.

Beleggingsstatuut

De Raad van Toezicht heeft, op advies van de Auditcommissie, een geactualiseerd beleggingsstatuut goedgekeurd. De vaststelling hiervan geschiedt door het Bestuur.

Actuele zaken, stand van zaken van projecten en presentaties

De Raad van Toezicht wordt in de vergaderingen op de hoogte gebracht van actuele zaken en de stand van zaken van projecten. Naast deze onderwerpen heeft de Raad van Toezicht presentaties gekregen door medewerkers van het bureau over de Nationale Tuinvogeltelling, de positioneringscampagne, het project Birds, Bees en Business en het Droomfondsproject Haringvliet. Verder heeft een uitgebreid gesprek tussen de Wetenschappelijke Begeleidingscommissie en de Raad van Toezicht plaatsgevonden.

Terugkoppeling Auditcommissie

Vier maal per jaar vindt een korte terugkoppeling van de bevindingen door de Auditcommissie aan de Raad van Toezicht plaats. Daarnaast ontvangen de Raadsleden de notulen van de Auditcommissie.

Beoordeling directeur-bestuurder

Jaarlijks voeren de voorzitter en de vicevoorzitter van de Raad van Toezicht een beoordelingsgesprek met de directeur-bestuurder. Hierin wordt teruggekeken naar

het beleid van dat jaar en wordt de doelstelling voor het nieuwe jaar besproken. De verhouding tussen Raad van Toezicht en de directeur-bestuurder bij Vogelbescherming kenmerkt zich door openheid en een constructieve samenwerking. De directeur-bestuurder voorziet de Raad van Toezicht van voldoende informatie om zijn toezichthoudende taak goed te kunnen uitvoeren, geeft de Raad van Toezicht-toelichting op de verschillende processen en nodigt deze uit mee te denken en te adviseren.

Jaarplan en begroting 2019

Het Jaarplan 2019 en de begroting 2019, gebaseerd op het lopende Strategisch Meerjarenplan, zijn goedgekeurd. Vervolgens zijn die door het Bestuur vastgesteld. 2019 is het laatste jaar van het vigerende meerjarenplan.

Strategisch Meerjarenplan 2020-2025

In 2018 is gestart met de voorbereidingen voor het nieuwe Strategisch Meerjarenplan voor de jaren 2020 tot 2025. De Raad van Toezicht is hierin meegenomen, en zal ook in 2019 nauw betrokken worden bij het opstellen van dit nieuwe meerjarenplan.

8.3.3 Functies en nevenfuncties per 31 december 2018

Voorzitter

De heer H. Scheffers

Benoemd: december 2016 - Herkiesbaar: december 2020

Functie: voormalig CFO SHV Holdings, thans gepensioneerd

Nevenfuncties:

- Vice-voorzitter Raad van Commissarissen Flint Holding

Overige leden

De heer J.A. Bikker (lid Auditcommissie)

Benoemd: april 2012 - Herkozen: april 2016 - Aftredend: april 2020

Functie: Emeritus hoogleraar Banking and Financial Regulation, Universiteit Utrecht; senior onderzoeker De Nederlandsche Bank

Nevenfuncties:

- Lid Vogelwerkgroep Het Gooi e.o.

De heer C.E. Dijkers (lid Auditcommissie)

Benoemd: mei 2013 - Herkiesbaar: mei 2017

Functie: Manager Governance Risk & Compliance, Menzis

Nevenfuncties:

- Penningmeester Stichting Stedenband Veenendaal-Olomouc

De heer E.A.W. Ernens

Benoemd: mei 2013 - Herkiesbaar: mei 2017

Functie: Commercial Manager, SABA

Dinxperlo

Nevenfuncties:

- Docent sales en marketing ISBW en DOC
- Lid Onderwijsadviesraad CE deeltijd Hogeschool van Amsterdam
- Assessor EVC-trajecten Hogeschool van Amsterdam
- Gecommitteerde Hogeschool van Amsterdam

De heer J.D.W. Kievit

Benoemd: april 2012 - Herkozen: april 2016 -

Aftredend: april 2020

Functie: senior projectleider Natura 2000, gebiedsontwikkeling en ecologie, provincie Utrecht

Nevenfuncties:

- Lid van diverse werkgroepen op het gebied van natuur- en landschapsbescherming

Mevrouw S.G. van der Lecq (voorzitter Auditcommissie)

Benoemd: januari 2011 - Herkozen: januari

2015 - Aftredend: januari 2018

Functie: deeltijdhoogleraar

Pensioenmarkten, Vrije Universiteit Amsterdam.

Nevenfuncties:

- Kroonlid, Sociaal-Economische Raad (SER)
- Lid Raad van Commissarissen, Syntus Achmea Real Estate & Finance
- Lid Raad van Commissarissen, Triodos Bank
- Lid Raad van Commissarissen, Arriva Nederland
- Voorzitter Raad van Toezicht, Stichting Robeco Pensioenfondsen

- Voorzitter Raad van Toezicht, Stichting Bedrijfstakpensioenfondsen voor de Zoetwarenindustrie

- Voorzitter Redactieraad, Netspar

- Academic member, Occupational Pensions Stakeholder Group, EIOPA

- Voorzitter bestuur, Stichting KPMG Deferred Payments (KDP)

- Voorzitter bestuur, Stichting Certificering Opleiding Ondernemingsraden (SCOOR)

Mevrouw P.C. Ket

Benoemd: juni 2018 - Herkiesbaar: juni 2022

Functie: Hoofd afdeling Natuur en

Landschap van Vereniging

Natuurmonumenten

Nevenfuncties: geen

Mevrouw I. Tilders

Benoemd: mei 2014 - Herkiesbaar: mei 2018

– Aftredend: mei 2022

Functie: Directeur Foundations of Success Europe (FOS)

Nevenfuncties: geen

Mevrouw M.B. Vos

Benoemd: januari 2011 - Herkozen: januari

2015 - Aftredend: januari 2019

Functie: eigen bedrijf 'Verbinden Met Visie' (advies en beleid voor duurzaamheid).

Nevenfuncties:

- Staatsraad - Afdeling Advisering Raad van State

8.3.4 Auditcommissie

De Raad van Toezicht kent één vaste commissie, de Auditcommissie. De Auditcommissie bestaat uit drie leden van de Raad van Toezicht. Mevrouw Van der Lecq vervulde in het verslagjaar de voorzittersfunctie, de andere twee leden zijn de heren Bikker en Dijkers. De Auditcommissie is belast met het toezichthouden op de financiële gang van zaken binnen de Vereniging in het algemeen en verder met de toetsing van de werking van de administratieve organisatie en alle daarin besloten maatregelen van interne controle. Daarnaast besteedt de Auditcommissie aandacht aan de risicobeheersing en het opvolgen van actuele ontwikkelingen in de

regelgeving. Tevens spreekt de Auditcommissie met de directeur-bestuurder over het beleggingsbeleid van de vereniging. De Auditcommissie vergadert eens per kwartaal, maar kan indien gewenst ook tussentijds een vergadering beleggen. In 2018 heeft geen extra vergadering plaatsgevonden. De vergaderingen worden bijgewoond door de directeur-bestuurder en het hoofd Bedrijfsvoering.

8.3.5 Onderwerpen Auditcommissie

Jaarrekening 2017 en accountantsverslag 2017 (in aanwezigheid van de accountant)

De Auditcommissie besprak de jaarrekening met de directeur-bestuurder en het hoofd Bedrijfsvoering. Het accountantsverslag over 2017 is uitgebreid besproken met de accountant. Uit het verslag is een top-5 met aandachtspunten voor 2018 naar voren gekomen. Deze aandachtspunten zijn opgepakt door de organisatie.

Afstemming met Kascontrolecommissie

De Auditcommissie heeft contact onderhouden met de Kascontrolecommissie van de Ledenraad om de wederzijdse diverse bevindingen en inzichten te bespreken.

Beleid financiële reserves

Het beleid rondom de financiële reserves is besproken, en zal in 2019 verdere uitwerking krijgen.

Tussentijdse resultaatanalyse 2018

De Auditcommissie heeft de tussentijdse financiële resultaten en de prognose van het jaareinderesultaat besproken met de directeur-bestuurder.

Jaarplan en begroting 2019

De Auditcommissie heeft het jaarplan en de daaruit volgende begroting 2019 beoordeeld en geadviseerd om de begroting sluitend te maken. Na deze aanpassing heeft de Auditcommissie aan de Raad van Toezicht geadviseerd de begroting goed te keuren.

Risicodossier

De Auditcommissie bespreekt jaarlijks de risicobereidheid van de organisatie met de bestuurder. Daarnaast wordt halfjaarlijks

bezien of de diverse risico's, zowel van financiële als van operationele aard, zich nog binnen die tolerantiegrenzen bevinden. De Auditcommissie heeft met betrekking tot de risicobereidheid geadviseerd om deze jaarlijks opnieuw te beoordelen aan de hand van de bespreking van de jaarplannen. In 2018 is in het bijzonder ingegaan op de beheersing van compliancerisico's en op diverse veiligheidsrisico's.

Beleggingsplan en beleggingsstatuut

In elke vergadering van de Auditcommissie wordt de stand van zaken rondom beleggingen besproken, waarbij de Auditcommissie een adviserende rol heeft aan de directeur-bestuurder. De directeur-bestuurder laat zich bijstaan door twee beleggingsexperts uit het ledenbestand van Vogelbescherming.

De directeur-bestuurder heeft voor 2019 een nieuw beleggingsplan opgesteld. Daarnaast is op basis van besprekingen in de Auditcommissie het bestaande beleggingsstatuut geactualiseerd. De Auditcommissie heeft de Raad van Toezicht geadviseerd dit beleggingsstatuut goed te keuren. Verder wordt elk kwartaal het portefeuilleoverzicht besproken.

Managementletter, opvolging bevindingen accountant en controleaanpak jaarrekening 2018 (in aanwezigheid van accountant)

De managementletter is door de accountant toegelicht, en is uitvoerig besproken. Terugkijkend naar de aandachtspunten wordt geconstateerd dat er een behoorlijke vooruitgang is geboekt, en er minder nieuwe bevindingen zijn geconstateerd dan in eerdere jaren. Een aantal aandachtspunten behoeft nog realisatie. De belangrijkste punten zijn opgenomen in de toezicht-thema's van de Auditcommissie voor 2019. De controleaanpak voor 2018 is besproken.

Toezichtthema's

In 2018 is speciale aandacht besteed aan de volgende toezichtthema's: opvolging bevindingen accountant', 'fiscale compliance', 'invoering accounting manual en ontwikkelingen bedrijfsvoering' en 'ICT-infrastructuur en applicatierationalisatie'. Deze thema's zijn in iedere vergadering

gemonitord en er is in verschillende mate vooruitgang geboekt. Daarnaast is tijdens elke vergadering aandacht besteed aan het plan van aanpak bescherming privacy en informatieveiligheid.

Voor 2019 zijn 'ICT', 'robuuste reserves' en 'winkelprocedures' benoemd als thema's waar de Auditcommissie extra aandacht aan zal besteden.

Zelfevaluatie Auditcommissie

Eind 2018 heeft de Auditcommissie een zelfevaluatie gehouden. Daarbij zijn ook de terugkoppelingen vanuit de directeur-bestuurder en de organisatie meegenomen. De belangrijkste vaststelling is dat de Auditcommissie naar tevredenheid functioneert. Als aandachtspunt werd genoemd dat het belangrijk is om meer stil te staan bij de impact die de opmerkingen door de Auditcommissie voor de organisatie kunnen hebben. Tegelijk is het logisch dat opmerkingen impact hebben en dat de organisatie hier werk aan heeft. Het gaat veelal over professionalisering en dat vergt investeringen. Dit thema zal beter in de gaten worden gehouden.

8.4 Ledenraad

8.4.1 Werkwijze

De Ledenraad vertegenwoordigt de leden. De Ledenraad bestaat uit minimaal 35 en maximaal 40 leden. De Ledenraad controleert het beleid van het Bestuur en de Raad van Toezicht. De Ledenraad benoemt de nieuwe leden van de Raad van Toezicht op voordracht van de Raad van Toezicht. De Ledenraad bepaalt mede het beleid van de Vereniging. Dat gebeurt door vaststelling van het vijfjaarlijkse Strategisch Meerjarenplan (SMP), voorgesteld door het Bestuur. Lidmaatschap van de Ledenraad is onbezoldigd.

In 2018 waren er drie reglementair terugtrekkende leden, en zeven herkiesbare leden voor een tweede termijn van vier jaar. Deelname aan de Ledenraad is voor een periode van vier jaar, met de mogelijkheid om eenmaal voor een aansluitende periode

van vier jaar herkozen te worden.

Ledenraadsleden worden door de leden van Vogelbescherming gekozen. Dit kan digitaal of schriftelijk geschieden. In 2018 zijn in totaal tien Ledenraadsleden gekozen, waarvan zes voor een tweede termijn. De Ledenraad kent een vergadercyclus van vier vergaderingen per jaar. De directeur-bestuurder is bij alle vergaderingen aanwezig. De Raad van Toezicht wordt bij twee vergaderingen uitgenodigd, waarbij de Ledenraad en Raad van Toezicht met elkaar van gedachten kunnen wisselen en de Raad van Toezicht toelichting kan geven over bepaalde genomen besluiten.

8.4.2 Verslag Ledenraad boog in 2018

Jaarrekening 2017

De Ledenraad heeft de jaarrekening 2017 vastgesteld. Vervolgens heeft de Ledenraad het Bestuur en de Raad van Toezicht decharge verleend voor het gevoerde beleid, respectievelijk toezicht over 2017.

Bestuursverslag 2017

Aan de hand van het Bestuursverslag 2017 heeft de Ledenraad het gevoerde beleid van 2017 besproken.

Jaarplan en begroting 2019

Bespreking van en advisering aan Bestuur en Raad van Toezicht met betrekking tot het jaarplan en begroting over 2019 vond plaats.

Benoeming Raad van Toezichtleden

De Ledenraad heeft mevrouw Tilders voor een tweede termijn van vier jaar benoemd als lid van de Raad van Toezicht. Tevens heeft de Ledenraad mevrouw Ket benoemd voor een eerste termijn van vier jaar, ingaande op 1 juni 2018. De heren Eickhout en Brands zijn eveneens voor een eerste termijn benoemd door de Ledenraad, ingaande op 1 januari 2019.

Contributie 2019

De Ledenraad heeft ermee ingestemd om in 2019 geen contributieverhoging door te voeren. Het voornemen is uitgesproken om in 2020 wel een contributieverhoging door te voeren.

Strategisch meerjarenplan 2020-2025

In 2018 is gestart met de voorbereidingen voor het nieuwe Strategisch Meerjarenplan voor de jaren 2020 tot 2025. De Ledenraad is hierin meegenomen, en zal ook in 2019 nauw betrokken worden bij het opstellen van dit nieuwe meerjarenplan. De vaststellingsbevoegdheid van het Strategisch Meerjarenplan berust bij de Ledenraad.

Voortgangsrapportages

De Ledenraad wordt periodiek op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen binnen de Vereniging.

Verkiezing Gouden Lepelaar

Jaarlijks maakt de commissie Gouden Lepelaar een keuze uit de kandidaten voor de Gouden Lepelaar en draagt deze voor aan het Bestuur. In 2018 werd de Gouden Lepelaar aan Jan Benoist uitgereikt. Jan Benoist is voorgedragen door het bestuur van de West-Brabantse Vogelwerkgroep. Jan heeft zich over een zeer lange periode op veelzijdige wijze ingezet voor de bescherming van vogels, zowel regionaal als internationaal.

Actueel

De Ledenraad kreeg bij elke vergadering een overzicht van actuele beleidskeuzes.

Presentaties door het bureau

Tijdens de verschillende vergaderingen wordt de Ledenraad bijgepraat over onderwerpen waar Vogelbescherming zich mee bezighoudt, door middel van presentaties. Dit jaar zijn er presentaties gegeven over het IJsselmeer, de opzet van het nieuwe Strategisch Meerjarenplan, Basiskwaliteit Natuur, Beleef de Lente en boek *Bedreigde vogels in Nederland*.

Workshop efficiënt werken in de Ledenraad

Er is in de vorm van een workshop stilgestaan bij het functioneren van de Ledenraad. Overall conclusie is dat er veel tevredenheid is over het functioneren van de Ledenraad. Wel zal aandacht gegeven worden aan verbeterpunten, zoals meer ruimte voor terugkoppeling door de commissies. Over twee jaar zal een volgende evaluatieronde ingepland worden.

8.4.3 Ledenraadsleden

Eind 2018 bedroeg het aantal ledenraadsleden 40. Een overzicht van de ledenraadsleden per 31 december 2018:

Mevrouw E.A. Aerts
(2018 gekozen voor eerste termijn)
De heer J.A. van den Anel
De heer M. Assenberg
De heer E. Boer
De heer E.C. Bouwmeester
De heer T. Burger
(2018 gekozen voor eerste termijn)
De heer H.A. Diephuis
De heer A.H. Dorrestijn
(2018 herkozen voor tweede termijn)
De heer R. Eman
(2018 herkozen voor tweede termijn)
De heer W. van Gelder
De heer N.L.M. Gilissen
De heer E.P. Gille
De heer P.S. de Greeuw
De heer J.J. van Harten
De heer J.M.G. Hermans (vicevoorzitter)
(2018 herkozen voor tweede termijn)
De heer R.P.M. Holtkamp
De heer K.J. Katsman
De heer P.P.J. van de Laar
Mevrouw L.J. van Leeuwen
De heer P.R. Leyenaar
De heer M. Ligthart
De heer W.F.H. van Lint
(2018 herkozen voor tweede termijn)
Mevrouw A.E.S. Mogony
(2018 gekozen voor eerste termijn)
De heer J.H. Mooij
De heer K. Oudshoorn
De heer H.J. Penning
De heer M. Platteeuw
Mevrouw A. Postma
De heer W. Rohde
(2018 gekozen voor eerste termijn)
De heer P.M. van Rooij (voorzitter)
(2018 herkozen voor tweede termijn)
De heer P.A. Schaap
Mevrouw A.C.W. Scheringa-Koster
(2018 gekozen voor eerste termijn)
Mevrouw E.P.M. van de Schoor
De heer E. Schuller
Mevrouw dr. J. Schuyf
(2018 herkozen voor tweede termijn)
De heer J. Spits
(2018 gekozen voor eerste termijn)

De heer A. van Sprang
Mevrouw P. Spreuwenberg
De heer J.J. van der Waarde
Mevrouw N.H.C.A. de Wit

8.4.4 Ledenraadscommissies

Er zijn vier ledenraadscommissies: Interne Organisatie, Communicatie, Bescherming Internationaal en Bescherming Nationaal. De commissies komen ten minste tweemaal per jaar bijeen om de ledenraadsvergaderingen voor te bereiden. Daarnaast kunnen de commissies gevraagd en ongevraagd advies uitbrengen aan de Ledenraad. Als een advies wordt overgenomen door de Ledenraad, wordt het vervolgens aangeboden aan het Bestuur. Een overzicht van de taken en de activiteiten in 2018 per commissie:

Commissie Interne Organisatie

Taak: ondersteuning van de Ledenraad voor de dossiers verenigingsstructuur, organisatie van de Ledenraad (statuten en HR) en financiën. De commissie kent twee bijzondere commissies: de Kiescommissie (met daarin leden uit de gehele Ledenraad) en de Kascontrolecommissie.

Activiteiten 2018: de commissie heeft zich vooral gericht op het Strategisch Meerjarenplan 2015-2020 en het jaarplan 2019. De Kascontrolecommissie heeft de jaarrekening en het accountantsverslag van 2017 beoordeeld en daarover de Ledenraad geadviseerd.

Commissie Communicatie

Taak: ondersteuning van de Ledenraad voor de onderdelen marketing en communicatie, ledenwerving en fondswerving, beleid ten aanzien van jeugd en eventuele andere speciale doelgroepen. Een 'bijzondere commissie' onder de regie van de commissie Communicatie is de commissie Gouden Lepelaar. De voorgestelde 'winnaar' van de Gouden Lepelaar wordt ter goedkeuring voorgelegd aan het Bestuur.

Activiteiten 2018: voorbereiden van en adviseren over onderwerpen die in de reguliere vergaderingen worden besproken, zoals financieel verslag, jaarplan en

begroting. Advies over uitreiking van de Gouden Lepelaar.

Commissie Bescherming Internationaal

Taak: ondersteuning van de Ledenraad voor internationale dossiers, in het bijzonder voor de projecten over trekroutes waarvan Nederland deel uitmaakt. Het beleid van BirdLife International is hierbij een belangrijke leidraad.

Activiteiten 2018: voorbereiden van en adviseren over onderwerpen die in de reguliere vergaderingen worden besproken, zoals financieel verslag, jaarverslag, jaarplan en begroting en Handboek Reglementen. In het bijzonder gaat daarbij aandacht uit naar advisering over het internationale aspect van (de uitvoering van) het beleid van Vogelbescherming.

Activiteiten 2017: voorbereiden van en adviseren over onderwerpen die in de reguliere vergaderingen worden besproken, zoals financieel verslag, jaarverslag, jaarplan en begroting en Handboek Reglementen. In het bijzonder gaat daarbij aandacht uit naar advisering over het internationale aspect van (de uitvoering van) het beleid van Vogelbescherming.

Commissie Bescherming Nationaal

Taak: ondersteuning van de Ledenraad voor nationale dossiers, samenwerking met nationale beschermingspartners, wetenschappelijk onderzoek en Sovon.

Activiteiten 2018: voorbereiden van en adviseren over onderwerpen die in de reguliere vergaderingen worden besproken, zoals financieel verslag, jaarplan en begroting.

8.4.5 Bijeenkomst met Ledenraad, Raad van Toezicht en Bestuur

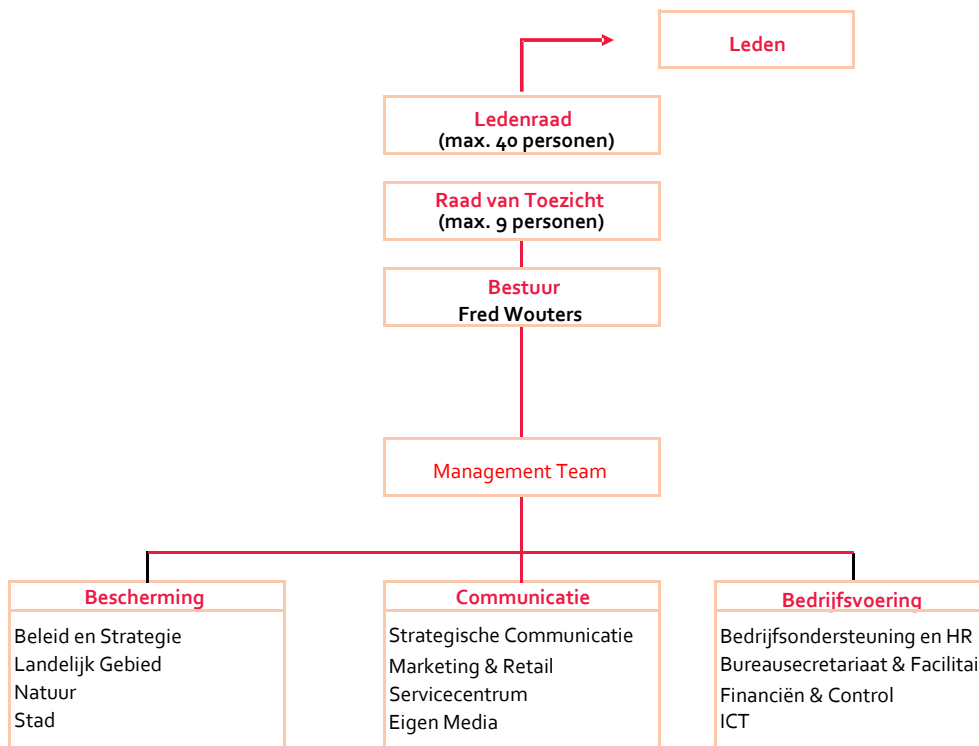
Jaarlijks komen Ledenraad, Raad van Toezicht en Bestuur bijeen voor een informatieve bijeenkomst. Doel van deze bijeenkomsten is enerzijds de bevordering van informeel contact tussen de Ledenraadsleden, de Raad van Toezichtleden en de directeur-bestuurder onderling en anderzijds kennismaking met en verdieping in het werk van Vogelbescherming. In 2018 werd afgereisd naar Onstwedde, waar door

de Werkgroep Grauwe Kiekendief twee presentaties gegeven werden over het kiekendievenwerk en akkervogelbescherming in Groningen, en over het experiment met een natuurinclusief

bouwplan. Na de lunch werden twee locaties in de omgeving bezocht, waarbij door medewerkers van de werkgroep een nadere toelichting gegeven werd.

8.5 Bureau

8.5.1 Organisatieschema

8.5.2 Medewerkers

Op 31 december 2018 waren er 90 medewerkers in dienst bij Vogelbescherming. Daarvan waren er 70 in vaste dienst en 20 in tijdelijke dienst. 87 van de 90 medewerkers werken parttime. Op 31 december 2018 bedroeg het aantal FTE 69. In 2018 waren er 6 stagiair(e)s bij Vogelbescherming werkzaam en 2 WEP-vrijwilligers. Van de 90 medewerkers zijn er op 31 december 2018 51 vrouw en 39 man. De gemiddelde leeftijd was in 2018 48,9 jaar.

Inzetbaarheidsbudget

In het kader van levensfasebewust personeelsbeleid en het gelijk trekken van arbeidsvoorwaarden, is vanaf 2014 een inzetbaarheidsbudget ter beschikking

gesteld aan alle medewerkers. Dit bestaat uit een tijddeel en een gelddeel. Het gelddeel is een netto vergoeding die wordt gefinancierd vanuit de werkkostenregeling en bedroeg in 2018 € 350 op basis van een fulltime dienstverband per medewerker.

Strategisch Personeelsplan

In 2018 heeft het MT de visie over werken in de toekomst bij Vogelbescherming definitief vastgesteld. Deze visie is voorbereid door een afvaardiging van medewerkers en geeft antwoord op de vraag hoe Vogelbescherming in de toekomst werkt. Deze visie wordt, samen met het nieuwe Strategisch Meerjarenplan van Vogelbescherming, in 2019 gebruikt om een Strategisch Personeelsplan te vormen.

Initiatieven tot professionalisering en digitalisering

In 2018 zijn meerdere initiatieven gestart om het team HR van Vogelbescherming te professionaliseren. Zo hebben medewerkers de mogelijkheid gekregen om zelf verlof aan te vragen, wijzigingen door de voeren in persoonlijke gegevens en de mogelijkheid gekregen om hun dossier in te zien. Er is gestart met een nieuw ontwikkelbeleid voor medewerkers. Het doel daarvan is het beter laten aansluiten van de organisatiedoelstellingen op de ontwikkeling van individuele medewerkers. Verder is er gestart met het beter vormgeven van de formatieplanning.

8.5.3 Borging privacy en informatieveiligheid

In het verslagjaar is gewerkt aan de aanpassing en borging van het privacybeleid aansluitend op de Europese privacywetgeving (Algemene Verordening Gegevensbescherming), die per 25 mei 2018 in werking is getreden. Hierbij is gelijktijdig gewerkt aan de verbetering van de informatieveiligheid. Aan de hand van door externen gehouden scans is een 'uitvoeringsplan invoering privacy en informatieveiligheid' opgesteld. Op basis van dit plan hebben we nu een vernieuwd privacybeleid, cookiebeleid, integriteitsbeleid e.d. Verder werden verwerkersovereenkomsten gesloten met relevante partijen en is via een korte campagne het bewustzijn van medewerkers vergroot. Door de branchevereniging voor data driven marketing heeft Vogelbescherming het predicaat 'goud' gekregen, het hoogst haalbare op het gebied van privacybescherming.

Om ook in de toekomst scherp te blijven, wordt er door onafhankelijke partijen jaarlijks een cyber security scan en een AVG-meting gehouden. In het verslagjaar heeft Vogelbescherming geen meldingen van datalekken hoeven indienen bij de Autoriteit Persoonsgegevens.

8.5.4 Maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)

Vogelbescherming richt zich op het vergroten van de leefbaarheid van deze

wereld voor vogels én mensen – zo staat het in onze missie. Hoe we dat willen realiseren, leggen we vast in strategische plannen met een looptijd van vijf jaar. Op onze website staat een versie op hoofdlijnen van het Strategisch Meerjarenplan 2015 -2020. Op basis van deze strategie maken we jaarplannen met concrete doelstellingen. In dit verslag leggen we verantwoording af hoe wij als organisatie hebben bijgedragen aan een wereld waarin óók plek is voor natuur en vogels.

In de eerste plaats door verantwoord personeelsbeleid waarin ontwikkeling van medewerkers, gezondheid en duurzame inzetbaarheid centraal staan. Verder bieden we als Vogelbescherming ruimte aan stagiair(e)s van velerlei opleidingen om zich bij ons te bekwamen en hebben we werkervaringsplaatsen. Op die manier vergroten we de kansen op de arbeidsmarkt voor betrokkenen.

Ons inkoopbeleid kenmerkt zich door de inkoop van producten en diensten met een maximale duurzame waarde. Naast de prijs wordt de impact op mens en milieu meegewogen bij de aanschaf, net als de wijze waarop onze inkoop kan bijdragen aan de realisatie van de beleidsdoelen van Vogelbescherming. Bij alle nieuwe contracten kijken we naar milieucriteria (bijvoorbeeld energiezuinige apparatuur, transportkosten, verpakkingsmaterialen, schoonmaakmiddelen), dierenwelzijn en 'social return'.

Voor het terugbrengen van het energieverbruik investeren we al geruime tijd in ons gebouw, onder meer via zonnepanelen en een groene gevel.

Medewerkers van Vogelbescherming zijn regelmatig op reis, in binnen- en buitenland. Voor binnenlandreizen worden medewerkers gestimuleerd zoveel mogelijk gebruik te maken van het openbaar vervoer. De functie van enkele medewerkers van Vogelbescherming brengt met zich mee dat zij geregeld naar het buitenland gaan. Sinds 2016 wordt het hiermee samenhangende CO₂-verbruik gecompenseerd via het

programma Stand for Trees, waarmee het Gola-regenwoud in Sierra Leone in stand wordt gehouden. In het verleden heeft Vogelbescherming belangrijk bijgedragen aan de natuurbescherming in dit gebied.

In het najaar 2018 is, ondanks de al genomen en lopende maatregelen, besloten tot een verdere intensivering van ons MVO. Zowel de snel veranderende maatschappelijke opvattingen en de toenemende mogelijkheden om duurzaamheidsmaatregelen te realiseren, hebben hiertoe geleid. Een werkgroep is begonnen met het in kaart brengen van kortetermijnmaatregelen en een aanpak voor de komende jaren, gekoppeld aan het nieuwe strategisch plan van Vogelbescherming voor 2020-2025.

8.5.5 Risicobeheersing

Organisatie

Vogelbescherming beheert met behulp van een risico-instrument op gestructureerde wijze de belangrijkste risico's die de organisatie kunnen raken. Het systeem van risicomanagement is van de Raad van Toezicht en de directeur-bestuurder tot aan de operationele en ondersteunende afdelingen verankerd in de organisatie.

Met behulp van het risico-instrument kan Vogelbescherming beter anticiperen op mogelijke risico's door het tijdig nemen van effectieve beheersmaatregelen waarmee we de continuïteit van de organisatie te waarborgen. Door al in een vroeg stadium na te denken over mogelijke risico's kunnen we ervoor zorgen dat het geen risico's worden, of kunnen we eventuele ernstige gevolgen ervan beperken. Het dossier wordt steeds actueel gehouden. Actuele zaken zoals informatieveiligheid en privacybescherming worden tijdig in het risicodossier verwerkt. De coördinerende rol voor het actueel en onder de aandacht houden van het

risicodossier bij bestuur, management en toezicht berust bij het hoofd Bedrijfsvoering. De directeur-bestuurder is eindverantwoordelijk. De inhoudelijke rol voor het actueel houden is toebedeeld aan de controller (een nieuwe functionaris die in 2017 is aangesteld) en de verenigingssecretaris. Deze adviseren de directeur-bestuurder / MT gevraagd en ongevraagd over de gevolgen van bepaalde besluiten of actuele risico's die zich aandienen. Bij elk bestuursbesluit wordt vastgesteld wat de mogelijke risico's zijn die hieraan verbonden zijn. Als er sprake is van risico's voor de hele organisatie worden deze in het risico-instrument opgenomen.

Risicodossier

Het risicodossier is opgebouwd volgens het 'impact = kans * effect-uitgangspunt'. Het bevat alle geïnventariseerde risico's en bestaat uit de volgende componenten:

- oorzaak en gevolg risicofactoren
- omschrijving risico
- risicocategorie (financieel, kwaliteit/reputatie, organisatie, continuïteit, personeel)
- kans
- effect
- impact
- tolerantie (mate van acceptatie)
- huidige (preventieve) maatregelen
- aanvullende maatregelen

Op basis van het risicodossier worden de risico's gevisualiseerd in heatmaps. In deze heatmaps is in één oogopslag te zien waar de potentiële risico's zitten en waar de verschuivingen zitten ten opzichte van voorgaande periode. Voor een goeddoelenorganisatie is de impact van een probleem rondom reputatie altijd hoog. Daarom is voor de risicocategorie kwaliteit/reputatie de tolerantiedrempel standaard *laag*. Voor de andere categorieën is die meestal *beperkt*.

Voornaamste risico's

Strategische risico's/kwaliteit/reputatie

Voornaamste risico's

Imagoschade als gevolg van een incident. Dit kan van alles zijn, van een meningsverschil over een nalatenschap, interne fraude, ondeugdelijke wetenschappelijke onderbouwing, tot een vertrouwensbreuk tussen Raad van Toezicht en Bestuur. Het is niet altijd mogelijk om deze incidenten te voorkomen, daarom is het goed om naast preventieve maatregelen er ook voor te zorgen dat adequaat opgetreden kan worden in geval van een incident. De verwachte impact van imagoschade voor goededoelenorganisaties is zeer groot en de risicobereidheid op dit gebied van imagoschade is dan ook laag.

Getroffen maatregelen

- Zorgvuldige selectie externe partijen aan de hand van vastgestelde criteria.
- Richtlijn Fraude.
- Interne beheersing op orde.
- Relevante verzekeringen afgesloten.
- Zorgvuldig personeelsbeleid.
- Goed contact met stakeholders.
- Goede afstemming met notaris en nabestaanden.
- Bevoegdheden verschillende interne organen goed vastgelegd in statuten en reglementen.
- Actueel draaiboek crisisteam op orde.

Operationele risico's / continuïteit

Voornaamste risico's

Dit betreft omstandigheden waardoor de continuïteit van de organisatie in gevaar kan komen. Hierbij valt te denken aan het afbranden van het kantoorpand, maar ook problemen met het relatiebeheersysteem of een crash van de ledendatabase. De te verwachten impact hiervan op de continuïteit van de organisatie varieert van gemiddeld tot zeer groot (crash ledendatabase). De risicobereidheid is beperkt.

Getroffen maatregelen

- Actuele back-up op verschillende fysieke locaties.
- Periodieke restoreprocedures.
- Periodieke brandweeroefeningen.
- Jaarlijkse brandweerinspectie.
- Mogelijkheid tot thuiswerken.
- Contract voor support en onderhoud relatiebeheersysteem.
- Contractuele afspraken over back-up en recovery database.
- Wekelijkse vulnerability scans.
- Calamiteitentest uitgevoerd.
- Jaarlijkse pen & hacktest.

Financiële risico's

Voornaamste risico's

Wegvallen van grote bron van inkomsten, zoals de Nationale Postcode Loterij, grote terugloop in leden, of minder inkomsten uit nalatenschappen dan in de begroting is opgenomen. De impact die dit met zich mee kan brengen varieert van gemiddeld tot zeer groot. De mate van beïnvloeding varieert. De risicobereidheid is beperkt.

Getroffen maatregelen

- Goed contact onderhouden met leden en andere stakeholders.
- Conservatief begrotingsbeleid: niet toegezegde inkomsten uit subsidies worden niet begroot, voor periodieke baten als nalatenschappen wordt begroot op ervaringscijfers.
- Begroting monitoren met tussentijdse rapportages, waardoor tussentijdse bijsturing mogelijk is.
- Bij tekort inzet continuïteitsreserve en adequaat vermogens- en beleggingsbeleid.
- Up-to-date financiële administratie t.a.v. opbrengsten en verplichtingen.

Compliance risico's

Voornaamste risico's

Niet voldoen aan wet- en regelgeving. Het gaat om privacywetgeving, specifieke regelgeving voor een goede doelenorganisatie (ANBI, CBF-erkenning), algemene fiscale, personele regelgeving.

Getroffen maatregelen

- Bewustzijn bij medewerkers en management voor reageren op externe ontwikkelingen op het gebied van compliance.
- Continue scholing medewerkers op de verschillende wetgevingsgebieden
- Actualiteiten:
Uitvoeringsplan invoering privacy en informatieveiligheid.
Uitvoeringsplan fiscale compliance.
- Voortdurend monitoren bevindingen accountant op het gebied van interne beheersing.

Het risicodossier wordt tweemaal per jaar en indien nodig vaker besproken in het managementteam. Daaruit volgen indien nodig maatregelen en wordt er bekeken of er nieuwe risico's voor de organisatie aan het dossier moeten worden toegevoegd. De Auditcommissie van de Raad van Toezicht bespreekt eens per jaar het risicodossier met de directeur-bestuurder en wordt meteen op de hoogte gebracht als zich tussentijds nieuwe en grote risico's voordoen. De Auditcommissie deelt de bevindingen vervolgens met de gehele Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht heeft als toezichthouder hierin een controlerende en adviserende functie.

De volgende beheersinstrumenten met betrekking tot risicobeheersing en interne controle zijn operationeel:

- Periodieke financiële rapportages (maandelijks en 4-maandelijks)
- Periodieke voortgangsrapportage (4-maandelijks)
- Procuratieregeling voor het aangaan van betalingen en verplichtingen.
- Periodieke bespreking van bevindingen naar aanleiding van de rapportages van de Auditcommissie.
- Aandacht voor opvolgen aanbevelingen accountant op management- en bestuursniveau.
- Gedragscode Goede Doelen Nederland.
- Strategisch Meerjarenplan.

- Alle projectplannen bevatten een risico-paragraaf.
- AO is in aanzet beschreven (Handboek AO/IB).
- Richtlijn fraude.
- Risicodossier.

In 2018 is het risicodossier geactualiseerd. Daarnaast is risicomanagement meer in operationele processen ingebouwd, waarmee risicomanagement ook een bottom-up impuls heeft gekregen. Voor 2019 wordt onderzocht of risicomanagement nog diep in de organisatie kan worden gebracht met een permanent inzichtelijk risico-instrument.

8.5.6 Ondernemingsraad

De Ondernemingsraad (OR) kwam in 2018 vijf keer bijeen met de directeur-bestuurder, waarvan viermaal voor een overlegvergadering en eenmaal een informeel gesprek. Op de agenda stonden in 2018:

- De rol van de preventiemedewerker is geformaliseerd.
- Met de bedrijfsarts is geprobeerd een basiscontract op te stellen, toen de samenwerking stroef verliep is gezocht naar een nieuwe, eind van het jaar is met haar een basiscontract vastgesteld.
- De gedragscode privacy en informatieveiligheid is besproken.
- Gesproken is over de diverse duurzame initiatieven binnen Vogelbescherming en hoe we dit kunnen formaliseren in een nieuw MVO-beleidsstuk.

- De primaire arbeidsvoorwaarden zijn aangepast, salarissen worden geïndexeerd op basis van CPI, de BBRA schalen worden hiermee los gelaten.
- De (secundaire) arbeidsvoorwaarden zijn op enkele punten aangepast en voldoen nu weer aan actuele wet- en regelgeving.

8.6 Financieel Beleid

Algemeen

Het operationele resultaat in 2018 is € 2,4 miljoen positief. Dit is € 5,4 miljoen beter dan was begroot: er was, voor inzet van bestemmingsreserves en –fondsen, een negatief resultaat begroot van € 3,0 miljoen. Dit verschil is te verklaren door:

- Hogere baten van totaal € 3,7 miljoen, veroorzaakt door:
 - baten particulieren, veroorzaakt door nalatenschappen (2,9 miljoen);
 - opbrengsten van provinciale subsidies, met name vanwege het in 2019 toegekende Heel Brabant Bouwt van de provincie Noord-Brabant (totaal 0,5 miljoen);
 - hogere opbrengsten van bedrijven en overige organisaties (0,3 miljoen);
- Lagere lasten van totaal € 1,8 miljoen, veroorzaakt door::
 - Latere uitvoering van projecten dan gepland op het gebied van de beschermingsdoelen bij de Droomfondsprojecten Haringvliet en Meer IJsselmeer, met name als gevolg van moeizaam tot stand komen voorbereidende overeenkomsten, vergunningen (€ 1,8 miljoen lager);
 - Vertraging in de uitvoering van projecten in verband met activering samenleving en fondsenwerving (Corporate Campagne en de Klant Contact Strategie) (€ 0,4 miljoen lager);
 - Hogere kosten voor bedrijfsvoering als gevolg van invoering ICT-oplossingen (onder andere CRM-oplossing binnen Navision/Charity, hogere afschrijvings-lasten en overige lasten in verband met investeringen in ICT-infrastructuur, verbouwing winkel en inhuur personeel om de continuïteit

van de bedrijfsprocessen te kunnen garanderen (0,4 miljoen hoger).

- Een tegenvaller op de financiële baten en lasten als gevolg van de sterk inzakkende beurs in november en december (0,15 miljoen negatief).

Voor de resultaatverdeling, zie paragraaf 2.2 van de jaarrekening.

Investerings

Tot en met juli 2018 is gewerkt aan de ontwikkeling van het relatiebeheersysteem Navision/Charity). In juli 2018 is het systeem live gegaan, waarna verder aan de optimalisatie van de processen is gewerkt. De ontwikkeling was gestart in het voorjaar van 2017. De totale investeringen die met dit project zijn gemoeid bedragen ongeveer € 800.000.

Op het gebied van huisvesting werd in het voorjaar de winkel verbouwd en uitgebreid en is de winkel opgeknapt (€ 170.000). Toen bleek dat de ICT-infrastructuur uit de technische levensduur liep is in het voorjaar van 2018 de infrastructuur volledig is vernieuwd.

Liquiditeit en solvabiliteit

Vogelbescherming beschikt over een gezonde liquiditeitspositie (zie 2.5.6 van de jaarrekening) en is voldoende solvabel (solvabiliteit is graadmeter voor de vermogenspositie). De current ratio (vlottende activa/kortlopende schulden is: 3,3 (factor hoger dan 1,5 wordt als gezond beschouwd). De solvabiliteit (eigen vermogen/totaal vermogen) is 0,79 (factor hoger dan 0,5 is gezond). Bij de laatste geldt wel dat deze vertekent als gevolg van het grote aandeel van bestemmingsfondsen, dat de komende jaren uitgegeven zal worden aan door derden bepaalde bestemmingen. Hetzelfde geldt voor de grote meevaller op de post nalatenschappen die in het najaar van 2018 ontstond.

Besteed aan de doelstelling

In totaal is 67% procent van de baten besteed aan de doelstelling. Dit is lager dan in 2017 (74%). Deze daling is met name het gevolg van het hogere exploitatiesaldo, door de hiervoor genoemde meevallers op de nalatenschappen en vertraging bij diverse projecten.

Besteed aan fondsenwerving

In totaal bedraagt het 'percentage kosten fondswerving' 9,8% van de totale baten uit fondswerving. Ondanks dat de tot 2017 door het Centraal Bureau Fondsenwerving gehanteerde norm van 25% maximale kosten is afgeschaft, blijft Vogelbescherming de kosten in verband met fondsenwerving nauwgezet volgen. In paragraaf 2.7.7. van de jaarrekening wordt de besteding nader toegelicht.

Fondsenwervende acties gaan altijd samen met het verstrekken van voorlichting over de desbetreffende fondsenwerving. De kosten voor ledenwerving en -binding beogen grotere betrokkenheid bij de missie van Vogelbescherming. De kosten voor fondsenwervende acties, ledenwerving en -binding worden voor 75 procent toegerekend aan de kosten eigen fondsenwerving. Via mailing-acties aan de leden worden de fondsen

geworven. Aan de besteding ligt een projectplan ten grondslag en de binnenkomende gelden worden in een bestemmingsfonds opgenomen. Het beleid is erop gericht de besteding binnen drie jaar na het jaar van ontvangst te hebben afgerond. De opbouw van de bestemmingsfondsen is te vinden in paragraaf 2.5.7 van de jaarrekening.

Bestemmingsreserve

De in 2016 gevormde bestemmingsreserve van € 1,7 miljoen is bedoeld voor:

- omzetting van eenmalig bedrag naar structurele inkomsten, onder andere door ledenwerving (via het project 'corporate campagne').
- het Strategisch Meerjarenplan 2015-2020 (SMP) op een hoger niveau uitvoeren, vooral bij die zaken waarvoor het moeilijk is fondsen te werven.
- versterking van de Bedrijfsvoering

In 2018 zijn de volgende bedragen begroot en gerealiseerd:

	Begroot	Realisatie
Versterking campagne	300.000	222.048
Versterking uitvoering SMP	698.000	467.787
Versterking Bedrijfsvoering	120.000	137.462
Versterking SMP na 2017	0	
	1.118.000	827.297

Besteed aan beheer en administratie

De kosten voor beheer en administratie bedragen 8,4 procent van de totale lasten, wat 0,2% lager is dan in 2017. Ten opzichte van 2017 is het absolute bedrag met € 123.000 toegenomen. Het aandeel kosten beheer en administratie betreft voor het merendeel vaste kosten, waarbij in 2017 extra inhuur heeft plaatsgevonden voor de uitvoering van de dagelijkse taken, die de afgelopen jaren zijn toegenomen als gevolg van investeringen in infrastructuur en Charity/Navision.

Omvang en functie van reserves en fondsen

Voor de opbouw van de reserves en fondsen, zie paragraaf 2.5.7 van de jaarrekening.

Beleggingsbeleid

Een specificatie van de belegde gelden is te vinden in paragraaf 2.5.3 van de jaarrekening. De opbouw van de liquide middelen is te vinden in paragraaf 2.5.6 van de jaarrekening.

Een beperkt deel van de beschikbare liquide middelen is aangemerkt als 'belegbaar vermogen'. Beleggen vindt plaats in aandelenfondsen, obligatiefondsen en deposito's. De keuze van onze beleggingsportefeuille wordt grotendeels bepaald door het begrip 'verantwoord'. We volgen hierin de Goede Doelen Nederland-richtlijn Financieel Beheer Goede Doelen. Vogelbescherming hanteert een zeer voorzichtig beleid. Voorop staan duurzaamheid, integriteit en risicospreiding. Ultimo 2018 is een beleggingsstatuut

vastgesteld, waarin de beleggingsspelregels gedetailleerd zijn vastgelegd.

8.7 Jaarplan en begroting 2018

Het Jaarplan en de bijbehorende Begroting 2019 zijn in het najaar van 2018 vastgesteld en vormen de leidraad voor de uitvoering van activiteiten en daaraan verbonden uitgaven in 2019. De begroting is opgenomen als bijlage van de jaarrekening. Het verwachte eindresultaat voor inzet van de reserves is € 2,8 miljoen negatief. Dit resultaat komt vrijwel geheel ten laste van de bestemmingsfondsen en de bestemmingsreserves. Na aftrek hiervan resulteert een ongedekt tekort van € 0,4 miljoen. In 2019 wordt bekeken of nieuwe inkomsten dit tekort dekken, danwel dat activiteiten op een lager peil moeten worden gebracht.

In 2018 wordt verder geïnvesteerd in het nieuwe relatiebeheersysteem (database). Ondanks dat de grootste investeringen hebben plaatsgevonden is het inregelen om een doelmatiger oplossing te beschikken ook in dat jaar nog nodig. Verder zijn nog investeringen in werkplekvoorzieningen nodig, uit oogpunt van Arbowetgeving en om mogelijkheden voor samenwerken, communicatie met inzet van moderne ICT-hulpmiddelen te verbeteren en vergroten.

De personeelsbezetting voor 2019 is geraamd op een iets hoger niveau dan 2018 en zal alleen kunnen toenemen als de omvang van de projectportefeuille aanzienlijk groeit ten opzichte van het verslagjaar. Hierbij worden interne sturingsnormen voor de 'flexibele schil' en het aandeel personeel op de ongelabelde baten gehanteerd.

Bijlage 1 Medewerkers Vogelbescherming per 31-12-2018

Opleidingsniveau medewerkers Vogelbescherming

Opleidingsniveau	Aantal medewerkers
VMBO	4
MBO	13
HBO	42
WO	29
Overig	2
Totaal	90

Leeftijd medewerkers Vogelbescherming

Leeftijdscategorieën	Aantal medewerkers
<25	0
25-34	11
35-44	24
45-54	27
55-59	16
60-65	10
65 >	2
Totaal	90

In- en uitstroom medewerkers

Instroom	7
Uitstroom	6

Contracten voor (on)bepaalde tijd

Soort contract	Aantal medewerkers
Onbepaalde tijd	70
Bepaalde tijd	20
Totaal	90

(Parttime) medewerkers en fte's

	Aantal medewerkers	fte's	parttimers
Totaal	90	69	87

Bijlage 2 Lijst van gebruikte afkortingen

AAO	Association des Amis des Oiseaux, BirdLife Partner in Tunesië
AEMLAP	African-Eurasian Migratory Landbirds Action Plan
AEWA	African-Eurasian Waterbird Agreement
ANBI	Algemeen nut beogende instellingen
ANLb2016	Nieuw stelstel agrarisch natuur- en landschapsbeheer per 2016
ANV	Agrarische Natuurvereniging
BIG UB	BirdLife International Group on Urban Birds
BSO	Buitenschoolse opvang
CAP	The Common Agricultural Policy – van de Europese Unie, in Nederland afgekort tot GLB
CAPS	Centre for Avian Population Studies
CBF	Centraal Bureau Fondswerving
CDN	Coalitie Delta Natuurlijk, samenwerking tussen natuurorganisaties in de Zeeuwse en Zuid-Hollandse Delta
CWN het	Coalitie Wadden Natuurlijk, samenwerking tussen natuurorganisaties in het Waddengebied
CMB 2	Coastal Migratory Birds 2: programma van BirdLife in West-Afrika
CMS	Convention on migratory species
Ctgb	College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden
DAN	Stichting Duurzaam Agrarisch Natuurbeheer
DCNA	Dutch Caribbean Nature Alliance
EAFI	East Atlantic Flyway Initiative
EU	Europese Unie
EZ	Ministerie van Economische Zaken
GLB	Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (van Europa)
GREPOM	Groupe de Recherche pour la protection des Oiseaux - Marokkaanse BirdLife partner
HR	Human Resources
ICT	Informatie- en Communicatietechnologie
IUCN	International Union for the Conservation of Nature
IVN	Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid
KNNV	Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging
KPI	Key performance indicator (indicator voor een prestatie)
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
MAVA	Foundation pour la nature
MT	Managementteam
MUS	Meetnet Urbane Soorten
MVO	Maatschappelijk verantwoord ondernemen
NABU	Naturschutzbund Deutschland, de BirdLife partner uit Duitsland
NEM	Netwerk Ecologische Monitoring
NIOO-KNAW	Nederlands Instituut voor Ecologie van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen
NIOZ	Nederlands Instituut voor Onderzoek van de Zee
NPL	Nationale Postcode Loterij
NPS	Net promotor score
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
NZO	De Nederlandse Zuivel Organisatie
OBN	Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit
PRW	Programma naar een Rijke Waddenzee
QAS	Quality Assurance System van BirdLife International

RI&E	Risico-inventarisatie & Evaluatie van gezondheids- en veiligheidsrisico's
RSPB	Royal Society for the Protection of Birds - Britse BirdLife Partner
RUG	Rijksuniversiteit Groningen
SCAN	Stichting Collectief Agrarisch Natuurbeheer
SCNL	The Society for Conservation of Nature in Liberia
SKWN	Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland
SMP	Strategisch Meerjarenplan
SPP	Strategisch Personeelsplan
STONE	Steenuilen overleg Nederland
STORK	Stichting Ooievaars Research & Knowhow
OWN	Oehoewerkgroep Nederland
UNESCO	VN-organisatie voor onderwijs, wetenschap, cultuur en communicatie
VBNE	Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren
VOFF	De VOFF is het samenwerkingsverband van de Particuliere Gegevensbeherende Organisaties (PGO's)
WEP	Werkervaringsplaats
WHSRN	Western Hemisphere Shorebird Reserve Network
WRN	Werkgroep Roofvogels Nederland
WSFI	Wadden Sea Flyway Initiative

Colofon

Zeist, 2019.

Dit is een uitgave van Vogelbescherming Nederland.

Online samenvatting Jaarverslag 2018 en download complete verslag:

www.jaarverslagvogelbescherming.nl

Vogelbescherming Nederland

Boulevard 12 3707 BM Zeist

Postbus 925 3700 AX Zeist

030-693 77 00

info@vogelbescherming.nl

www.vogelbescherming.nl

Giften?

Sandra Peters, via

info@vogelbescherming.nl

030-693 77 00

Sponsoring bedrijven? Periodiek schenken? Nalaten?

Jaap Hijmans, via

info@vogelbescherming.nl

030-693 77 00

Jaarrekening 2018

Vogelbescherming Nederland

Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels

Statutaire zetel: Zeist (Nederland)

Kamer van Koophandel nummer: 40530150

RSIN nummer: 002611077

1. Kengetallen en kerncijfers

Vanaf het boekjaar 2017 volgt de indeling van de jaarrekening de gewijzigde richtlijn nummer 650 van de Raad voor de Jaarverslaggeving.

De kengetallen voor de jaren 2014 t/m 2016 zijn in verband met de stelselwijziging in totaal opgenomen.

(bedragen x € 1.000)	2018	2017	2016	2015	2014
Aantal leden en donateurs	141.888	142.383	140.887	140.151	142.634
Stijging/daling ten opzichte van voorgaande jaren:					
- aantal	-495	1.496	736	-2.483	-6.654
- %	-0,3%	1,1%	0,5%	-1,7%	-4,5%
Baten					
Baten van particulieren	9.748	6.465			
Baten van bedrijven	484	335			
Baten van loterijorganisaties	3.183	3.377			
Baten van subsidies van overheden	1.292	1.069			
Baten van verbonden organisaties zonder winststreven	7	8			
Baten van andere organisaties zonder winststreven	257	258			
Som van de geworven baten	14.970	11.511			
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	852	950			
Overige baten	62	34			
Totaal	15.885	12.495	16.177	11.269	9.366
Stijging/daling ten opzichte van voorgaande jaren:	27%	-23%	44%	20%	2%
Af: overige baten	62	34	47	30	61
Baten exclusief overige baten	15.822	12.461	16.130	11.239	9.305
Lasten					
Besteed aan doelstelling	10.701	9.220	10.853	8.941	7.467
Kosten eigen fondsenwerving (€):					
- fondsenwerving	1.561	1.419	1.435	1.572	1.302
- kostprijs artikelen bestemd voor de doelstelling	523	500	308	271	365
Totaal	2.084	1.919	1.743	1.843	1.667

Kosten eigen fondsenwerving (%): *1

- fondsenwerving	9,8%	11,4%	8,9%	14,0%	13,9%
- kosten verkoop artikelen bestemd voor de doelstelling Winkelverkoop)	3,3%	4,0%	1,9%	2,4%	3,9%
Totaal	13,1%	15,4%	10,8%	16,4%	17,8%

Kosten beheer en administratie:

- bedrag	1.120	997	904	747	629
Kosten in % van de totale lasten	8,4%	8,6%	6,9%	6,6%	6,6%
Resultaat	2.401	922	3.073	-22	-122
Totaal activa	22.195	20.240	19.446	16.421	17.084
Current ratio	3,3	2,6	2,4	2,0	2,0
Factor continuïteitsreserve	0,70	0,70	0,70	0,53	0,56

*1) Ook dit relatief lage percentage 2016 en 2018 wordt veroorzaakt door de relatief hoge baten uit nalatenschappen in deze boekjaren.

2. Jaarrekening 2018

2.1 Balans per 31 december

Na resultaatbestemming (bedragen in €)

			31 december 2018	31 december 2017
ACTIVA				
Vaste activa:				
Immateriële vaste activa	2.5.1		878.221	735.006
Materiële vaste activa	2.5.2		4.433.644	4.306.072
Financiële vaste activa	2.5.3		1.447.904	1.723.657
			6.759.769	6.764.735
Vlottende activa:				
Voorraden	2.5.4	402.383		352.622
Vorderingen en overlopende activa	2.5.5			
- kortlopende vorderingen		4.280.970		1.397.848
Liquide middelen	2.5.6	10.751.669		11.724.992
			15.435.022	13.475.462
Totaal activa			22.194.791	20.240.197
PASSIVA				
Reserves en fondsen				
<i>Reserves</i>				
- Continuïteitsreserve		6.251.253		4.913.529
Subtotaal			6.251.253	4.913.529
<i>Bestemmingsreserves:</i>				
- Financiering activa doelstelling		402.383		352.622
- Financiering activa bedrijfsvoering		5.311.863		5.041.078
- Versterking corporate campagne		277.952		210.026
- Versterking uitvoering SMP		1.383.757		1.152.942
- Versterking bedrijfsvoering		200.000		112.411
Subtotaal			7.575.955	6.869.079
<i>Fondsen</i>				
- Bestemmingsfondsen			3.783.158	3.426.990
Totaal reserves en fondsen			17.610.366	15.209.598

Voorzieningen	2.5.8	34.376	35.234
Schulden	2.5.9		
- Kortlopende schulden		4.550.049	4.995.365
Totaal passiva		22.194.791	20.240.197

2.2 Staat van baten en lasten

(bedragen in €)

		Werkelijk	Begroting	Werkelijk
		2018	2018	2017
Baten				
Baten van particulieren	2.7.1	9.748.143	7.027.000	6.464.589
Baten van bedrijven	2.7.2	483.986	475.500	334.570
Baten van loterijorganisaties	2.7.3	3.182.806	1.812.000	3.377.295
Baten van subsidies van overheden	2.7.4	1.291.857	2.083.302	1.068.909
Baten van verbonden organisaties zonder winststreven	2.7.5	6.600		7.500
Baten van andere organisaties zonder winststreven	2.7.6	256.677		258.020
Som van de geworven baten		14.970.069	11.397.802	11.510.883
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	2.7.7	852.428	756.500	950.443
Overige baten	2.7.8	62.268	25.000	33.828
Som van de baten		15.884.765	12.179.302	12.495.154
Lasten				
Besteed aan doelstellingen:	2.7.9			
Bescherming		7.776.315		6.420.740
Activeren van de samenleving		2.924.417		2.799.305
Totaal besteed aan doelstelling		10.700.733		9.220.045
Wervingskosten	2.7.10	1.561.198		1.419.016
Kosten beheer en administratie	2.7.11	1.120.059		996.525
Som van de lasten		13.381.990	15.204.213	11.635.587
Saldo voor financiële baten en lasten		2.502.775	3.024.911	859.568
Saldo financiële baten en lasten	2.7.12	-		
		102.006	47.000	62.039
Saldo van baten en lasten		2.400.769	-2.977.911	921.607

Besteed aan doelstelling in % van de baten *

norm:
80%

80%

79%

Bestemming saldo

Toevoeging/onttrekking aan:

- continuïteitsreserve	1.337.724	-308.282	-625.959
- bestemmingsreserves	706.876	-1.118.000	-43.659
- bestemmingsfondsen	356.169	-1.551.629	1.591.225

Totaal	2.400.769	-2.977.911	921.607
---------------	------------------	-------------------	----------------

* Het percentage besteed aan de doelstelling is exclusief overige baten.

2.3 Kasstroomoverzicht

(bedragen in €)

		<u>2018</u>	<u>2017</u>
Resultaat		2.400.769	921.607
Correctieposten:			
- afschrijvingen	396.864		385.125
- mutatie voorzieningen	-858		-8.351
- koersresultaat effecten	<u>109.099</u>		<u>-49.559</u>
		505.105	327.215
Mutaties werkkapitaal:			
- voorraden	-49.761		-26.339
- vorderingen	-2.883.122		609.714
- schulden	<u>-445.316</u>		<u>-118.694</u>
		<u>-3.378.199</u>	<u>464.681</u>
Kasstroom uit operationele activiteiten		-472.325	1.713.503
Kasstroom uit investeringsactiviteiten:			
- investeringen in immateriële activa	-296.688		-415.468
- investeringen in materiële activa	-370.962		-140.990
- mutaties in financiële vaste activa	<u>166.654</u>		<u>464.421</u>
		-500.996	-92.037
Mutatie liquide middelen		<u>-973.321</u>	<u>1.621.466</u>
Saldo liquide middelen per 1 januari		11.724.990	10.103.524
Saldo liquide middelen per 31 december		10.751.669	11.724.990
Kasstroom		<u>-973.321</u>	<u>1.621.466</u>

Een kasstroomoverzicht is een overzicht van de feitelijke geldstromen die in de loop van een boekjaar bij Vogelbescherming binnenkomen en uitgaan. Het kasstroomoverzicht staat ook bekend als de staat van herkomst en bestedingen.

Afname van een activa post (bijvoorbeeld voorraden) is een herkomst, toename van een activapost (bijvoorbeeld vorderingen en investeringen in activa) is een besteding. Afname van een passivapost is een besteding (bijvoorbeeld schulden).

2.4 Toelichting jaarrekening

2.4.1 Inrichting jaarrekening

De jaarrekening van Vogelbescherming is opgesteld conform RJ 650 van de Raad voor de Jaarverslaggeving. Aan Vogelbescherming Nederland is het CBF keurmerk verleend, bij de laatste hertoetsing is het keurmerk verlengd tot 1 januari 2019.

Vergelijking met voorgaand jaar

De grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn beleidsneutraal afgestemd op de RJ 650.

2.4.2 Waarderingsgrondslagen voor de balans

De waarderingsgrondslagen worden hieronder toegelicht.

De bedragen in dit jaarverslag luiden in euro's.

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen aanschaffingsprijs en worden lineair afgeschreven op basis van de verwachte economische levensduur. Het afschrijvingspercentage bedraagt 20%, respectievelijk 25% voor in gebruik genomen activa.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen aanschaffingsprijs en worden lineair afgeschreven op basis van de verwachte economische levensduur. De afschrijvingspercentages zijn:

• Gebouwen	3,33%
• Winkelinrichting verbonden met het gebouw	10,00%
• Inventaris en inrichting	20,00%
• Automatiseringsapparatuur	33,30%

Financiële vaste activa

Effecten

De beleggingen worden gewaardeerd tegen beurswaarde per balansdatum. De gerealiseerde en ongerealiseerde waardeverschillen worden verantwoord in de staat van baten en lasten. Dividenden worden verantwoord in het boekjaar waarin zij betaalbaar worden gesteld.

Rentebaten worden verantwoord in het boekjaar waarop zij betrekking hebben.

Leningen

De leningen alsmede de overige vorderingen worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs, onder aftrek van noodzakelijk geachte voorzieningen.

Vorraden

De waardering van de voorraden vindt plaats tegen historische verkrijgingsprijzen waarbij het principe van First In First Out (FIFO) wordt gehanteerd. Hierbij wordt (administratief) verondersteld dat wat het eerst aangekocht wordt, ook het eerst verkocht wordt.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde en staan geheel ter vrije beschikking. Voor mutaties wordt verwezen naar het kasstroomoverzicht

Nalatenschappen

De baten uit nalatenschappen worden verantwoord in het jaar waarin de omvang ervan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Voorlopige uitbetalingen op nalatenschappen in de vorm van voorschotten worden in het boekjaar waarin ze worden ontvangen verantwoord als baten uit nalatenschappen, voor zover deze niet eerder als baten zijn verantwoord.

De waardering van de nalatenschappen vindt plaats op basis van de akte van verdeling. Hierbij gelden de volgende waarderingspercentages, deze zijn 2018 herzien.

- banksaldi: 100%;
- onroerend goed: 100% van de WOZ waarde;
- effecten: 70%

Bij vruchtgebruik: 100% van de liquide middelen of WOZ-waarde als de eindsom gegarandeerd is.

In 2018 is een schattingswijziging doorgevoerd. Vanaf dit jaar wordt ook vruchtgebruik voor zover de eindsom is gegarandeerd in de vaststelling van de baten meegenomen. Het eenmalig positief effect in verband hiermee bedraagt € 265.000.

Overige activa en passiva

Voor zover in het vorenstaande niet anders is aangegeven, worden activa en passiva gewaardeerd op de geamortiseerde kostprijs. Hierbij wordt op vorderingen en voorraden, indien dit noodzakelijk is, een voorziening in mindering gebracht.

2.4.3 Grondslagen staat van baten en lasten

Algemeen

De grondslagen van de resultaatbepaling zijn niet gewijzigd ten opzichte van vorig jaar.

De baten worden verantwoord in het jaar waarin zij zijn gerealiseerd; kosten zodra zij voorzienbaar zijn.

Voor wat betreft de cijfers 2017 heeft er een presentatiecorrectie plaatsgevonden van baten van subsidies van overheden naar baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten voor in totaal € 147.170.

Baten in natura

De baten in natura worden gewaardeerd op reële waarde, voorzover deze betrouwbaar vastgesteld kunnen worden. Baten in natura die in de goede doelenbranche normaal zijn, worden niet meegenomen in de baten.

Baten en lasten projecten

De verwerking van baten uit subsidie behorende bij projecten vindt in principe plaats in het jaar waarin de baten zijn toegezegd. Echter de baten uit subsidies voor projecten met een looptijd van langer dan 1 jaar worden verantwoord op het moment dat er kosten tegenover staan.

Kosten worden in principe onderbouwd met inkoopfacturen, geregistreerde werkuren en indien van toepassing met declaraties van projectpartners. In voorkomende gevallen is de mate van realisatie afhankelijk van het behalen van gedefinieerde milestones in projecten via besluitvorming van stuurgroepen. De nog niet bestede projectgelden worden op de balans gepassiveerd.

Baten uit donaties voor projecten worden in het jaar van ontvangst verantwoord en aan het betreffende bestemmingsfonds toegerekend.

Subsidies en donaties

Indien een subsidie wordt verkregen waaraan een terugbetalingsverplichting is verbonden bij het niet besteden van de subsidie overeenkomstig de subsidievoorwaarden wordt de bate verantwoord bij het aangaan van een verplichting tot besteding overeenkomstig de subsidievoorwaarden. Indien een subsidie wordt verkregen zonder terugbetalingsverplichting, wordt de bate verantwoord in het jaar van toekenning.

Bestedingen

De kosten worden toegerekend aan de verslagperiode waarop zij betrekking hebben. Vogelbescherming kent verschillende meerjarenprogramma's en financiert meerjarige projecten. De verplichtingen uit hoofde van toezeggingen worden verantwoord in het jaar waarop de toezegging betrekking heeft. Een toekenning voor een meerjarenproject wordt gesplitst in jaarlijkse bedragen die ten laste komen van het jaar waarop de bijdrage betrekking heeft. De reeds toegezegde bijdragen, welke nog niet als last zijn verantwoord, worden toegelicht bij de niet in de balans opgenomen verplichtingen. Een uitzondering hierop vormen de baten en lasten uit acties derden (zie onder baten en lasten acties derden).

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode.

2.4.4 Verbonden partijen

De Stichting Bettie Wiegman Fonds is een verbonden partij van Vogelbescherming Nederland, aangezien twee medewerkers van de Vogelbescherming lid zijn van het bestuur van de Stichting. In 2018 heeft Vogelbescherming een donatie van € 6.600,- ontvangen voor het project 'Toevlucht voor de Tapuit'. De Stichting Bettie Wiegman Fonds heeft ten doel het stimuleren van onderzoek naar en bescherming van in Nederland en met name Noord Nederland en Waddengebied voorkomende vogels alsmede het verrichten van alle verdere handelingen, die met het voorstaande in de ruimste zin verband houden of daartoe bevorderlijk kunnen zijn.

2.5 Toelichting op de balans per 31 december 2018

2.5.1 Immateriële vaste activa

	2018	2017
Boekwaarde per 1 januari	735.006	521.084
Investerings	296.689	415.469
Afschrijvingen	<u>-153.474</u>	<u>-201.547</u>
Boekwaarde per 31 december	<u>878.221</u>	<u>735.006</u>
Cumulatieve aanschafwaarde per 31 december	2.006.074	1.709.384
Cumulatieve afschrijvingen per 31 december	<u>1.127.853</u>	<u>974.378</u>
Boekwaarde per 31 december	<u>878.221</u>	<u>735.006</u>
De boekwaarde van de immateriële vaste activa bestaat uit de volgende categorieën:		
Software (CRM-pakket) in gebruik	763.973	28.986
Software (CRM-pakket) in ontwikkeling	0	520.746
Websitekosten (in gebruik)	295	6.224
Websitekosten (in ontwikkeling)	<u>113.953</u>	<u>179.050</u>
	<u>878.221</u>	<u>735.006</u>

2.5.2 Materiële vaste activa

	2018	2017
a. Pand Boulevard 12		
Boekwaarde per 1 januari	4.157.935	4.298.788
Investerings	23.557	0
Afschrijvingen	142.165	140.853
Boekwaarde per 31 december	4.039.327	4.157.935
Stand per 31 december		
Cumulatieve aanschafwaarden	5.604.960	5.581.404
Cumulatieve afschrijvingen	1.565.633	1.423.469
Boekwaarde per 31 december	4.039.327	4.157.935
b. Overige materiële vaste activa		
Boekwaarde per 1 januari	148.137	49.872
Investerings	347.405	140.990
Afschrijvingen	101.225	42.725
Boekwaarde per 31 december	394.317	148.137
Stand per 31 december		
Cumulatieve aanschafwaarden	1.773.163	1.425.758
Cumulatieve afschrijvingen	1.378.846	1.277.621
Boekwaarde per 31 december	394.317	148.137
Totaal materiële vaste activa	4.433.644	4.306.072
Totaal immateriële en materiële activa	5.311.865	5.041.078

2.5.3 Financiële vaste activa

Het vermogensbeheer is ondergebracht bij F. van Lanschot Bankiers. Deze externe vermogensbeheerder heeft een adviserende functie. Het verloop van de financiële vaste activa in het boekjaar 2018 is als volgt:

	Effecten		Totaal
	Aandelenfondsen	Obligaties	Effecten
Stand per 1 januari	926.723	359.520	1.286.243
Aankopen	-	-	-
Verkopen	-126.335	-	-126.335
Waardeverandering van beleggingen	-109.798	700	-109.098
Aflossingen			-
Stand per 31 december	690.590	360.220	1.050.810
Aandelenfondsen			
ASN milieu- en waterfonds	195.160		
Robeco SAM Quant Sustainable Global Equities	245.558		
VANG SRI Europe Stock IDX FD I ACC	181.002		
Kempen SUST Europe SC FD BN DIV	68.870		
Obligatiefondsen			
NN L Europe Green Bond FD ACC		360.220	
Totaal	690.590	360.220	

	Lening u/g
Stand per 1 januari	437.414
Aflossingen	-40.320
Stand per 31 december	397.094

Lening u/g (in het kader van de doelstelling)

Als onderdeel van het project Polderpracht is in 2015 een renteloze lening verstrekt aan 'Kaasmakerij de Terschellinger v.o.f.' ad. € 484.000 (nominaal). De lening heeft een looptijd van 15 jaar en is tegen contante waarde gewaardeerd. Maandelijkse aflossingen vinden met ingang van november 2016 plaats. Er zijn geen zekerheden gesteld. Het kortlopende deel van de lening u/g is onder de kortlopende vorderingen verantwoord. Een tweede lening vanuit Polderpracht is in 2017 verstrekt aan Schapenboerderij de Zeekraal op Terschelling ad € 120.000 (nominaal) Maandelijkse aflossingen vinden met ingang van april 2017 plaats. Er zijn geen zekerheden gesteld. De leningen zijn gefinancierd uit een projectbijdrage 2015 van de Nationale Postcodeloterij (NPL) welke als bate in de jaarrekening 2015 respectievelijk in de jaarrekening 2016 is verantwoord en waarvoor een bestemmingsfonds is gevormd. VBN heeft in overleg met de NPL een begroting ingediend over de herbesteding van de bedragen welke uit aflossing van de lening beschikbaar komen en ook eerst op dat moment zullen worden aangewend.

2.5.4 Voorraden

De post heeft betrekking op artikelen die in de winkel worden verkocht.

	2018	2017
Optiek	307.584	268.611
Overige voorraden	94.799	84.011
Totaal voorraden	402.383	352.622

Gezien de ouderdom en de staat waarin de voorraad van de winkel verkeert, is het niet noodzakelijk om een voorziening voor incourantheid te treffen.

2.5.5 Vorderingen en overlopende activa

	2018	2017
Te ontvangen uit nalatenschappen (*1)	3.543.413	655.546
Bijdragen fondsen	-	-
Te ontvangen subsidies en donaties (*2)	215.533	221.164
Debiteuren	248.358	196.473
Te ontvangen rente spaarrekeningen 4e kwartaal	1.785	5.980
Nog te factureren bedragen	1.513	2.715
Lening u/g Kaasmakerij de Terschellinger v.o.f. < 1 jaar	34.970	32.280
Lening u/g Schapenboerderij de Zeekraal < 1 jaar	8.040	8.040
Overige vorderingen en transitorische posten	227.358	275.650
Totaal kortlopende vorderingen	4.280.970	1.397.848

*1) De vorderingen uit nalatenschappen zijn als volgt opgebouwd:

	aantal	waarde
Stand per 1 januari 2018	38	655.546
Nieuw in 2018	51	4.252.865
Afgewikkeld in 2018	48	1.251.998
Stand per 31 december 2018	41	3.656.413

*2) Specificatie te ontvangen subsidies en donaties

	2018	2017
<i>Wadvogels van Allure:</i>		
Waddenfonds	152.691	150.795
Provincie Noord-Holland en Groningen	20.821	20.563
Subtotaal:	173.512	171.358
WNF (NPL) : Haringvliet Natuurontwikkeling	-	2.795
Louise van de Velde Stichting: Weidevogelnetwerk	12.451	12.451
EU: Life IP	28.655	28.643
Stg. Zabawas: Gezond Riet voor de Roerdomp	-	5.002
BirdLife (i.v.m. Life Eurosap)	915	915
	215.533	221.164

2.5.6 Liquide middelen

	2018	2017
Rekening courant diverse banken	426.316	425.651
Kasgelden	1.820	2.553
Kasstortingen	1.150	7.660
Geld PIN onderweg	-	18.382
Triodos Bank rekening courant	8.602	2.322
ING spaarrekening	1.006.312	1.005.168
Van Lanschot spaarrekening	2.539.103	2.226.856
ABN AMRO spaarrekeningen	6.764.899	7.723.327
ABN AMRO Living on the Edge	-	230.698
ABN AMRO rekening courant Living on the Edge	3.467	4.152
ABN AMRO rekening courant Transboundary	-	78.223
	10.751.669	11.724.992

Hieronder zijn opgenomen de direct opeisbare gelden bij bankinstellingen.

2.5.7 Reserves en fondsen

De continuïteitsreserve is bedoeld voor het opvangen van risico's die het voortbestaan van Vogelbescherming Nederland in gevaar kunnen brengen. Deze mag op basis van de Richtlijn Financieel Beheer van Goede Doelen Nederland (GDN) maximaal 1,5 maal de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie bedragen.

De continuïteitsreserve dient gebaseerd te zijn op een analyse van specifieke risico's.

De Raad van Toezicht van Vogelbescherming hanteert als norm een continuïteitsreserve van minimaal 0,7. In 2018 is besloten de reserve aan te vullen tot de norm van 0,7.

De continuïteitsreserve bedraagt ultimo 2018 € 6,25 mln. Dit is afgerond 0,7 maal de jaarlast van de werkorganisatie die wordt bepaald aan de hand van de Richtlijn Financieel Beheer van GDN.

Hiermee kunnen de vaste uitvoeringskosten gedurende 8,4 maanden gedekt worden.

Naast de continuïteitsreserve zijn er nog bestemmingsreserves opgenomen, waaronder de reserves doelstelling en activa bedrijfsvoering van in totaal € 5,71 mln.

Reserves

De mutaties in de reserves kunnen als volgt worden toegelicht:

	2018	2017
Continuïteitsreserve:		
Stand per 1 januari	4.913.529	5.539.488
Mutatie boekjaar	1.337.724	-625.959
Stand per 31 december	6.251.253	4.913.529

Bestemmingsreserve financiering activa doelstelling		
Stand per 1 januari	352.622	326.282
Mutatie boekjaar	49.761	26.340
Stand per 31 december	402.383	352.622
Bestemmingsreserve financiering activa bedrijfsvoering		
Stand per 1 januari	5.041.078	4.869.743
Mutatie boekjaar	270.785	171.335
Stand per 31 december	5.311.863	5.041.078
Bestemmingsreserve versterking Campagne		
Stand per 1 januari	210.026	300.000,00
Mutatie boekjaar	67.926	-89.974
Stand per 31 december	277.952	210.026
Bestemmingsreserve versterking uitvoering SMP		
Stand per 1 januari	1.152.942	1.231.713,00
Mutatie boekjaar	-552.942	-78.771
Stand per 31 december	600.000	448.229
Bestemmingsreserve versterking bedrijfsvoering		
Stand per 1 januari	112.411	185.000,00
Mutatie boekjaar	87.589	-72.589
Stand per 31 december	200.000	112.411
Bestemmingsreserve voorbereiding SMP 2020-2025		
Stand per 1 januari	-	-
Mutatie boekjaar	783.757	-
Stand per 31 december	783.757	

Bestemmingsreserve financiering activa doelstelling

De bestemmingsreserve activa doelstelling wordt direct gebruikt voor de realisatie van de doelstelling. De grootte is gelijk aan de boekwaarde. De bestemmingsreserve activa doelstelling heeft betrekking op de voorraden.

Bestemmingsreserve financiering activa bedrijfsvoering

De bestemmingsreserve financiering activa bedrijfsvoering wordt gevormd voor bedragen die aangewend zijn om immateriële en materiële vaste activa in het kader van de bedrijfsvoering te financieren. Het bedrag van de bestemmingsreserve is gelijk aan de boekwaarde van de materiële en immateriële activa.

Bestemmingsreserves

Dankzij hoge nalatenschappen in 2018 is er een aantal bestemmingsreserves aangevuld.

Middels de bestemmingsreserves kunnen de meerjarenplannen op een hoger niveau worden uitgevoerd.

Naast intensivering van de beschermingsdoelen zijn middelen vrij gemaakt voor de innovaties op het gebied van marketing, communicatie en bedrijfsvoering.

Bestemmingsfonds

Onder bestemmingsfondsen zijn middelen opgenomen, waarvan de doelstelling door derden is bepaald. Het beleid van Vogelbescherming is erop gericht om de bestemmingsfondsen binnen 3 jaar te besteden. De samenstelling van het saldo van de bestemmingsfondsen ultimo boekjaar is als volgt:

	2018	2017
Stand per 1 januari	3.426.990	1.835.765
Bij: giften en donaties	1.268.636	2.516.079
Af: bestedingen	912.468	924.854
Stand per 31 december	3.783.158	3.426.990

Specificatie van de bestemmingsfondsen

	Saldo 1-1-2018	Toevoeging	Uitgaven	Saldo 31-12-2018
Blauwe Kiekendief / Wadvogels van Allure	44.770	-	27.513	17.257
Beleef de Lente	-	12.226	2.201	10.025
Flyways - Veiligheid voor beide Grutto's	15.760	1.553	7.033	10.280
Fonds Schouwen-Duiveland	124.224	-	7.247	116.977
Gierzwaluw	-	278	51	227
PolderPracht, uit lening Kaasmakerij Terschelling	378.352	-	29.050	349.302
PolderPracht, uit lening Schapenboerderij "De Zeekraal"	97.491	-	8.040	89.451
Living on the Edge	4.163	25	5	4.183
Rust voor vogels - ruimte voor mensen	27.480	-	-	27.480
Stern Groep N.V. Fonds	77.906	30.000	28.090	79.816
Weidevogels 2015	8.037	2.313	2.122	8.228
Westerschelde	8.049	-	8.049	-
Kustvogels / Tapuit	10.647	18.876	51	29.472
Moerasvogels	38.746	-	36.562	2.184
Zoutpannen-Zuid-Europa / Noord-Afrika	42.043	-	26.350	15.693
Akkervogelparadijs Schouwen-Duiveland	86.865	715	129	87.451
Pater David Fonds	82.000	-	-	82.000
Jaar van de Kievit	18.938	208	4.352	14.794
Jeugdeducatie Beleef de Lente Junior	37.477	-	35.481	1.996
Onder strandbroeders-duinkust-sterns	40.382	1.575	41.957	-
Living on the Edge II	110.010	3.918	101.195	12.733
Flyway periodiek	27.638	37.199	17.306	47.531
Weidevogels, speciale acties	12.836	3.558	642	15.752
Birdlife Prev.Extinc. Actie Arjan Dwarshuis	5.500	2.325	2.743	5.082
Grote karekiet 2017	98.000	16.792	57.935	56.857
Illegale jacht 2017	109.037	34.407	6.193	137.251
Doeldonaties Grondspoor	4.100	5.000	900	8.200
Doel-donateur Juridische Zaken (Fonds Ferguson)	1.263	-	1.263	-
Doelnatenschap weidevogels	26.000	-	-	26.000
Weidevogels 2017	234.739	46.026	64.617	216.148
Jaar van de Huiszwaluw	28.700	4.500	33.200	-
BirdsBeesBusiness (NPL/ICCO)	-	400.160	69.718	330.442
Rode Lijst	-	113.851	20.493	93.358
Vogelwiede afdracht Monier	-	3.275	1.950	1.325

Elke meter telt, actie 2018	-	35.303	6.355	28.948
Strandplevier	-	169.652	45.439	124.213
De Pine, PlasDras project	-	9.943	1.790	8.153
Huismus op School	-	17.490	2.556	14.934
Broedgebieden Rottemeren	-	10.000	1.800	8.200
Kustvogels West Afrika	-	129.441	23.300	106.141
Edwin Bouw Fonds Kennis zaaien Patrijs	-	122.165	-	122.165
Stadsvogels	-	31.713	20.879	10.834
Subtotaal		1.801.143	1.264.477	744.547
Bijzondere bestemmingsfondsen				
Meer IJsselmeer (donatie van de Postcode Loterij)		1.625.847	4.159	167.921
Totaal		3.426.990	1.268.636	912.468
				3.783.158

2.5.8 Voorzieningen

Voorziening jubileumuitkering

Werknemers van Vogelbescherming hebben gedurende hun dienstverband recht op een aantal Jubileum - uitkeringen. Bij het vaststellen van de voorziening wordt rekening gehouden met de volgende elementen:

- de personeelsleden waarop de regeling van toepassing is;
- de geschatte kans dat personeel in aanmerking komt voor de uitkering;
- de leeftijden, de salarissen en de levenskansen van de in de berekening betrokken personeelsleden;
- de hoogte van de uitkeringen;
- een rentevoet van 2% voor de berekening van de contante waarde.

	2018	2017
Stand per 1 januari	35.234	43.585
Bij: dotatie		0
	35.234	43.585
Af: onttrekking	858	8.351
Stand per 31 december	34.376	35.234

2.5.9 Schulden

	2018	2017
Crediteuren	922.172	670.575
Loonbelasting en sociale lasten	155.602	179.380
Omzetbelasting	132.766	130.788
Te betalen pensioenpremie	-	-
Internationale verplichtingen	-	-
Vooruitontvangen subsidies en donaties*	524.542	810.984
Vooruitontvangen bijdrage WNF (NPL) inzake Haringvliet	596.301	835.079
Vooruitontvangen bijdrage NPL inzake Polderpracht	522.549	715.659
Reservering vakantiedagen	228.041	233.814
Te ontvangen facturen	123.115	123.115
Te ontvangen facturen projecten	401.791	490.816
Vooruit ontvangen contributies	854.000	694.000
Accountantskosten	25.450	30.000
Praktijkgids akkervogels	-	-
Overige kortlopende schulden	63.720	81.155
Totaal kortlopende schulden	4.550.049	4.995.365

* Specificatie vooruitontvangen subsidies en donaties:

	2018	2017
Waddenfonds: Rust voor vogels - ruimte voor mensen	194.997	274.702
Ministerie Economische Zaken en Klimaat: Vogelakkers	-42.644	58.639
WNF (NPL) Haringvliet - Monitoring	6.925	7.911
Provincie Zeeland (Life IP)	1.728	79.656
Diverse subsidies en donaties	363.536	390.076
	524.542	810.984

2.6 Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

2.6.o CRM systeem

In 2017 is er met Verito (Apeldoorn) een overeenkomst gesloten tot aanschaf van een nieuw CRM systeem. De investering is ca. € 830.000. Tot en met 2018 is een bedrag van € 796.083 geactiveerd, het resterende bedrag is verantwoord in de lasten 2018.

2.6.1 Periodieke giften

Op basis van overeenkomsten voor periodieke giften met particulieren heeft Vogelbescherming ultimo 2018 voorwaardelijke rechten verworven van € 521.750. De verworven voorwaardelijke rechten hebben betrekking op de periode 2019 tot en met 2023.

2.6.2 Nalatenschappen belast met vruchtgebruik

Vogelbescherming Nederland is per 31 december 2018 erfgenaam van 6 nalatenschappen belast met vruchtgebruik. De waarde van de nalatenschappen belast met vruchtgebruik bedraagt € 132.000. Er is hier sprake van bloot eigendom. Bij vruchtgebruik wordt niet gewaardeerd als de vruchtgebruiker mag interen, vervreemden of beleggen. Waardering of verwerking vindt pas plaats als het vruchtgebruik is geëindigd. Er bestaat per balansdatum een vordering uit voorgaande jaren op een nalatenschap die niet in de balans is opgenomen, omdat de omvang niet betrouwbaar kan worden ingeschat. De initiële omvang van de nalatenschap bedroeg ca. € 3.000.000. Bij de notaris is daarvan momenteel ca. € 700.000 bekend. Vogelbescherming Nederland deelt hierin mee voor éénderde deel.

2.6.3 Reguliere bijdrage Nationale Postcode Loterij

Vogelbescherming heeft een contractueel voorwaardelijk recht verworven voor een jaarlijkse donatie van € 1.800.000. De bijdrage van de NPL wordt na afloop van het verslagjaar uitbetaald. De huidige toezegging loopt t/m het jaar 2020.

2.6.5. Niet uit de balans blijvende verplichtingen uit meerjarige contracten

In het verslagjaar zijn contracten met partijen gesloten die een langere looptijd hebben. De kosten die uit hoofde van deze contracten te verwachten zijn, worden in de jaarplanningen van de komende jaren opgenomen en begroot in het betreffende boekjaar.

Contractuele verplichtingen in het boekjaar:

2019	€ 192.353
2020	€ 85.000
2021	€ 65.400
Totaal	€ 342.753

2.7 Toelichting op de staat van baten en lasten

2.7.1 Baten van particulieren

	Werkelijk 2018	Werkelijk 2017
Nalatenschappen	4.302.029	892.099
Contributies	4.677.358	4.856.469
Donaties en giften	768.756	715.910
Overige baten van particulieren	-	111
Totaal baten van particulieren	9.748.143	6.464.589

In 2018 is € 4.677.358 aan contributie van leden ontvangen. Het aantal leden per 31 december 2018 bedraagt 141.888 (ultimo 2017: 142.383). Met de invoering van nieuwe automatisering van het ledenregistratiesysteem is in 2018 de berekening van de vooruitontvangen contributies aangescherpt. Hierdoor is een bedrag van € 160.000 minder verantwoord in de contributieopbrengst van dit boekjaar. Bij de nalatenschappen was in 2018 sprake van een sterke toename, onder andere door een zeer grote nalatenschap.

2.7.2 Baten van bedrijven

	Werkelijk 2018	Werkelijk 2017
Baten van Bedrijven	483.986	334.570
Totaal baten van bedrijven	483.986	334.570

2.7.3 Baten van loterijorganisaties

	Werkelijk 2018	Werkelijk 2017
<i>Nationale Postcode Loterij</i>		
- reguliere bijdrage	1.800.000	1.800.000
- project Meer IJsselmeer	-	1.700.000
- project Polderpracht	193.110	257.722
- project Haringvliet Recreatie	783.695	-421.837
- project BirdsBeesBusiness	400.160	33.108
<i>Vriendenloterij</i>	5.841	8.302
Totaal baten van loterijorganisaties	3.182.806	3.377.295

Deze post bestaat met name uit de bijdragen van de Nationale Postcode Loterij (NPL).

Voor de periode 2017 tot en met 2020 is een overeenkomst afgesloten, waarin bepaald is dat

Vogelbescherming Nederland als beneficiënt zal delen in de opbrengst van de loterij. De reguliere bijdrage van de Nationale Postcode Loterij wordt als bate verantwoord in het jaar waarin deze bijdrage wordt ontvangen.

In het voorjaar van 2017 kende de NPL € 1,7 mln toe voor het project 'Meer IJsselmeer'. De start van de uitvoering begon in het najaar van 2017 en zal circa drie jaar in beslag nemen.

Voor het project "Polderpracht" is in 2015 een bedrag van € 2.301.000 ontvangen van de NPL. Het project heeft een looptijd van bijna 5 jaar en is gestart op 1 februari 2015.

In maart 2016 heeft de NPL een Droomfondsaanvraag toegekend van € 13,5 miljoen aan verschillende organisaties onder penvoerderschap van het Wereld Natuur Fonds voor het project 'Natuurherstel Haringvliet'. Vogelbescherming is voor het deelproject 'Recreatie Haringvliet' als penvoerder aangewezen. Het toegekende bedrag voor dit deelproject bedroeg aanvankelijk € 3,03 miljoen. Verder participeert VBN in het deelproject 'Monitoring Haringvliet' met een bedrag van € 100.000 voor monitoring Vogels. Het totaalproject Natuurherstel Haringvliet heeft een looptijd van vier jaar en eindigt medio 2019. In maart 2018 kende de NPL een gezamenlijke financiering toe aan Stichting ICCO - Internationale ontwikkelingssamenwerking en aan Vogelbescherming Nederland voor een bedrag van € 2.834.000. Het deel ad € 400.160 dat onder beheer van Vogelbescherming valt is in 2018 opgenomen in een bestemmingsfonds.

2.7.4 Baten van subsidies van overheden

	Werkelijk 2018	Werkelijk 2017
Instantie		
Waddenfonds (overheid)	252.459	564.161
Ministerie van Economische Zaken	117.713	182.730
Ministerie van Veiligheid en Justitie	-	1.540
Europese Unie DG AGRI	96.613	172.472
Subsidies van gemeentes	43.601	4.000
Subsidies van provincies	781.471	144.006
Diverse	-	-
Totaal baten van subsidies van overheden	1.291.857	1.068.909

Waddenfonds

Het Waddenfonds is de hoofdsubsidiënt van het project "Rust voor vogels, ruimte voor mensen". De subsidie bedraagt maximaal 73,1% van de subsidiabele kosten tot een maximum van ca. € 3.485.000. Van de Provincie Friesland is een subsidie van ca. € 64.000 en van de Provincie Noord-Holland een subsidie van ca. € 169.000 voor de deelprojecten "Vogelsand en Breehorn" en "Communicatie Brede Publiek" toegezegd. De totale looptijd van "Rust voor vogels - ruimte voor mensen" is in beginsel 4 jaar, maar is gewijzigd naar 31.12.2022. Het Project Wadvogels van Allure liep tot 2018, en is verlengd tot 1 mei 2020.

Ministerie van Economische Zaken: hoofdgeldverstrekker van:

- Project Jaar van de Kievit. Looptijd t/m 1-6-2018
- Project Vogelakkers. Looptijd t/m 1-12-2018

Europese Unie: hoofdgeldverstrekker van:

- Project Partridge. Looptijd t/m 31-10-2020
- Project Life IP Zuid-Westelijke Delta. Looptijd t/m 30-9-2022

Provincie Noord-Brabant: hoofdgeldverstrekker van:

- Project Vogels en Vleermuizen in de B5. Looptijd t/m 31-3-2022
- Project Heel Brabant bouwt natuurinclusief. Looptijd t/m 31-12-2020

Provincie Noord Holland. Medefinancier van:

- Project Wadvogels van Allure. Looptijd t/m 1-5-2020

Provincie Zuid Holland. Medefinancier van:

- Deelproject Landschapstafel binnen Recreatie Haringvliet. Looptijd t/m 31-12-2022

Provincie Zeeland. Medefinancier van:

- Project LIFE IP Zuidwestelijk Delta. Looptijd t/m 30-09-2022

Provincie Friesland. Medefinancier van:

- Project Wadvogels van Allure. Looptijd t/m 1-5-2020
- Verkenningproject Holwerd aan Zee. Looptijd t/m 31-12-2018

2.7.5 Baten van verbonden organisaties zonder winststreven

	Werkelijk 2018	Werkelijk 2017
Bettie Wiegman Fonds	6.600	7.500
Totaal baten van verbonden organisaties zonder winststreven	6.600	7.500

2.7.6 Baten van andere organisaties zonder winststreven

	Werkelijk 2018	Werkelijk 2017
<u>Prins Bernhard Cultuurfonds</u>		
-project Stadsvogelconferentie	2.500	-
-project Nestbescherming Tapuit	-	10.000
-project Jaar van de Huiszwaluw	-	35.000
<u>Jaap van Duin Fonds</u>		
-project Jaar van Kievit	-	3.500
-project Factsheets	2.500	-
<u>Turing Foundation</u>		
Greening the Greenwall	-	10.000
<u>Stichting Zabawas</u>		
-project Gezond riet voor de Roerdomp	17.498	5.002
<u>Stichting Sportvisserij Nederland</u>		
-project Monitoring Haringvliet	-	95.000
<u>It Fryske Gea</u>		
-project Zeearend - Beleef de Lente	5.000	7.377
<u>Barbara E.Keuning Stichting</u>		
-project Weidevogels 2017	-	4.000
-project Jaar van de Huiszwaluw	-	4.000
<u>Stichting Boerennatuur</u>		
-project CAP Weidevogels II	-	5.000
<u>Stichting Anmec</u>		
-project Spotvogels in de klas	-	339
<u>Wereld Natuur Fonds</u>		
-project Juridische trajecten	-	3.000
-verrekening div. projecten voorgaande jaren	-2.795	-
<u>Stichting ANV</u>		
-project Amstel Natuur Zuivel (retour beschikking)	-12.550	12.550
<u>BirdLife International</u>		
-project Life Euro SAP (verrekening project)	-807	2.252
<u>Jurriaanse Stichting</u>		
-project Broedgebieden Rottemeren	10.000	-
<u>Vogelwacht Utrecht</u>		
-project De grote Karekiet	7.500	-
<u>Carel Nengerman Fonds</u>		

-project Huismus op school	16.490	-
<u>Stichting Haagvalken</u>		
-project Onnerpolder	15.061	-
<u>Edwin Bouw Fonds</u>		
-project Kennis zaaien voor de Patrijs	122.165	-
<u>Dinamo Fonds</u>		
-project Tapuit	10.000	-
<u>Landschap Noord Holland</u>		
-project Beleef de Lente	5.000	-
<u>Amstelland Fonds</u>		
-project Amstel Natuur Zuivel	2.000	-
<u>Zuivel.NL</u>		
-project Amstel Natuur Zuivel	12.550	-
<u>BPD Cultuurfonds</u>		
-project Recreatie Haringvliet	23.065	-
<u>Stichting ARK</u>		
-project Recreatie Haringvliet	6.000	-
<i>Stichting Teuntjeanna</i>	-	1.000
<i>Stichting Ondersteuning Dierenwelzijnorganisaties</i>	-	60.000
<u>Diverse organisaties voor</u>		
-project Benchmarks provinciale uitvoering	15.500	-
Totaal baten van andere organisaties zonder winststreven	256.677	258.020

2.7.7 Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten

(bedragen exclusief BTW)

	2018	2017
Netto-omzet winkel	1.628.424	1.723.529
Kostprijs winkel	1.105.448	1.223.583
Diversen	329.452	450.497
Opbrengst verkoop artikelen bestemd voor doelstelling	852.428	950.443

2.7.8 Overige baten

	2018	2017
Restitutie BTW	25.000	25.000
Diverse baten	37.268	8.828
Totaal	62.268	33.828

2.7.9 Bestedingen aan de doelstelling

	Werkelijk 2018	Werkelijk 2017
Specificatie bestedingen:		
Bescherming Algemeen	706.459	566.120
Bescherming Natuur	2.932.183	1.659.097
Bescherming Landelijk gebied	1.793.666	1.946.825
Bescherming Stad	1.282.275	1.207.765
Bescherming Internationaal	1.061.733	1.040.933
Activeren van de samenleving	2.924.417	2.799.305
Totaal	10.700.733	9.220.045

De bestedingen aan de doelstelling zijn € 1.480.688 hoger dan in 2017. Dit komt met name door kosten van het project Recreatie Haringvliet van het Team Natuur en van extra kosten voor de positioneringscampagne.

2.7.10 Wervingskosten

Onder wervingskosten zijn alle kosten verantwoord die betrekking hebben op het verwerven van baten fondsenwerving.

	Werkelijk 2018	Werkelijk 2017
Specificatie kosten fondsenwerving:		
Eigen fondsenwerving	1.297.592	1.116.675
Subsidies	263.606	302.342
Totaal wervingskosten	1.561.198	1.419.016
	Werkelijk 2018	Werkelijk 2017
Geworven baten	14.970.069	11.510.883
Wervingskosten in percentage van geworven baten	10,4%	12,3%

In 2018 werd 10,4% van de geworven baten uitgegeven aan wervingskosten. Het lagere percentage tegenover 2017 wordt voor een groot deel veroorzaakt door de relatief hoge baten uit nalatenschappen in 2018. De wervingskosten bestaan in 2018 voor 83,1% uit kosten voor eigen fondsenwerving.

Dit komt neer op 8,6% van de geworven baten (2017: 9,7%). Dit percentage ligt ruimschoots onder de CBF-norm van 25%.

2.7.11 Kosten beheer en administratie

	Werkelijk 2018	Werkelijk 2017
Kosten beheer en administratie	1.120.059	996.525
Som der lasten	13.381.990	11.635.587
% beheer en administratie	8,4%	8,6%

De kosten voor beheer en administratie worden berekend volgens de aanbevelingen van Goede Doelen Nederland. De kostenverdeelstaat is opgenomen in bijlage 3 en een toelichting op de gebruikte parameters in bijlage 1. In het verslagjaar was sprake van de bijna zelfde percentage als in 2017. De norm voor de kosten beheer en administratie is door de directeur-besturder van Vogelbescherming vastgesteld op maximaal 10% van de som der lasten.

Personeelskosten

	Werkelijk 2018	Werkelijk 2017
Specificatie van de personeelskosten:		
Salarissen	4.152.048	4.088.142
Sociale lasten	709.810	700.657
Pensioenpremie	476.005	486.186
Overige personeelskosten	279.417	239.218
Totaal personeelskosten	5.617.280	5.514.202

In 2018 is er geen salarisverhoging toegepast.

De personele lasten zijn in 2018 met € 103.077 gestegen. In 2017 was de stijging € 285.698.

2.7.12 Saldo financiële baten en lasten

	2018	2017	2016	2015
Rentebaten	4.427	50.884	61.895	110.382
Dividend	6.845	3.695	2.180	1.635
Gerealiseerde koersresultaten	-	-36.537	-	-
Ongerealiseerde koersresultaten	-109.099	49.557	30.618	33.537
Rentebaten en baten uit beleggingen	-97.827	67.599	94.693	145.554
Externe kosten beleggingen	4.179	5.560	6.946	6.921
Saldo financiële baten en lasten	-102.006	62.039	87.747	138.633

De beleggingsportefeuille is ondergebracht bij F. Van Lanschot Bankiers. De bank adviseert de directeur-bestuurder bij beleggings-beslissingen, op basis van een beleggingsplan. Het ongerealiseerde koersresultaat wordt opgenomen in staat van baten en lasten.

Baten in natura:

In het boekjaar 2018 heeft Vogelbescherming twee directe baten in natura van materiele omvang ontvangen van in totaal € 2.000. Branchebreed gebruikelijke kortingen, onder andere bij licenties, publicaties en drukwerk worden niet als baten in natura beschouwd, mede gezien de beperkte omvang. In het kader van de actie Kijkers voor Kijkers ontvangt Vogelbescherming gebruikte verrekijkers van particulieren om deze door te geven aan vrijwillige vogelwachters in partnerlanden, met name in Afrika. Het materieel heeft een beperkte economische waarde en zou bij doorverkoop nauwelijks tot baten leiden. De kijkers kunnen vaak pas in gebruik genomen worden nadat deskundige vrijwilligers van Vogelbescherming deze gerepareerd hebben. De ideële waarde daarentegen is uiteraard heel groot.

Gebeurtenissen na balansdatum:

Op 2 februari 2019 werd bekend gemaakt dat de NPL een bijdrage van 15 miljoen euro ter beschikking stelt voor het project Holwerd aan Zee. Voor dit project had Vogelbescherming in 2018 een verkenningsproject opgezet met financiering door de Provincie Friesland. Vogelbescherming wordt penvoerder van dit project, het door de NPL toegezegde bedrag zal in 2019 door VBN worden ontvangen en beheerd worden via een te vormen bestemmingsfonds Holwerd aan Zee.

In het kader van het gezamenlijke project BirdsBeesBusiness met Stichting ICCO, dat gefinancierd wordt met een donatie van de NPL, is in januari 2019 in overleg met de NPL besloten om een groter projectdeel bij Vogelbescherming onder te brengen. In het voorjaar 2019 zal een bedrag van € 1.038.491 aan het bestemmingsfonds BirdsBeesBusiness worden toegevoegd. Daardoor staat 6in totaal € 1.438.651 ter beschikking voor dit project onder beheer van Vogelbescherming.

3. Overige informatie

Werknemers

Gedurende het boekjaar zijn op basis van fte's gemiddeld 68,5 (2017: 66,5) werknemers in dienst van de Vereniging.

Gemiddeld per afdeling:	2018	2017
Afdeling Communicate	27,2	26,1
Afdeling Bescherming	26,2	24,7
Afdeling Bedrijfsvoering	13,9	14,7
Directie	1,0	1,0
	68,3	66,5

Bezoldiging directeur

Naam	A.J.M. Wouters
Functie	Directeur - Bestuurder
Dienstverband:	
- aard	Onbepaald
- uren per week	40
- parttime percentage	100
- periode	01-01-2018/31-12-2018

Beloning (in euro's)

Jaarinkomen	
Bruto salaris	102.221
Vakantiegeld	8.484
Eindejaarsuitkering	8.178
Variabel jaarinkomen	-

Totaal jaarinkomen **118.883**

Sociale lasten en verzekeringspremies (werkgeversdeel)	6.977
Belastbare vergoedingen/bijtellings	-
Pensioenlasten (werkgeversdeel)	17.252
Overige beloningen op termijn	-
Uitkering beëindiging dienstverband	-

Totaal overige lasten en vergoedingen **24.229**

Totaal bezoldiging 2018 **143.112**

Totaal bezoldiging 2017 **143.214**

- 1) BSD-score maximum € 135.314 (1 fte / 12 maanden)
- 2) WNT2-norm maximum € 187.000 (1 fte / 12 maanden)

Het directiesalaris is gebaseerd op de beloningsstructuur volgens de eigen arbeidsvoorwaarden van Vogelbescherming Nederland. Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt Vogelbescherming de 'Regeling Beloning Directeuren van Goededoelenorganisaties', opgesteld door Goede Doelen Nederland (GDN), de branche-organisatie van goede doelen. Deze regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen. De weging van de situatie vindt plaats door de Raad van Toezicht. Dit leidde tot een zogenaamde BSD-score van 470 punten voor de directeur-bestuurder. De Raad van Toezicht stelt jaarlijks de hoogte van de directiebeloning en andere bezoldigingscomponenten vast. Het beleid wordt periodiek geactualiseerd. De laatste evaluatie was 21 juni 2018.

Het jaarinkomen van de directeur-bestuurder (in loondienst) blijft binnen het maximum van € 135.314 volgens de 'Regeling Beloning Directeuren van Goededoelenorganisaties', opgesteld door Goede Doelen Nederland (GDN), de branche-organisatie van goede doelen.

Ook het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellingen, de pensioenlasten de pensioencompensatie en de overige beloningen op termijn samen blijven binnen het in de regeling opgenomen maximum van € 187.000 per jaar. Er zijn geen leningen, voorschotten of anderszins verstrekt. De belaste vergoedingen/bijtellingen, de werkgeversbijdrage pensioen en de overige beloningen op termijn stonden bovendien in een redelijke verhouding tot het jaarinkomen.

Vergoedingen Raad van Toezicht en Ledenraad

De leden van de Raad van Toezicht en de Ledenraad verrichten hun werkzaamheden belangeloos. Ook zijn aan hen geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt. Wel kunnen de gemaakte reiskosten voor vergaderingen worden vergoed. In 2018 is in totaal € 3.259 uitbetaald aan reiskosten aan leden van Raad van Toezicht en Ledenraad.

Zeist, 29 maart 2018

De Directeur-Bestuurder

A.J.M. Wouters

De Raad van Toezicht

J.A. Bikker

J.F. Brands

C. E. Dijkers

B. Eickhout

E.A.W. Ernens

P.C. Ket

J.D.W. Kievit

H. Scheffers

I. Tilders

4. Overige gegevens

4.1 Controleverklaring accountant

T: +31 (0)30 284 98 00
E: utrecht@bdo.nl
www.bdo.nl

BDO Audit & Assurance B.V.
Postbus 4053, 3502 HB Utrecht
Van Deventerlaan 101, 3528 AG Utrecht
Nederland

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de directie en de leden van de Raad van Toezicht van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels ("Vogelbescherming Nederland")

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Vogelbescherming Nederland te Zeist gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Vogelbescherming Nederland op 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met de in Nederland geldende Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 650 Fondsenwervende instellingen (RJ 650).

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2018;
2. de winst-en-verliesrekening/staat van baten en lasten over 2018; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Vogelbescherming Nederland zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- ▶ het bestuursverslag;
- ▶ overige gegevens;
- ▶ bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Statutair gevestigd te Eindhoven en ingeschreven in het handelsregister onder nummer 17171186.
BDO Audit & Assurance B.V. is lid van BDO International Ltd, een rechtspersoon naar Engels recht met beperkte aansprakelijkheid, en maakt deel uit van het wereldwijde netwerk van juridisch zelfstandige organisaties die onder de naam "BDO" optreden.
BDO is de merknaam die wordt gebruikt ter aanduiding van het BDO netwerk en van elk van de BDO Member Firms.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de Raad van Toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met RJ 650. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

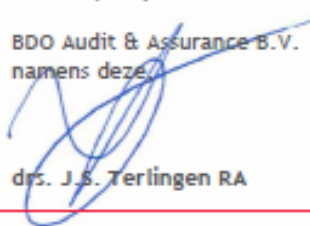
Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- ▶ het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- ▶ het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- ▶ het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- ▶ het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- ▶ het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- ▶ het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Utrecht, 3 april 2019

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze

drs. J.S. Terlingen RA

Paraaf voor waarmerkingsdoeleinden:

Bijlage 1. Model voor kostentoerekening

Kostensoort:	Toerekening aan:				
	Beheer en Administratie	Realisatie Doelstelling		Fondsenwerving	
Bestuur en ledenraad	Bedrag per mw.				
Personeelskosten	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.
Huisvesting	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.
ICT	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.
Afschrijving en financiële lasten	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.
Overige kosten, als drukwerk en kopieerkosten	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.
Directie	35%		49%		16%
Hoofd Bedrijfsvoering	40%		56%		4%
Bedrijfsondersteuning & HRM	50%		25%		25%
Financiën & Control	40%		45%		15%
Bureausecretariaat & Facilitaire zaken	31%		54%		15%
Beleid & Strategie	0%		100%		0%
Natuur	0%		100%		0%
Landelijk Gebied	0%		100%		0%
Stad	0%		100%		0%
Internationaal	0%		100%		0%
Hoofd Communicatie	0%		85%		15%
Strategische communicatie & campagnes	0%		95%		5%
Marketing	5%		45%		50%
Eigen Media	0%		100%		0%
Retail	0%		45%		55%
Servicecentrum	20%		70%		10%

Bijlage 2. Begroting 2019

Begroting
2018

INKOMSTEN

Baten van particulieren:

Contributies	4.985.000
Donaties	580.000
Nalatenschappen	1.615.000
Totaal baten van particulieren	7.180.000

Baten van bedrijven	495.000
Baten van loterijorganisaties	2.782.190
Baten van subsidies van overheden	557.294
Baten als tegenprestatie levering producten en diensten	929.500
Overige baten	106.000

Totaal inkomsten	12.049.984
-------------------------	-------------------

UITGAVEN

Out of pocket kosten:

Afdeling Bescherming	4.370.521
Afdeling Communicatie	3.052.596
Afdeling Bedrijfsvoering en Directie	1.854.805
Totaal out of pocket kosten	9.277.922

Personeelskosten	5.602.542
------------------	-----------

Totaal Uitgaven	14.880.464
------------------------	-------------------

EINDRESULTAAT	-2.830.480
----------------------	-------------------

Resultaatverdeling:	
Onttrekking aan bestemmingsfondsen	-1.300.908
Onttrekking aan bestemmingsreserves	-940.000
Onttrekking aan fonds activa bedrijfsvoering	-200.000
Onttrekking aan continuïteitsreserve	-389.572
	-2.830.480

De begroting 2019 is goedgekeurd door de Raad van Toezicht op 13 december 2018.

Bijlage 3. Kostenverdeelstaat 2018

Bijlage 3 Kostenverdeelstaat 2018		Totaal 2018		Totaal 2017	
		Kosten Bescherming		Kosten Activeren van de Samenleving	
		Kosten Fondsenwerving		Kosten Beheer en administratie	
Afdrachten aan verbonden (internationale) organisaties	145.260	-	-	-	130.994
Salarissen en sociale lasten	2.802.891	1.074.140	573.429	411.398	4.788.799
Pensioenlasten	274.420	105.165	56.142	40.278	486.186
Overige personeelskosten	161.086	61.732	32.956	23.644	239.218
Advies- en controlekosten	90.075	34.519	18.428	13.221	153.071
Huisvestingskosten	128.105	49.093	26.208	18.803	273.323
Uitbesteed werk	1.721.191	659.605	352.129	252.630	1.662.888
Publiciteit en communicatie	1.302.016	498.966	266.373	191.105	2.258.424
Afschrijvingskosten	228.812	87.687	46.811	33.584	385.125
Kantoor en algemene kosten	922.462	353.511	188.722	135.396	1.257.558
Totale lasten	7.776.315	2.924.417	1.561.198	1.120.059	11.635.587
Bijzondere lasten					
Totale kosten	7.776.315	2.924.417	1.561.198	1.120.059	11.635.587